

KEDVEZŐTLEN SZOCIO-KULTURÁLIS KÖRNYEZETBEN

NEVELKEDŐ 15-18 ÉVES FIUK DEVIANCIAJA

Készítette: POPULÁS ANTAL

**Irányító: DR. VECZKÓ JÓZSEF
EGYETEMI DOCENS**

Ezuttal mondok köszönetet
dr. Murányi Kovács Endréné
főiskolai docensnek
fáradhatatlan segítség
nyújtásáért és
dr. Veczkó József egyetemi
docensnek
a téma irányításáért.

BEVEZETÉS

A/ Elméleti áttekintés

I. A személyiség fogalma

II. A szocializáció és a szocializációs ártalmak

1. A szocializáció
2. Az anya-gyermek kapcsolat
3. A család szerepe
4. Környezeti ártalmak és az abból eredő pszichés zavarok:
 - a/ A miliőártalmak értelmezése
 - b/ A legjelentősebb környezeti ártalmak
 - c/ A környezeti ártalmakból eredő személyiség zavarok
 - d/ A nevelőintézmények miliőártalmai
5. A serdülőkor és az ifjukur másodlagos szocializációja

III. A korszerű deviancia elmélet megállapítása a fiatalok bűnözésben

1. Szociálpszichológiai megközelítés
2. Pszichológiai aspektus
3. Szociológiai megközelítés
4. Jogi aspektus

IV. Az intézményes korrigáló nevelés, mint a reszocializáció egyik formája

B/ Vizsgálat lefolytatása és eredménye

I. Az eszödi fiúnevelő intézetben történt vizsgálatok

1. Az intézet bemutatása, pedagógiai feladatai, eljárásai
2. Vizsgálati eredmények és azok értékelése

II. A 45.sz. Önálló Szakmunkástanuló Otthonban történt vizsgálatok

1. A kontroll csoportra vonatkozó adatok
2. A kontroll csoport vizsgálati eredményei
3. A vizsgálati eredmények grafikus összehasonlító ábrázolása

C/ Következtetések

I. A vizsgálati csoport következtetései és javaslatai

II. A kontroll csoport következtetései és javaslatai

B E V E Z E T É S

A témaválasztásomat az a tény indokolta, hogy ma egyre többször kerül a társadalom érdeklődésének középpontjába a fiatalok viselkedésének deviáns megnyilatkozásai. A disszertációm céljának:

- az ifjúkori deviancia kutatásán belül egy zárt intézet növendékeinek pszichológiai, pszicho-pedagógiai szempontu megismerését jelöltem meg,
- továbbá személyiségük állapotának megismerését s azoknak a pszichodinamikai mechanizmusoknak a feltárását, amelyek elvezettek a deviancia kialakulásához,
- valamint egy összehasonlító vizsgálatot végezni hasonló körü és szocio-kulturális helyzetű nem deviáns állami gondozott fiatalokkal.

Törekedtem olyan adekvát módszereket alkalmazni, amelyek a vizsgált populáció színvonalának, diszpozíciójának megfelelt, valamint az adott intézet jellegét is figyelembe vette;

- intenzív interjú a vizsgált és a kontroll csoport harminc-harminc növendékével és T.A.T.vizsgálatuk
- pedagógusokkal, pszichológusokkal való konzultálás.

Gyakorló pedagókusuként régen foglalkoztat a társadalmi beilleszkedési zavarokkal küzdő fiatalok nevelésének kérdése. Az ifjúkori deviancia kutatás megismerése, összefüggéseinek vizsgálata, a szakirodalom mélyebb tanulmányozása hozzásegít ahhoz, hogy a disszertációm által probléma felvetésekkel gazdagítsam az e területen munkálkodó kortársaim reszocializációs feladatainak komplexebb megoldását.

A/ ELMÉLETI ÁTTEKINTÉS

A deviáns, illetve a társadalomba beilleszkedő fiatalok magatartása, motivációs rendszere, személyiség-strukturájuk függvénye. A személyiségpszichológia a századforduló éveiben kezdett önállósodni és napjainkig egyre terebélyesedő tudományterületté vált.

I. A személyiség fogalma

A személyiség fogalmának lényegesebb definíciói a következők:

"A személyiség azoknak a pszicho-fizikai rendszereknek a dinamikus organizációja az egyénben, amelyek jellegzetes viselkedését és gondolkodását determinálják."

/Allport, 1970./

A személyiség kialakulásában nemcsak a biológiai diszpozíciónak van szerepük, hanem a tapasztalatoknak is. Működését két ellentétes folyamatnak az akkomodációnak és az asszimilációnak az egyensulya jellemzi. E fogalom-pár a pszichológiai irodalomban többféle elnevezéssel előfordul:

Szociálpszichológiai nézőpont:

" az akkomodatív személy dependens, az asszimilatív személy independens, más terminológiával konformista, illetve nonkonformista"

/Merei, 1947./

A személyiséget alkotó és az alkalmazkodást biztosító rendszerek Lewin szerint 1975:

- 1/ a szomatikus rendszer
- 2/ a kognitív rendszer
- 3/ a motivációs rendszer
- 4/ és az "én"

Vizsgálódásunk szempontjából a motivációs rendszer és az "én" szféra kiemelkedő jelentőségű. A személyiség viselkedésében meghatározó szerepe van a motivációs rendszernek a környezet hatásán kívül. A motivumok a személyiség hajtóerői, az elsődleges hajtóerők az alapvető szükségletek /éhezés, alvásigény, társaskapcsolat/.

Lewin "kváziszükségletnek" másodlagos hajtóerőnek nevezi azokat a motivumokat, amelyek nem biológiai-lag adóttak, hanem későbbi tanult szerzeményeink. Hangsúlyozza azonban, hogy éppoly valóságos hajtóerők, mint a veleszületett motivumok, a biológiai szükségletek. A másodlagos szükségletek funkciója ugyanaz, mint az elsődlegeseké; hiányállapot megszüntetése, kompenzálás, egyensúly-helyreállítás. Az egyén természetes törekvése, hogy megteremtse önmagában a belső környezetének egyensúlyát.

Lewin nézeteihez csatlakozik a személyiséglélektan modern mai kutatója Dr. Horváth György is:

"A homeosztázis a szervezeten belüli rendszerek egyensúlyi mechanizmusait, a szervezet "belső környezetének" állandóságát megvalósító folyamatokat jelenti. A homeosztázis - Walter Cannon kutató szerint - egy állapotot, amely egyszerre a változékonyság és a relatív állandóságot jelöli."

/Horváth György 1978./

Lewin gondolatrendszerében a személyiség struktúrája mozgékony, folyton módosuló. Vannak ugyan viszonylag állandó részei - szenzomotorikus zóna - de a viselkedés meghatározása szempontjából fontosabb tényezők a pszichológiai környezet függvényeként manifesztálódnak. A személyiségnek dinamikája

van, permanensen állandó átalakulásban lévő rendszer. A személyiség önmagában még nem alkot energiarendszert, hanem csak a pszichológiai környezettel együtt.

"Önállórendszernek "mikrouniverzumnak" funkcionális egységnek tehát nem a személyt kell tekinteni, hanem a mezőt, aminek a személy a része. Így a feszültség nem a személyben támad, hanem a személy és a környezet között."

....Sem a személy, sem a környezet nem forrása a viselkedésnek önmagában, hanem csak a kettő dinamikus egysége adhatja meg a pszichikus történet okát. A pszichikus mozgást a személy és a környezet közti feszültség hozza létre. A mozgást létrehozó erő nemcsak biológiai szükségletből támadhat, hanem személy és a pszichológiai környezet bármely ténye között keletkezett feszültségből."

/Lewin, 1975./

A személyiség alakulása nemcsak az öröklött hajlamoktól és a környezet hatásrendszerétől függ. A pszichológiai determinizmus törvénye szerint

"a külső környezeti ingerek az egyén belső feltételeitől függően hatnak"

/Rubinstein, 1964./

A személyiség központi rendszere: az "én".

"Az énkép az egyén tudatosulásának folyamán alakul ki. Kezdetben az énkép nagyon is szubjektív, érzelmileg erősen színezett. Csak az egyén emberismerete és önismerete fejlődésével válik a valóságot mind hűbben tükröző, tárgyilagos megítélésen, önismereten és önértékelésen alapuló énképpé"

/Kiss Tihamér, 1978.9.o./

A helyes önismereti kép kialakításában soradöntő szerepe van az utánczásnak, az empátiának, az identifikációnak, valamint szerepjátékoknak.

"Az utánczás és az empátia révén a megfigyelő és az utánczó gyermek átveszi a számára imponáló modell egyes magatartásformáit, azokat kísérő érzelmi állapotait, attitűdjeit.

/Dr. Kiss I. 38.o./

"Míg az utánczás során a cselekvéseket, az empátia révén érzéseket másol le a gyermek, az azonosulás folyamatában a minta személyiségével azonosul; értékeivel, erkölcsi normáival, egész életvezetésével."

/Ransburg Jenő, 1973./

Nérei Ferenc /1976./ állapítja meg:

"A szerepeknek változása messzemenően fejleszti az éntudatot, az én és a másik összetartozásának és különállásának megértését, fejleszti az "én vagyok" élménykörét, de jóval kevésbé fejleszti az önképet, az önmagáról való képet."

Dr. Kiss Tihamér szerint mégis:

"jelentős, ha jóval kevésbé is, de fejleszti az önképet, amennyiben a szerepben a gyermek nemcsak azonosul a mintával, hanem a modell jellemző magatartásformáit utáncképezi és begyakorlással tulajdonságait magáévá teszi".

A környezet funkciója a személyiség építésében

A környezet szerepe, feladata az, hogy a gyermek fejlődése folyamán fellépő új biológiai és pszichoszociális szükségleteit kielégítse. Minden életkorban csak akkor bontakoznak ki az új funkciók, sőt az új szükségletek is, ha a gyermek a környezetből ösztönzéseket kap és a fejlett új magatartási formákat megértés vagy értékelés követi. Értékelést jelent a gyermekkel való foglalkozás is. Nagyon fontos a kisgyermek "mi ez" korszakában adott kérdéseinek a kielégítése. Amennyiben válasz nélkül maradnak kérdései, úgy érdeklődése elapad, az érdeklődés, mint a tanulási motiváció is megszűnik. Az ingerszegény, primitív kisgyermekkorú környezet az egész intellektuális fejlődést veszélyeztet. A gyermek fejlődése folyamán egyre táguló környezethez, egyre több személyhez kötik szükségletei. Az értékelés szükségletét - szülő, gondozó, pedagógus - mindig más személy elégíti ki elsődlegesen. E "referencia" személyek értékelésének elmaradása elindíthatja a személyiségfejlődés zavarait, mely súlyosabb esetben inadaptációhoz, antiszociális magatartáshoz, devianciához vezethetnek.

A személyiség elméletek eltérő irányzatainak "főhár foltjai" vezettek a szocializáció kutatásához. Kiderült ugyanis, hogy a személyiség teóriák nem adtak összefüggő magyarázatot az egyén fejlődésében tapasztalható nagy variációkra.

A szocializáció fogalmának kialakítása lehetővé tette a különböző személyiség elméletek értékes mozzanatainak magasabb szintű, rendszerben való beillesztését és további fejlesztését.

II. A szocializáció és a szocializációs ártalmak

1. A szocializáció

Az utóbbi évtizedekben a társadalomtudomány érdeklődésének középpontjába kerültek a szocializáció folyamatával foglalkozó kutatások eredményei. A kutató munkák során egyrészt vizsgálták a környezeti hatásokat, amelyek közegében végbement a szocializáció, másrészt pedig az egyén viszonyulásának lehetőségét a szocializációhoz. Megvizsgálták, hogy az egyén mi módon igyekszik elsajátítani a társadalmi normákat, értékeket, magatartási formákat, szerepeket, attitűdöket.

Számos kutató kiindulópontként a szocializációt olyan folyamatként fogja fel, amelynek során az egyén beilleszkedik a társadalomba.

"Az emberek szelektíven elsajátítják azokat az értékeket, viselkedéseket, érdekeket, képességeket és ismereteket - röviden kultúrát - melyek azokban a csoportokban érvényesek, ahová tartoznak, vagy amelyek tagjaivá szeretnének válni."

/Merton, 1957./

"Az egyének megszerzik azt a tudást, azokat a készségeket és képességeket, amelyeknek birtokában a csoportok és a társadalom többé-kevésbé eredményes tagjaivá válhatnak."

/Pataki, 1976./

"Az ember társadalmi lényvé válik, kialakítja az egyéni személyiségét és a kultúra továbbadásával folyamatossá teszi a kultúra fennmaradását, közvetlen ható tényezője a gyermeket körülvevő emberi kapcsolatok rendszere."

/Buda Béla, 1972./

2. Az anya és gyermek kapcsolat jelentősége

Pszichológiai oldalról az utóbbi időkben egyik leg-
többet vizsgált és legjobban feltárt terület a kiegyer-
mekkor. A fejlődéslélektani és mélylélektani kutatások
adatai alapján a legtöbb szerző hangsúlyozza ennek a
korszaknak a jelentőségét az egész személyiség - és
így a szocializáció - későbbi alakulása szempontjából.
Ekkor alapozódik meg a személyiség struktúrája, hordoz-
ván egyaránt a későbbi kibontakozás vagy a későbbi za-
varok alapösszetevőit. Kiemelt jelentősége van az anya-
gyermek kapcsolatnak, különösen annak első hét évre eső
szakaszának. A korai anya-gyermek kapcsolat különleges
minőségű. A csecsemő oldaláról nézve az anya-gyermek
kontaktusa egymásbafolyó világ. Az anyai gondozás és
az anyával történő interakciók során válik szét fokoza-
toosan az én és a külvilág. A szétválás, a külső és bel-
ső világ egymástól elhatárolható létezése a feltétele
a további pszichés fejlődésnek, kapcsolódásnak annak,
hogy az egyén a külvilággal, környezete tagjaival meg-
felelő kölcsönhatásba léphessen. Elfogadott nézet, hogy
a kiegyermek fejlődése, szocializációja szakaszokban
zajlik. Az egyes fázisok más és más szocializációs ha-
tások számára hozzáférhetőek. A kutatások világosan
bizonyítják, hogy a kiegyensúlyozott anya-gyermek vi-
szony érzelmi-kötődési biztonságot ad, megóv az elsi-
városodástól, s feltétele a későbbi társkapcsolatok
kialakításának.

Ellenkező esetben:

" A primér szeretet az ösbizalom hiánya, a korai
anya-gyermek kapcsolat nem megfelelő volta az
eredője számos súlyos, a személyiség alapvető
zavarára mutató folyamatnak."

/Bálint, 1969; Spik 1972; Bowlby, 1975./

/idézi Mérei T.-Binét Ágnes, 1981/

"A szocializáció kitüntetett korszaka 0-6 év. Ebben az időszakban a gyermek "érzelmi lény", aki biztosabban, pontosabban érti meg a meta-kommunikációt, mint a verbális közléseket. Humánetológiai hipotézis, hogy az állatvilágban ismeretes "imprinting", ami a születés első óráiban érvényesül, az ember-gyermeknél elhúzódik az első hat évre. Ebben az időszakban az állandó gondozóval való szeretet-kapcsolat indukálja, serkenti aktivitását, érdeklődését, gondolkodását, kezdeményezését vagyis azokat a készségeket, amelyek az egyén individualizációját és társadalmi beilleszkedését is megalapozzák. Ha nem irányul feléje pozitív meta-kommunikáció, illetve negatív vagy ambivalens metakommunikációt érez, akkor pszichikus fejlődése retardálódik, vagy éngyengeség, inkongruencia, sodródásra, társadalom ellenességre, pszichózisra való hajlam jön létre, alakul ki a személyiségben."

/Murányi Kovács Endréné, 1980/

3. A család szerepe

A szocializációs folyamat közvetítői elsődleges és másodlagos jelentőségűek. A család elsődleges szocializációs kiscsoport, másodlagosak a további szocializációs ágensek.

"Az ember kultúrájának szokásait, szabályait és a viselkedés külső elvárásait jórészt az első szociális kötelékben, a családban tanulja meg.

A család ősi intézmény, amely évezredek óta valamennyi kultúrában létezik valamilyen formában. Olyan életkeret, amelyben biológiai létünk megvalósul, pszichés fejlődésünk pedig alapvető jegeit, individuális arculatát bontja ki. A család az egyén és a társadalom közötti közvetítő kiscsoport, éppen ezért "eleődleges közvetítő társadalmi" egységnek tarthatjuk."

/Bagydy Enőke, 1977./

A család szocializációs tevékenysége igen sokrétű, szocializációs funkciója többszintű.

Buda Béla /1971./ tíz funkciót említ:

1. A gyermek életbentartása.
2. A gyermek érzelmi fejlődésének, illetve az érzelmi fejlődés alapjainak megteremtése.
3. Nyelv tanítása, amely a fejlődés intellektuális-kognitív feltétele, ebben alakul ki az én és az öntudat.
4. A kultúrára jellemző szocializáció és viselkedési normák kialakulása.
5. Interakciós tér, mint a szociális viszonyulás és identitás alapja.
6. A másik emberhez való viszonyulás kialakítása, annak a lehetősége, hogy a másik ember kedvére tehet.
7. A szociális viselkedés alapvető részei az empátia, a kölcsönösség, a viszonzás, a normák, a jogok, a kötelességek megtanítása.
8. Motivációk, ideálok kialakítása, ami öntudatlanul megy végbe.
9. Pszichoszexuális identitás kialakítása.
10. Megteremtése a lehetőségnek, hogy a serdülőkor kritikus szakaszában az egyén alkalmassá váljék a felnőtt szerep átvételére.

A családi légkör zavarai, valamint a vázolt funkciók elégtelen működése a pszichés struktúrákban torzulást okoznak és így a személyiség zavarához vezetnek. A gyermek azokat a negatartási mintákat, viselkedéseket, attitűdöket is elsajátítja, amely a társadalmi elvárásoktól eltérő, nem tud különbséget tenni a pozitív és a negatív értéknormák között.

"Az a család, amelynek kapcsolati légköre rossz, a vonzás helyett taszítóerővel sodorhatja a gyermeket más közösségek, normaszegő kiscsoportok felé, amelyekben azután a másodlagos szocializációs folyamatok során átveheti a deviáns normákat és motivációkat."

/Bady Enőke, 1977./

"A szocializálódás akkor is lefolyik, amikor a gyermek azokkal a szülőkkel vagy szülőpótlókkal identifikálódik, akik nem a társadalom által elfogadott sávba eső szocio-kulturális előírásokat képviselik, hanem a társadalmon belül kialakult, specifikus, eltérő értékorientációjú csoportok, úgynevezett szubkulturák normáit követik. Ilyenek a deviáns csoportok, az alkoholisták, a bűnözők, a munkakerülő, az elmaradt anyagi-pszichikus körülmények között élő rétegek, a neurotikus, a pszichopata családok. E szubkulturákban történt szocializálódás pontosan meg nem határozható dinamikájú - többé-kevésbé deviáns személyiség-kulturákat programoz be."

/Murányi Kovács Endréné, 1980/

III. Környezeti ártalmak és ebből eredő pszichés zavarok

a/ A milióártalmak értelmezése

A milióártalmak az által keletkeznek, hogy a környezet a fejlődő gyermek egyre tárguló szükségletét nem elégíti ki, másképp olyan másodlagos szükségleteket alakít ki benne, amelyek a későbbi fejlődés folyamán konfliktus szituációk forrásaivá válnak.

A kóros személyiségig vezető utat Dr. György Julia ismerteti:

- A gyermeknek szüleivel, gondozóival való érzelmi kapcsolata nem alakul ki.
- Az identifikáció folyamata elmarad, tehát az alkalmazkodás indítékai hiányoznak.
- A társadalmilag pozitív szokások nem alakulnak ki, az erkölcsi normák elfogadása nem történik meg.
- A tevékenység csökken, a készségek és képességek fejlődése retardálódik.
- Az általános elmaradás, az alkalmazkodás képtelenség kiváltja a magányosság érzését, a dacos, a társadalommal való szembefordulást; megkezdődnek a neurotikus és az antiszociális magatartásformák.

b/ A legjelentősebb környezeti ártalmak

1. A hospitalizáció

Olyan esetekben alakul ki a kisgyermek életében, amikor a kapcsolatteremtés személyi feltétele

hiányzik az anyával. S ezen keresztül fejlődése megreked, érzelmi és értelmi retardáció alakul ki. Minél hosszabb az érzelmi elhagyottság, annál súlyosabb a személyiség sérülése.

"... komplex pszicho-fiziológias kóros állapotát a szomatikus fejlődés zavara és a pszichikus fejlődés zavara jellemzi".

/Dr. Murányi Kovács Endréné,
1973./

2. A 3-6 éves gyermeket érő jellegzetes ártalmak
/csak az utalás erejéig/

- A rossz családi légkör
- A primitív, ingerszegény családi környezet
- A mozgásban és játékban való korlátozás
- Az önálló akarat és cselekvések szükségletének elfojtása.

"A dackorszak tartalma alatt szerzett traumatikus tapasztalatoknak a későbbi fejlődés menet során súlyos következményei lehetnek, főleg az aktivitás és az interperszonális kapcsolatok terén".

/Gegesi Kiss Pál -
Liebermann Lusy, 1965./

"Igen gyakran a személyiségtorzulás kiindulópontja az a szigorú merev szülői és nevelői magatartás, amely meg akarja törni a gyermek akaratát".

/Dr. Murányi Kovács Endréné, 30./

3. A 6-14 éves gyermeket érő jellegzetes ártalmak

a/ A válás

Az ilyen családokban élő gyermekek súlyos negatív kódtatáson, érzelmi konfliktuson esnek át.

A hosszantartó indulatok, féltelmek és keserőségek, emelyleket a gyermek a válás alatt átél, szorongóvá teheti.

"Mind a válást megelőző viszálykodás időszakában, mind a válás bekövetkezésakor a gyermek érzelmi világában valószínű katasztrófák zajlanak le".

/Dr. Murányi Kovács Endréné, 1973./

b/ Az alkoholista szülő hol gyengéd, hol túlzottan szigorú gyermekével. Nem riad vissza a durvaságtól, a brutalitástól sem. Az ilyen szülő magatartásával bizalmatlanságot, szorongást vált ki a gyermekből.

"A krónikus alkoholista gyermeke az anyagilag rendszertelen, beoszthatatlan életmód mellett, a pszichés feszültség dinamikájának változó-konyása miatt ezened a legjobban".

/Hódosi Rezső tanulmányában olvashatjuk/

György Julia /1967./írja:

"A lezármozott nemcsak biológiai tehertételként hozzá magával az eseteknél vázolt labilis idegrendszert, hanem a noelői atmoszférát is, ami a legdurvább és legtöményebb ártalmakat tartalmazza a félelemkeltő brutalitásokat".

4. A nevelési hibákból eredő ártalmak
/csak az utalás erejéig/

- a túlzott szigorú nevelési módszer,
- az elkényeztető nevelés,
- a szülői vágyálmokra irányuló nevelés,
- az elhanyagoló nevelés,
- a következtelen nevelés.

c/ Környezeti ártalmakból eredő személyiség-
zavarok

Az egészséges személyiségfejlődést az jellemzi, hogy rugalmasan, könnyedén adaptálja a környezeti hatásokat, ugyanakkor gyors csatlakozásra (való beállítottságokat biztosít az egyénnek.

Hg:

"... a külvilág hatásai, hatásrendezői megszokadnak, elgyengülnek, tulerőseődnek, valamilyen módon torzulnak, akkor az egyedi ember belső adottságaitól függően a személyiség eddigi "rögzült" szerkezete a hatástorzulásoknak megfelelően deformálódik."

/Dr. Veczkó József, 1978./

"Amennyiben a családi, vagy az iskolai környezet hatásai, mint külső okok előérnek az életkorok szerint igényelt szükséges feltételektől és normális társadalmi hatásoktól, akkor a személyiség sajátos zavarai jönnek létre".

/Dr. Veczkó József, 1978./

A személyiségzavarok anomáliái

- a/ a neurózisok,
- b/ a pszichózisok,
- c/ a pszichopátiák,
- d/ a szociopátiák.

"A neurózisok részleges viselkedészavarok, vagyis olyan anomáliák, melyek nem az egész pszichikumot és viselkedést károsítják, hanem annak bizonyos részeit."

"A szociopátiák a környezettel szembeni abnormis viselkedésmódok:

antiszociális és
diszociális reakciók,
bűnöző viselkedés
perverziók
drogfüggőség".

/Rainer Winkel, 1981./

A neurotikus megnyilvánulások

1/ A szorongás érzésének kialakulásához vezet a szorongás: biztonságának elvesztése, a magányosság érzése, a megrázó élmények átélése, a bűntudat és a föltételezés. A szorongó gyermek perzonális kapcsolatai ambivalens jellegűek /visszahuzódó - erőszakos/. A szorongó gyermek toleranciája erősen csökkent, nehezebben tudja feldolgozni a katartikus élményeket. A szorongás forrásaiból fakadnak azok az érzelmek is, amelyek a gyermek egzisztenciális biztonságát veszélyeztetik, amelyek a külvilággal való érzelmi harmóniáját megbontják. Szorongó gyermekből könnyedén válik depresszióra hajlamos, vagy agresszív karakterű ember.

"A szorongó gyermek sorozatos kudarcai a negatív vélemények tapasztalásában és előnytelen önkép kifejlődésében nyilvánulnak meg".

/Dr. Ranschburg Jenő, 1973./

2/ A disszociális tünetek

A gyermekkori disszocialitás legáltalánosabb tapasztalt megnyilvánulása az agresszív magatartás. Az agresszió az "én" önvédelmi és önfenntartási funkcióból ered.

"Az emberi agresszió nem ösztönös megnyilvánulás, keletkezésében a szociális tanuláshoz rendkívül jelentős szerepe van".

/Dr. Ranschburg Jenő, 1973./

Az érzelmi élet a zavarainak korrekcióját, csak az agressziót kiváltó okok feltárása alapján lehet rendezni. A disszociális tünetek csoportjában tartozik még a hazudozás, a lopás, a csavargás és a szökés.

"... a külső ok nélkül is típusosan ismétlődő szökések háttérében egyrészt kétségbeesés, másrészt elviselhetetlenségig fokozódó szorongások rejlenek".

/Dr. György Julia, 1978./

3/ Pszichogén funkciózavarok

A vegetatív idegrendszer gyengése, valamint a pszichikus feszültségek hatására jön létre. A zavarok megszűnését csak a konfliktus rendezése oldhatja meg.

4/ Pótcselekvések

A gyermek kompenzációs örömszerző tevékenysége sérült érzelmi életének viszonylagos kiegyensúlyozására. A kielégítetlen szűkeéglottnak és a személyi kapcsolattól való frusztrációnak tünete. Meleg, szeretetteljes, megértő interperszonális kapcsolat /általában/ rendezzi a szokáscselekvéseket.

d/ A nevelő intézmények - óvoda, iskola, nevelőotthon - miliőártalmai, az állami-gondozottság szerepe a személyiségfejlődésben

Eddig a családi környezetekben és különböző nevelési módszerekben rejlő veszélyeket elemeztük. Értékeljük a gyermek és környezete közötti kölcsönhatásokat, amelyek a rossz szocializáció miatt, veszélyes kötődésekké alakultak, személyiségzavarokhoz vezettek. Most áttérünk a gyermek életének újabb fejezetére, amikor kilép a család kereteiből, első szociális rétegéből, s be kell illeszkednie a családnál sokkal szélesebb és érzelmileg is lazább kötődést jelentő közösségbe; az óvodába, az iskolába...

1. Az óvodás-otthonokban élő gyerekek pszichés strukturájára az érzelmi retardáció, a mozgásfejlődés elmaradása és az én fejlődés specifikus alakulása jellemző. Hospitalizálttá válik a kisgyermek.

"Az éntudat fejlődését gátló tényezők nevelőotthonokban;

1. Az intézményből intézménybe vándorló gyermek változó személyi és tárgyi kapcsolatainak következtében az élet folyamatosságának a hiánya a gyermek életében.

2. Az uniformizálódás veszélye
3. A gyermek túlzott "betagolódása" a csoportba, az elszemélytelenedés veszélye".

/Hermann Alice, 1965./

2. Iskolai miliőártalmakat észlelhetünk akkor, amikor a családjukban traumatizált gyermekeknél az iskola nem ellensúlyozza, hanem tovább mélyíti a családi környezeti ártalmakat.

A megjelenés formái:

- az iskolaéretlenség,
- a túlkorosság,
- a szorongó, gátolt attitűdű gyermeket érő ártalom,
- a magas tanulmányi követelmények felállítása.

3. Nevelőotthoni miliőártalmak

A gyermekek jelentős része már a nevelőotthonba kerülése előtt eseményiségfejlődésében retardált. A károsodás elsődleges oka a gyermekek állami gondozását szükségessé tevő pszichoszociális státusz. Amennyiben a nevelőotthon nem tudja teljesíteni

- erősíteni az érzelmi kötődést, önbizalom fejlesztése, közösséghez való tartozás érzését, kreatív tevékenységre való ösztönzést, az egyéni képességek kibontakozását - pedagógiai feladatait, a gyermekek szükségleteit akkor továbbra is fusztrálódnak, "nevelőotthoni" ártalmak keletkeznek.

Okai:- Az egyöntetű, uniformizált élet

- Az intézeti zártság
- A gyakori intézetváltások
- Az izoláltság

- Az érzelmi ambivalencia
- A nagyfoku önbizalom hiánya
- Az Én gyengeség
- Az Én identitás zavara

"Az önbizalomhiánynak mélyebb gyökerei vannak, általában a megmerevedett "képek" a gyermek egész fejlődése folyamán kialakult alacsony önértékelésnek egyik megnyilvánulása".

/Dr. Murányi Kovács Endréné
1973./

"Ha az Én-vitalitás csökkenése oly foku, hogy nem képes asszimilálni, vagyis szubjektíve feldolgozni a kívülről jövő benyomásokat, úgy azok az Én-től idegennek, távol esőnek tűnnek fel, ezt a jelenséget nevezi a pszichopatológia "elidegenedés"-nek, mely jelenség egy meginduló kóros folyamatnak első jelei között észlelhető".

/Dr. György Julia, 1967./

4. Az államigondozottság szerepével a kutatás szempontjából hangsúlyozottan foglalkozunk. Van a gyermektársadalomnak egy rétege, akinek egy olyan közösségben kell helyüket megtalálni, amely számukra az otthont, a családot hivatott pótolni, s ezek a fiatalok az állami-gondozottak. Egyre több tanulmány foglalkozik szociológiai, pedagógiai, pszichológiai, szociálpszichológiai megközelítéssel e populáció problémáival. A publikációk tartalma, feltárni a valós helyzetet, rendezni a sérült személyiség állapotát, segítséget nyújtani a gyermekvédelmi munka hatékonyságának növelésére, az esetleges diszkriminációk oldása.

Hanák Katalin /1978/ felmérése szerint az országban 1974-ben 34.999 gyermek állami gondozott, ebből 24.386 gyermek él nevelőotthonban. Hogyan érkeznek a nevelőotthonba, milyen személyi fogyatékkal?

"A család széthullása, a traumatikus és konfliktusos élmények, az állami gondozásba vétel, a frusztrációknak akkora támogatást zúdítja a gyerekekre, hogy elkerülhetetlenül az érzelmi labilitás, a szorongás, az ambivalencia, az önleértékelés és büntudat, az agresszív ösztönkielések állapotába kerülnek."

/Dr. Murányi Kovács Endróné
1973./

A traumatizált személyiség, ha nem szakaszos bánásmódba részesül, továbbá dekompenzálódik az esetleges miliőártalmaktól. Ebből adódik az a tennivaló, mindenekelőtt oldani a gyermek érzelmi konfliktusát. Ugyancsak számos kutató hívja fel a figyelmet, ha elmarad az érzelmi élet zavarainak korrekciója, a fiatal könnyen megindul az antiszociális karakter felé.

"... nincs olyan disszociális, illetőleg bűnöző gyermek, akinél a fejlődési, magatartási rendellenességek kialakulásában ne az érzelmi elhagyottság és a brutális bánásmód lett volna a döntő momentum, bármilyenek legyenek is vele született adottságai".

/Dr. Györfy Julia, 1978./

5\ Serdülőkor és ifjúkor másodlagos szocializációja

A serdülés olyan kritikus időszak, amelynek során az addig kialakult személyiségstruktúra átmenetileg magasabb fejlődési fokon szilárdul meg. A serdülő korban egyetlen folyamattá szövődik össze az érzelmi, érzelmi és a szexuális fejlődés, valamint a felnőtt szerep vállalása. A külvilág, a mások kulturális és szociális értékei felé fordul. Ugyanakkor ismert tény, minden nemzedék szembefordul az apák nemzedékének értékeivel, ehelyett keresi szerepét a kortársai között. Ez az átorientálódás mindenképpen bekövetkezik, mert a fiatalnál szükségletként jelentkezik az azonoskorú társakkal való kapcsolata. Új mintákat, új szerepeket és társadalmi értékeket sajátít el, ezért nevezi a szakirodalom ezt az életkori szakaszt másodlagos szocializációnak.

"Az egyén számára a különböző referencia-csoportok értékeinek, normáinak fontos kialakító és megerősítő helyei".

/Dr. Szőnyi Gábor, 1980./

"A serdülő minden törekvése az, hogy végre felnőtté váljon, megszabaduljon gyermeki szerephelyzetétől, ez a pubertáskori identitásváltás periódusa."

/Dr. Bagdy Enőke, 1977./

Az átalakulóban lévő fiatalt jelentősen befolyásolja a felnőttek minősítése a cselekedeteinek véleményezésével. Milyen az alapja lehet a helyes értékek elfogadásának, valamint a motivációs rendszeren keresztül a sikerélmények, illetve kudarcok átélésében. A serdülő sokat foglalkozik önmagával, keresi helyét a világban, értékeli cselekedeteit, összehasonlítja teljesítményeit másokkal. Teli van ellentmondással, amely egyszerre továbbfejlődésének alaptörvénye. Személyisége egyik oldalán ott állnak vágyai, törekvései, a másik oldalán a jelenleg neglelt lehetőségei, képességei. Értékeli önmagát, igyekszik megtalálni azt a "referencia csoportot", amelyik elfogadja őt. A helyes önértékelés, az új szerepeknek való megfelelés kanalizálja a személyiséget az Én-kép újra alkotásában.

"Gyakorlatot kell szerezni a mások megismerésében és megítélésében, hogy magát is helyesen és tárgyilagosan tudja jellemezni."

"... minden serdülő maga akarja kialakítani új értékeit, valamint az értékek rangsorát."

/Dr. Kiss Tihendy, 1978./

"A serdülőkorban alakulnak ki az értékeszmények, amelyekhez keresi a konkrét személyi megfelelőt."

/Murányi Mihály, 1974./

A másodlagos szocializáció során sorsdöntően hat a személyiség alakulására a nemi identitás. A serdülőkori szexuális szocializáció folyamatában a biológiai érettség, a szociális és a pszichikus erők együttesen alakítják ki a helyes nemi identitást. Amely alapja a párválasztási szocializációnak és a felnőtt szerep vállalásának.

"A nemi identitás a személyiségnek azt a mélyen gyökerező, a személyiség tudatlan rétegeiben horgonyzó meggyőződést jelenti, hogy ő melyik nemhez tartozik."

/Dr. Buda Béla, 1980./

Rendkívül fontos a megértő, az intimitást nyújtó nevelői attitűd a serdülő pszichoszexuális problémáival szemben. Végzetes kimenetelű bajok forrása lehet a helytelen magatartás. A feszített szexuális bizonytalanság, az érzelmi élet kielégítetlensége együttesen súlyos személyiség károsodáshoz vezethetnek.

Dr. Vikár György állásfoglalása szerint;

A serdülőnek három fő követelménynak kell eleget tennie:

1. érzelmileg függetlenné válnia a szüleitől,
2. azonosítania kell magát a nemének megfelelő társadalmi szereppel,
3. vállalnia kell a felnőtt ember társadalmi szerepét.

A serdülőkor végére, a "pubertásos krízis" lezajlik és átadja helyét az ifjúnakornak. Erre az életkori periódusra kedvező esetben már a pszichés leteztulási folyamat jellemző, helyreáll a személyiség egyensúlya. Az ifju magatartását, viselkedését már belső kontrollal irányítja. Érdeklődéssel fordul a filozófiai kérdések felé, világnézete mélyül. Biológiaiilag és pszichésen eléri a párválasztási érettséget is. Harmónikus környezetben kialakítja az önálló életvezetéséhez szükséges feltételeket.

"Mint hogy az ifjunak mind több, viszonylag állandó személyiségtulajdonsága van, személyiség struktúrája mindinkább megszilárdul, s így már lehet egy viszonylag állandó önképe magáról."

/Dr. Kiss Tihomér, 118.o./

Ebben az időben egy belső hierarchia épül ki. Méghozzá nemcsak a szexuális ösztön szerveződésében, hanem a személyiség motivációs rendszerében is, kialakul érdeklődésének fő iránya, kiderül milyen értékek megvalósítása vonzza elsősorban."

/Dr. Vikár György, 1980./

III. A korszerű deviancia elmélet megállapításai a fiatalok bűnözésben

A devianciával kapcsolatos elméleti problémákat figyelembevéve egyértelműen tekinthetjük deviánsnak az olyan viselkedéseket, amelyek úgy térnek el a normáktól, - úgy sértik meg a jogi, erkölcsi normákat, szokásokat - hogy az adott társadalom fennmaradása, továbbfejlődése szempontjából károsak.

A szakirodalom szerint ilyen devians magatartások, melyek a különböző normarendszerekben előfordulnak:

1. A személy elleni, a család, az ifjúság és a nem erkölcs elleni bűncselekmények, valamint a tulajdon elleni bűncselekmények.
2. A szeszszítal fogyasztással összefüggő olyan viselkedés, amelyet alkoholizmusnak tekintenek.
3. Az öngyilkosság.
4. A mentális betegségek nagyobb része.
5. Narkománia /ragasztó, gyógyszer/.

Az utóbbi évtizedben a társadalomtudományi kutatások rendszerében kiemelten foglalkoznak a pszichológusok, pedagógusok, szociológusok és jogászok a deviáns viselkedéssel. Az ifjúkori deviancia elméletek kidolgozatlanok, a jelenség mélyebb megismeréséhez és az elmélyüléséhez többféle megközelítés szükséges.

- 1/ a szociálpszichológiai,
- 2/ a pszichológiai,
- 3/ a szociológiai,
- 4/ és a jogi.

1/ Szociálpszichológiai megközelítés

Mint tudjuk a devians viselkedés létrejöttében nagy szerepe van az agresszív magatartásnak. A támadás, az agresszivitás kifelé fordítása - a pozitív érzelmek elfojtásával - ezekben fordulást jelent a közösséggel. A modern pszichológiai kutatások bizonyítják, hogy az agresszió nemcsak ösztönös magatartás, hanem szociális tanulás révén is elsajátítható. Az agresszív viselkedésformák elsajátításának módjait Dr. Münnich Iván a kriminalisztika /IV./ tanulmánykötetében interpretálja:

"Az emberek nem születnek az agresszív viselkedésminták kialakult programjaival. A szociális tanuló, elmélete szerint az elsajátítás útja:

1. megfigyeléses-utánpótlás /obszerváció/ tanulás során,
2. közvetlen tapasztalatok eredményeképpen."

Az agresszív megnyilvánulásokat az egyén interiorizálja a családban, a szubkulturában, amelyben él és befolyásolja a tömegkommunikációs eszközök. Jelentős szerepet tanúsít E. Aronson /1980/ a kognitív diszonzancia törvényének az agresszió fejlődésének vonatkozásában.

"Ha valaki bánt egy másik embert, akkor az a tette életre hívja azokat a kognitív folyamatokat, amelyeknek az a célja, hogy igazolják a kegyetlen cselekedetet...

Az a tudattartalom, hogy bántottam "Smet" összeegyeztethetetlen azzal a tudattartalommal, hogy tisztességes, jó ember vagyok."

/E. Aronson, 1980/

A társas lény/

E. Aronson /1980/ felteszi vizsgálódásunk szempontjából is fontos kérdést;

Hogyan lehetne mérsékelni az agressziót?

- 1/ Tisztán logikai érveléssel /szignifikánsan nem csökkenti/
- 2/ Büntetéssel: "a büntetés hatékony lehet, amennyiben meleg kapcsolat keretei között, megfontoltan alkalmazzák"
- 3/ Az agresszió modelljének megbüntetésével: "a büntetés látványa mintegy másodlagosan büntető hatással van arra is, aki szemléli és így módon az ő agressziója is mérséklődni fog"
- 4/ Alternatív viselkedésminták megjutalmazásával: "nem veszünk tudomást arról, ha az egyén agresszíven viselkedik, viszont megjutalmazzuk, ha nem tanúsít agresszivitást"
- 5/ Nem agresszív modellek jelenlétével: "az agressziót fékezi amikor, világos jelzés van arra, hogy az ilyen viselkedés nem megfelelő, jelzések közül leghatásosabb a társas jelzések"

- 6/ A mások iránti empátia kialakításával:
"Minél nagyobb empátias képességgel rendelkezik valaki, annál kevésbé fog agresszív cselekedetokhoz folyamodni."

2/ Pszichológiai aspektus

A pszichológusok elsősorban a devians személyiségképződés okait, pszichés mechanizmusait és fázisait vizsgálják a kazusztika és szemszögéből. Sok kutató pszichológus egyetért azzal, hogy ha korai gyermekkorban az egyén bizalma nem fejlődik ki környezetével és önmagával szemben, akkor bizonyos fokú én-gyengeség alakul ki. Így felnőtt korára a Felettes én - mint erkölcsi ítélet - nem tudja a személyiséget visszatartani az antiszociális cselekményektől.

"Minden kóros pszichés állapotnak egyik döntő és általános jellegzetessége az én általános regressziója, valamint a belső én-határ szűrő munkájának meggyengülése."

/Dr. György Julia, 1967./

Dr. Buda Béla megerősíti azt a véleményt, hogy serdülő vagy az adolenscens korban elkövetett bűncselekmények még többségükben "non profit" jellegűek és agresszív töltésűek. Személyiség-fejlődésük arculatának kialakulásában fontos momentum. "A káblerbűnözők utját járják a kriminális identitás még nem alakult ki bennük."

Dr. Popper Péter a kriminális személyiségzavar kialakulásának folyamatában két szakaszt különböztet meg, s megjegyzi, hogy fiatalkoruknál a legritkább esetben beszélhetünk a szó szoros értelmében vett személyiségtorzulásról. A két szakaszt az első bűncselekmény választja el egymástól.

Első szakasz: A különböző "... környezeti értékek következtében létrejövő kedvezőtlen szituáció jellemzői:

- a/ Az egészséges lelki fejlődés szempontjából nélkülözhetetlen érzelmi kapcsolatok felbomlása, illetve hiánya, vagy torzult kifejlődése.
- b/ A fiatalkoru számára adaptálhatatlan embivalens érzelmi szituáció kialakulása.
- c/ Súlyos félelmi, illetve szorongásos állapot állandósulása.

Ennek a helyzetnek a másod és harmadlagos következményei elzárják az utat a keletkezett agressziók "legális" levezetése felé. E másod és harmadlagos következmények:

- Érzelmi elzáródás, kötődésképtelenség, redukálódó emberi kapcsolatok. A kudarcélmények következtében félelem új érzelmi kapcsolatok kialakulásától.
- Motoros nyugtalanság, dekoncentrálttság, hangulati labilitás, fokozott ingerlékenység, enervált periódusok váltakozása paroxizmális dühkitörésekkel.

- Ambiciónélküliség, perspektívátlanosság, fokozódó közöny, cinizmus.
- A realitásérzők csökkentése, kalandvágy, feszült izgalmas helyzetek keresése
 - az érzelmi hiányok kompenzációjaképpen.

Második szakasz: Dűnelkövetés után "a törvény által való üldözöttség" miatt újra termelődik a büntudatos, szorongásos, majd reaktív agresszivitással telített lelkiállapot, összes következményeivel együtt. A fiatalok mostmár a legális társadalom közösségéből szakad ki. A pszichés feszültség ebben a periódusban a legnagyobb."

/Dr. Popper Péter, 1970.61.o./

A szakirodalmi adatok szerint a devians személyiséget elég pontosan körülírható tulajdonságokkal jellemezhetjük, bár "... a deviancia kifejlődése után meglehetősen nehéz megbízhatóan különválasztani azokat a különleges személyiségjegyeket, amelyek a vizsgált személyeket már a devians viselkedés kezdése előtt megkülönböztették a non deviansoktól, és azokat a személyiségjegyeket, amelyek csak a devians viselkedés megkezdése után, annak hatására alakultak ki".

/Andorka, Buda, Cséh -
Szombathy, 1974.43.o./

Pszichológiai vizsgálatok sokasága bizonyítja a deviáns adolenszcensekre jellemző alkalmazkodási nehézséget. Sheldon és Eleanor Glueck a Rorschach tesz használatával a deviáns fiatalok személyiségvonásai közül az alábbiakat jelölik meg: "... önzés, bizalmatlanság, autoritás ellenesség, ellenégekkedés, gyanakvás, destruktív indulatok, túlérzékenység, szadizmus, lobbanékonyság, saját hibáinak el nem fogadása..."

/Dr. Münnich, Dr. Székács
1977.30./

Healy és Bronner vizsgálatai szerint a megfigyelt deviáns fiatalok 41 %-át kifejezett szorongásos tünetek, körömrágás, ujjszopás, korai masturbáció, autoritás konfliktus, alacsony iskolai eredmény, érzelmi visszautasítottság érzése, kapcsolattartási képtelenség, paranoiditás, kisebbségi érzés, gátoltság az énkifejezésben... " jellemezte.

/Dr. Székács - Dr. Münnich
1977.30.o.

Dr. György Julia /1967/ szerint a devians személyiségfejlődés egyes potenciális tényezői "a nagyfokú ingerlékenység, a realitástól való elszakadási tendenciák, az erősen egocentrikus beállítottság. Ennek egyes külső magatartási tünetei: gátlástalan, agresszív kitörések, verekedés, rombolás, paranoid jellegű fantasztikus hazudozások."

Dr. Veczkó József szerint a züllött devians személyiségű fiatal személyiségstruktúrája hasonló a pszichoneurózisokéhoz, csak fejlődési iránya már annyira eltorzult, hogy antiszociálissá lesz.

Az antiszociális személyiségzavarok kialakulását Cegei Kiss és Liebermann Lucy két nagy fázisra bontja;

- a/ A veszélyeztetettség fázisa a fokozott agresszív feszültség, mint az érzelmi sérülés következményes állapota. Fokozott mohóság, birtoklás és hatalomvágy, amelyekenél felismerhető a kielégítetlen érzelmi igények önkárpótlásos jelleg.
- b/ A manifest kriminalitás fázisa. A veszélyeztetettségi fázisban megnyilvánuló mechanizmusok soradják végülis az egyént deliktum elkövetésébe."

A gyermek és fiatalokorú bűnözőknek etiológiailag két nagy csoportja különíthető el;

- 1/ Organikus idegrendszeri sérülésre ráépülő személyiség-fejlődési zavar.
- 2/ A primeren pszichés jellegű környezeti ártalmak hatására kialakult személyiségzavar jellemzi.

/Idézi Dr. Popper P. 1970./

3/ A devianciák szociológiai megközelítésénél azokat a társadalmi és szociális faktorokat kell elemezni, amelyek befolyásolják a devians karrier kialakulását. A devians karrier formálódásában domináns szerepe van;

- a/ a családnak,
- b/ a szubkulturának,
- c/ az értékrendnek,
- d/ az előítéletnek, a negatív minősítésnek,
- e/ az alkoholnak.

Andorka Rudolf, Buda Béla, Cséh-Szombathy László
szerzők szerint négy fontos faktor határozza
meg a deviáns viselkedés kialakulását:

- "1. A gyermekkorú szocializáció károsan befolyásoló események, körülmények.
2. Felnőttkori feszültségek, amelyek származhatnak a családi élettel, a munkával kapcsolatos körülményekből, kielégítetlen ambíciókból, stb.
3. A környezetnek a deviáns viselkedésre vonatkozó felfogása, a normák határozottsága, magatartásuk társadalmi kontrolljának ereje, a deviáns viselkedéshez való hozzájárulás.
4. A deviánsnak minősítése, a környezet reakciói a deviáns magatartásra."

/Andorka, Buda, Cséh-Szombathy
1974.44.o./

- a/ A szocializáció folyamatában a családnak,
illetve a családon belüli kapcsolatoknak
egész életre kiható és meghatározó szerepük
van.

"A szocializáció a gyermek és a szülők közötti
kapcsolatokban kezdődik. A kisgyermek személyi-
sége először a szüléktől veszi át az alapvető
viselkedésmintákat, szerepeket, itt alakulnak

ki alapvető motivációi, ezeknek erőterében fejlődik ki énje. Később a személyiség fejlődését más emberi kapcsolatok és csoporthatások is befolyásolják."

/Andorka, Buda, Csah-Szombathy
1974.35./

b/ A deviáns fiatalok szubkulturáját általában azok a "referencia csoportok" képezik, amelyek a társadalomtól elidegenedtek, sajátos értékrendjük van. A közös sors vállalása, a könnyű élet iránti vágy, az azonos társadalmi szerep - "a devians" - köti össze a tagokat. A "referencia csoport" meglehetősen erős kohézióval rendelkezik. Albert C. Cohen; "a devians szubkultura funkcióját a megalkuvás elutasításában, az agresszió szentesítésében, és szubkulturában betöltött státuszban látja." Dr. Vigh József - Dr. Földvári József, 1979. a szubkultura legjellemzőbb vonását emeli ki;

"A csoport kriminológiai jellegzetességét ugyanis döntően az adja meg, hogy az egyes tagok személyisége, viselkedése különösen csoporttársak hatására alakul."

A szubkulturában elfogadott, de a tágabb tágabb társadalmi környezetben deviánsnak minősített életformát a szubkultura különböző pszichológiai mechanizmusokkal legalizálhatja. A szubkultura ugyanugy deviánsnak ítélhet egy viselkedést, mint a tágabb közösség, de a szankciók típusaiban vagy erősségében toleránsabb

lehet és befogadhatja a deviáns viselkedésű személyt. A szubkultura ezzel a toleráns magatartásával sajátos közösségi menedéket nyújthat a deviáns számára. Állásfoglalásként megfogalmazhatjuk, hogy a "referencia group"-ok elindíthatói lehetnek a normaszegő magatartásnak és így veszélyes tényezői a kriminalitásnak. /A városokban elterjedt "csövezés" már ekkor is veszélyes, ha még a "haveri csoport" nem követett el bűncselekményt./

c/ Az ifjúkori személyiségváltozások fontos állomása az értékrend stabilizálódása és az értékpreferenciák rendeződése. Ebben a folyamatban már nem a külső hatások dominálnak, hanem az egyén aktív, szelektáló mechanizmusa. Az értékrendszer egységei - a társadalmi szerepek, az interperszonális kapcsolatok, a kognitív tényezők, a motívumok, az attitűdök, stb. - sajátos dinamikai egységben fonódnak össze. Felőlások az egyén erkölcsi magatartásáért. Az integrálódás folyamatában az egyén az erkölcsi értékrend hierarchizálódásával próbál megfelelni a társadalmi elvárásoknak.

Specifikus helyzet adódik az egyén életében, amikor negatív /deviáns/ jellegű értékattitűddel találkozunk: /Pl. egészséges karakterű fiatalember, bűnöző szubkulturába kerül és ott azt tapasztalja, hogy a lopás az adott csoport társadalmi kapcsolataiban preferált magatartás./

Murányi Mihály, 1974. fontos pedagógiai me-
zarnak tartja a helyes értékkorlatáció fej-
lesztést és ennek szerves részét képező érték-
attitűd kialakítását: "mindig szem előtt kell
tartanunk, hogy csak komplex módon, az értelmi,
érzelmi és akaratú életre való ráhatások összes-
ségének célirányos felhasználásával érhetünk ol-
tartós és hatékony eredményeket. Ellenkező eset-
ben kialakulnak a tipikus veszélyforrások; a
képmutató magatartás, a meghasonulás állapota,
amely számos személyiségfejlődési zavar alap-
ja lehet.

d/ A deviáns fiatalok ügyével foglalkozó emberek
számára nem lehet kérdéses, hogy a delikvenst mikép-
pon fogadják ol. Személyük és ügyük iránt előítéletet
nem érezhetnek, mert ez már akkor a fiatal számára
kedvezőtlen helyzetet teremthetne. Az előítélet ne-
gativ attitűdökre korlátozódik, tehát megbéníthatja,
veszélyeztetheti az egyébként is kiegyensúlyozatlan,
belső békétlenségéből szenvedő fiatal lelkiállapotát.
A fiatal érzékenyen reagál, ha megérzi a kapcsolatból
az ellenséges attitűdöket. Ez az állapot csak tovább
frusztrálja, növeli belső ellenállását, és agresszió-
val reagál. Meleg, empátia, demokratikus légkörben
érzelmi konfliktusai csillapodnak, s lehetőség nyílik
az együttműködésre.

Számos kutató egyetért abban, hogy determináló
szerepe van a deviáns életvitel kialakulásban a
negatív minősítésnek.

H.S.Becker találó megállapítása: A deviáns olyan személy, akire a deviáns címkét sikeresen rátették."

/Idézi Andorka R.,Buda Béla, 1974./

A normaszegőknek járó stigma az egyén számára a társadalomból való kirekesztést jelenti. A megbélyegzést viselő egyén az asszociális jegyet tudomásul veszi. A környezetétől kapott negatív minősítésnek igyekszik megfelelni és identifikáció útján azonosulni a neki mért szereppel. Lélektani vizsgálatok bizonyítják, hogy a korai minősítés erőteljesen befolyásolja kedvezőtlen irányba a gyermek én képének fejlődését, valamint megindítója lehet az inadaptált viselkedésnek.

"A negatív minősítés hatására az egyén önmagát deviánusnak tekinti, így motiválódik újabb deviáns cselekményekre" /Jogi nyelven szólva ez azt jelenti, hogy viselkedő bűnözővé vált./

/Dr.Murányi Kovács Endréné

/1980./

e/ A világszerte növekvő alkoholfogyasztás társadalmilag káros összefüggéseit, következményeit komplex módon vizsgálják a kutatók. Az alkoholfogyasztás emelkedése kétségtelenül kihat a bűnözésre, a bűncselekmények strukturájának alakulására. Az alkohol a kriminalitásban két formában játszik szerepet. Az egyik az alkoholtól befolyásolt állapot, amely a bűncselekményhez vezet. A másik az iszákos életmódból eredő kriminalitás. A bűnözésben magának az alkoholnak nagyobb szerepe van, mint az alkoholizmusnak.

Az ifjúkori bűnözésre vonatkoztatva ezt a megállapítást jelentősenek tartjuk. A bűncselekmények feltárásánál számos esetben kimutatható az alkoholos befolyásoltság. A fiatalok többsége először konfliktusos helyzetük, vagy kapcsolatteremtési nehézségeik oldására alkoholizálnak. Az ital a feszültségek oldása közben "kellően" kábulatot provokál a fiatalnak, amelyben ő könnyednek és gondtalannak érzi magát. Az alkohol csillapítja a szorongásait és nyugtalan-ságát. A megoldatlan problémái tovább tolerálják így ismét az alkoholhoz nyúl. Innen már nem messze az út az alkoholista életmódhoz, amely bűncselekményhez is vezethet.

Prof. Dr. Szilárd János az alkoholizmus veszélyét így foglalja össze: "nem lehet tagadni, hogy napjainkban az idült alkoholizmus és az alkoholos kórképek 2-300.000 személyiségben és életfunkcióiban, a társadalmi adaptációjában beteg embert, ezek családtagjait jelentik, nem szólva a kriminalitással, a munkaerőkieséssel összefüggő társadalmi kárról. Kihatásában és újratermelődésében elősorban társadalmi problémával állunk szemben."

/Alkohológia, 1977/4/

4/ A deviancia jogi aspektusai

A Magyar Népköztársaság Büntetőtörvénykönyvében a társadalmi tapasztalat az, hogy a 18. éven aluliak számára különleges büntetőeljárást biztosít.

A Btk. 85.§./1/bek.szerint: "A büntető törvénykönyv alkalmazásában fiatalkoru a bűncselekmény elkövetésekor a tizennegyedik életévét meghaladta, de tizennyolcadik életévét még nem töltötte be."

A Btk.87.§./1/bek.szerint: "A fiatalkoruval szemben rendszerint nevelő intézkedést kell alkalmazni."

A fenti törvényből érződik a szocialista büntetőjog humanizmusa, hogy a fiatalkoruval szembeni elsődleges eljárás a nevelés, s így különösen a nevelő intézkedések alkalmazásának kizárólagossága milyen nevelőintézkedéseket tartalmaznak ezek a jogformák?

1. a bírói megrovás,
2. a próbára bocsátás,
3. a javító nevelés.

Céljuk a büntetések olyan átalakítása, hogy feloljenek a fiatalkoruak életkori sajátosságainak és ezzel tegyék megalapozottá a büntetőpolitikai igényt. Súlyosabb bűncselekmény, vagy bűnöző eseteknél a büntetőjog szabadságvesztésre ítéli a fiatalot, amelynek két formája ismeretes a fiatalkoruak között: a fiatalkoruak börtöne és a fiatalkoruak fegyháza.

Makarenkó a büntetésről mondotta: "A büntetés lényege: az egyén ítéli, hogy a közösség elítéli, miközben tudja, hogy helytelenül járt el. Vagyis a büntetés nem elnyomáson alapozik, hanem az elkövetett hiba átélésén, a közösségből való ideiglenes kiközösítési élményén."

Szabó András állásfoglalása büntetés és a nevelés kapcsolatáról;

"A büntetés és a nevelés azonos iránya, a mögöttük álló erkölcsi-politikai nézetek azonos-sága, a büntetettre való reagálás azonos iránya, az igazságos ítélet meggyőző ereje és a belső készség a csodakénnyel való szembefordulásra - ezek az objektív és szubjektív feltételek biztosítják a büntetés nevelő hatását.

/Szabó András, 1979./

IV. Az intézményes korrigáló nevelés, mint a
roszocializáció egyik formája

Korrigáló nevelésre akkor van szükség, ha a személyiségben negatív erkölcsi tulajdonságok vannak jelen, esetleg már rögződtek is és a megszokott, általános nevelési eszközökkel, módszerekkel már nem lehet a személyiséget átfornálni, pozitív irányba fejleszteni.

A korrigáló nevelés, átnevelés, tehát a hibás személyiségstruktúra átfornálását jelenti, a torzult személyiség tulajdonságok korrigálására irányul, de "... nem szűkülhet le csak a negatívumok elleni harca... A neveltek személyiségében a negatív és pozitív tulajdonságok, a jó és rossz szokások figyelembevételével kell nevezni a személyiségformáló ráhatásokat."

/Dr. Pál László, 1976./

A folyamatjellegű átnevelési tevékenység egyéniséssel dialektikusan összefüggő főbb mozzanatai Pál László szerint:

- a/ Átnevelésbe bevontak megismerése, szomatikus vizsgálatok, a pszichikum vizsgálata, a társadalmi mikrokörnyezet tanulmányozása.
- b/ Átnevelési helyzet kialakítása: olyan legyen, hogy kedvező helyzetet biztosítson az átnevelő tevékenységhez.
- c/ Az átnevelés programjának kialakítása: a kollektív átnevelés programja tartalmazza az

az engedélyezett kollektív átnevelési szervezeti formákat, eszközöket és módszereket /pl. iskolai oktatás, kultur- sport foglalkozások/ a nevelési formák rendeltetését, a foglalkozás feladatait. Ehhez kapcsolódnak az egyéni átnevelési programok tartalmazzák a feladatoknak azt a minimális körét, amelyeket feltétlenül meg kell valósítani, és azokat, amelyek megvalósítása esetleg lehetséges.

- d/ Átnevelési akciók: a programok megvalósítása. Az átnevelési akciók mindig a személyiségre vagy egy-egy kollektíva összességére irányulnak /"Nem lehet kitérni a személyiség-komplexumból egy vagy két tulajdonságot, ezzel az igénnyel, hogy az átnevelési akció csak egy vagy két tulajdonság korrigálására irányuljon,... De lehet célja egy vagy több akciónak egy-egy negatív tulajdonság korrigálása, de azt mindig a személyiségfejlesztés tengerjében kell elhelyezni."/

/Dr. Pál L. 1976. /435.o./

A zárt intézetben folyó korrigáló nevelés célja nemcsak a nevelés által valósul meg, hanem joghátrányok alkalmazásával is, melyek alapvetően meghatározzák a nevelés folyamatát. Ezért meg kell vizsgálni azt is, hogy ez a joghátrány miként befolyásolja a nevelést, milyen speciális szempontokra kell figyelni.

A javító-nevelőintézet zárt intézet, akkor is, ha kifejezetten pedagógiai célja van, s a "zártágnak" több következménye lehet. Ismert, hogy a közös köny-

szorhelyzetben lévők között szorosabb interperszonális kapcsolatok alakulhatnak ki, ezek teret engednek az egymás közötti káros befolyásoknak. Az elkülönítés szükségese, de ezzel ki is rekesztjük ezeket a fiatalokat a "normálisok" társadalmából, deviánsnak minősítjük őket.

Figyelembe kell venni az átnevelés során a konformizálódás veszélyét is, mint speciális szempontokat. A növendékek magatartását közvetlenül befolyásolják a zártintézeti szabályok, követelmények. Ha a szabályokat megszegik, büntetik, ha teljesítik a követelményeket jutalmazzák őket. Mindez előidézheti az olyan magatartást, amely alkalmazkodik ugyan a szabályokhoz, de nem biztos, hogy meggyőződésükből fakad, hogy személyiségük sajátossága. Fontos nevelési feladat tehát, hogy személyiségükbe beépüljön a meggyőződésből fakadó alkalmazkodás. A tilalnak váljanak a személyiség saját, belső szabályozó eszközeivé. A zártság személyiségkárosító hatásának a lehetősége is fennáll;

"A szellemi tevékenység, az érzelmi folyamatok és a motorikus mechanizmus elveszti a szabad életben kialakult dinamizmusát. Ennek következtében a pszichikus jelenségekben változások, torzulások következnek be esetenként. A pszichikus folyamatok lelassulnak, viszonylatok beszűkülnek, a pszichikus sajátosságok értékükből veszítenek, vagy változnak, esetleg negatív irányba tolódnak el, a pszichikus állapot elveszti plaszticitását és negatív vonások válnak krónikussá, mint például levertség, kedélytelenség.

/Pál L. 1976.410./

Mint sajátos nevelési problémával, a kudarc élményével is számolnunk kell a korrigáló nevelés során. Ha szorosabb távon élük át, a kudarc depresszió vagy agresszió irányába terelődik destruktív hatásu lehet.

"A kudarcfolyamat a törvényesítő személyiségben fixált hatásokat idézhet elő az érzelmi és akarat szférában, a jellemben kiválthat attitűd változásokat, befolyásolja a pszichikus állapotokat."

/Dr. Pál L. 1976.410./

A javítóintézeti nevelésre utalás bírósági ítélet alapján történik, tehát büntető, egy szigorubb körülmények közötti életre "kényszerítés" az elítélt személyegéből, mellyel neki "lelki katarzist" is okozunk.

Milyen szerepe lehet ennek a korrigáló nevelésben a reszocializációs folyamatban?

"A lelki szenvedés alkalmas olyan erkölcsi érzelmek fakasztására, amelyek erkölcsi követelmények teljesítésére ösztönöznek, olyan gátlás mechanizmust hoz létre, amely képossé teszi az egyént az erkölcsi tilalnak betartására, tehát egyrésztől erősíti az erkölcsi serkentőöt, másrésztől kialakítja az erkölcsi gátlásokat. Amennyiben ezek az egyén személyiség sajátosságaiivá szilárdulnak az egyén megjavulását, fejlődését segítik elő."

/Dr. Pál L. 1976.407./

Az eddigi zárt intézeti nevelés nem hozta meg a kívánt pedagógiai eredményeket. A felnőtt visszaeső bűnözők adataiból ismeretes, hogy előzőleg már nevelkedtek javítóintézetben, illetve fiatalkoruk börtönében.

Fel kell tennünk a kérdést, hogy nincsenek-e más reszocializációs módszerek, amelyek a fiatalok személyiségtorzulásait differenciáltabban és pszichológiailag megalapozottabban tudják elindítani és végigvezetni.

Dr. Murányi Kovács Endrénétől /1980./ idézem az alábbiakat:

A nevelőintézetekben reszocializálni kell tehát:

"a pozitív metakommunikációk hiánya, vagy elégtelensége miatt igen sivár, szegényes érzelmi poggyással, modell nélkül felnövekedett, a társadalomtól elidegenedett fiatalokat

- az embivalens kommunikációk miatt rosszul szocializálódott krónikus vagy akut neurotikus állapotban levő adolenscenseket /inkongruans szülő-gyermek kapcsolat következtében inkongruans énefejlődésből neurotizáltakat/, - azokat a fiatalokat, akik a másodlagos - a kortársi csoportban történt - szocializálódásuk folyamán sodródtak súlyosabb antiszociális cselekedetekbe,

- a szubkulturákban felnőtt, kettős értérendszerre szocializálódott adolenscenseket,

- s végül azokat a deviáns identitású fiatalokat, akik neurótikus előzmények után, pszichopatiás jellegű, gátlástalan, szorongás nélküli, kötődésképtelen, kimálotlenül és gyakran öncélúan agresszív, visszaeső bűnözőkké váltak.

A reszocializációs folyamatot - a gyakorlatban összefonódó, de az elmélet kidolgozása céljából egynévtől elhatárolható szakaszokra bonthatjuk;

- kialakul a pozitív önkép és az önértékelés,
- bővített új értékrendszer épül fel,
- kompetencia élmények és perspektivikus célok adaptív szociális magatartást eredményeznek,
- az önkontroll és az önszabályozás képessége az életkori átlagnak megfelelően alakul."

Tekintetbe véve az adolescensek heves autonómiai igényét, a reszocializációban az indirekt hatásokra kell építenünk. A pedagógus-pszichológus team-nek a hatásrendszer minden fajtáját, a "makarenkói" párhuzamos pedagógiai ráhatás"-tól, egészen a "non direktív" pszichoterápiáig ismernie és alkalmaznia kell. Mindez megteremtí a kis csoportban az egészséges kohéziót, s a változatos tevékenységben kialakul a primer csoport önkormányzata, amelyben a fiatalok a régi társkapcsolatok helyett, új szimmetrikus kapcsolatokba lépnek. Lassan - visszaesésekkel megszakítva - formálódik a közösség új érték és norma rendszere, s ha kialakul az új értékrendszer, akkor értékké

válik, többek között a tanulás és a jól végzett munka. A társadalmi normák sikeres követése révén kompetensek kezdik érezni magukat és szorongásmentesen néznek a felnőtté válás elé."

Nézetünk szerint a reszocializáció primátusa a deviáns személyiségstruktúra lebontása és újraalkotása. Az újraépítésben jelentős szerepet kell biztosítani az új értékeknek az új kommunikációs hatásoknak a hasznos munkának, a tartós személyi kapcsolatoknak, a kompetencia élményeknek és a perspektivikus céloknak. De nem elég az értékrend megváltoztatása, az új értékrendhez adekvált viselkedési programokat is kell nyújtani a fiatalnak. Az új átadásának legjobb műhelyei a közös foglalkozások, a művészeti és a sportkörök, az önképzőkörök, amelyek bizonyos pozitív érzelmi töltéssel rendelkeznek.

A nagy multu eszödi fiu-nevelőintézetben arról kívántam tájékozódni, hogy az optimális korrekciós szemlélethez viszonyítva, milyen pozitív, illetve negatív pedagógiai és szervezeti keretekben folyik a fiatalok reszocializációja.

B/ VIZSGÁLAT LEFOLYTATÁSA ÉS EREDMÉNYE

I. Az aszódi fiúnevelő intézetben történt vizsgálatok

Disszertációmban azt kívántam demonstrálni, hogy megfelelő kapcsolatteremtési módszer esetén személyiségvizsgálatot lehet lefolytatni a devians karrier különböző szakaszait élő, bűncselekményeket elkövetett zártintézetbe utalt fiatalokkal. Ezért vizsgálati csoportnak az aszódi fiúnevelő intézet harminc 16-18 éves fiataljait választottam.

A vizsgálati csoport tagjait egyszerű véletlen kiválasztás alapján soroltam a csoportba. Ebből következik, hogy a kontroll csoport az állami gondozott növendékek arányai is véletlenszerű volt.

Aszódon 13 állami gondozott és 17 nem állami gondozott adolencsénessel végeztem vizsgálatot.

1. Az aszódi fiúnevelő intézet történetének bemutatása, pedagógiai feladatai, célrendszere, eljárásai

Az 1980. szeptember 1-én életbe léptetett új Büntető Törvénykönyv 1878. v. törvénycikke hozta az első rendelkezést, amelyben a fiatalok bűntettesek részére javítóintézetek felállítását rendeli el.

Törvényes rendelkezések hiányában az igazságügyi hatóságnak kellett dönteni arról, hogy a növendékek ne előre meghatározott ideig legyenek az intézetben, hanem addig, amíg az erkölcsi átnvelésük érdekében szükséges.

A módszerek tekintetében választani lehetett a svájci rendszer és az olasz, illetve francia rendszer között. Az előbbi teljesen nyílt területen, laza felügyelet mellett, az utóbbiak inkább a zárt katonai fegyvelmuel környezett nevelési rendszert alkalmazták. Magyarországon legelőszzerűbbnek a bekerített területen belül "a polgári életviszonyoknak megfelelő családi nevelés" meghonosítása mutatkozott. Ennek az elvnek alapján rendezték be az első intézetet.

Az előkérdések tisztázása után 1884-ben Aszódon állították fel az első javítóintézetet. A felket dr. Pauler Tivadar igazságügyminiszter vásárolta 1882-ben. A váci fegyintézetből 1884. március 3-án 50 jóviselőtű fegyencet Aszódra rendelt 3 felügyelő úrral, ezek segítettek az építkezésnél. 1884. júliusára az intézet felépült. Az első növendékcsoport 1884. augusztus 14-én került befogadásra.

Az első két évben osztályozás nélkül helyezték 2-3 "család"-ba a bentaltakat 1886-ban már négy család volt, amelyek közül egyet "kiszórt"-nak, a többit pedig számfelzáróval első, második, harmadik családnak nevezték. A kiszórti családba került minden ujens növendék, amelyben mindaddig maradt, míg az intézeti rendhez és szabályokhoz hozzá szokottak.

A feladat a kísérleti családban az volt, hogy tanulmányozzák az ujong egyéni sajátosságait, s erkölcsi hibáit, kipuhatolják, s tovább bővítsék iskolai ismereteit, s a családfő azt is különös figyelemmel kíséri, hogy minden egyes növendéke az intézetben meghonosított munkanemek melyike iránt érez komoly előszeretet, s melyiknek a megtanulására mutatkozik tehetségeinél és egyéni viszonyainál fogva a legalkalmasabbnak. Feladata továbbá a kísérleti családnak az, hogy az ujong növendékeket a házi-rendbe alaposan bevezesse, s begyakorolja és őket rendezes házimunkára szoktassa. Eszerint a kísérleti család átmenetet képez a külső élet és az intézeti neveltetés között, amennyiben az egészen új viszonyok közé került ifjakat az intézeti neveltetésre előkészíti.

A kísérleti családból az ujong növendékeket alkalmas időpontban azon családba helyezik, melyben az általa élethivatásul választott munkanem honosodott meg, s mely családban intézeti neveltetésének egész ideje alatt állandóan egy és ugyanazon családfőnek keze alatt marad.

A kísérleti család tehát, a többi családnak előkészítő és egyben ujongkiképző iskolájául tekinthető.

Az intézet további működése alatt különböző kísérleteket végeztek a differenciálással kapcsolatban. Előfordult, hogy a befogadó csoportot is

megszüntették, szükségességét vitatták. A gyakorlat és a tapasztalati tények azonban azt bizonyították, hogy fenntartása fontos és indokolt. Amikor nem működött befogadó csoport egyre súlyosabb gondot, problémát okozott az intézetbe bekerült új növendékek beilleszkedése.

Az új Rendtartás leszögezi a nevelőintézet rendeltetését, miszerint az - M.M.2.sz.Fiúnevelő Intézetében, Aszódon - bírósági ítélet alapján javítóintézeti nevelésre utalt, 14-18 éves növendékek korrigáló nevelése folyik.

Feladata: "Az alkati, illetve környezeti okok miatt sérült személyiségű fiatalok átnnevelése és felkészítése a dolgozó társadalomba való beilleszkedésre."

Nevelésük fő célja: kialakítani, megteremtteni a társadalom beilleszkedéshez szükséges objektív és szubjektív feltételeket, megvalósítani az általános szakmai képzettséget, kialakítani az általános műveltséget. Ennek érdekében az intézet nevelőmunkájának legfontosabb feladata a komplex személyiségformálás /mert a környezeti ártalmak csak a személyiségen keresztül válhatnak tényleges ártalmakká, társadalomellenes tettekké, deviáns viselkedésekké./

A nevelői ráhatásokat így a személyiség átfarmálása, fejlesztése érdekében tervezik, illetve alkalmazzák, melyek középpontjában a munkára nevelés

feladata áll. Ezzel nemcsak a szakképzettség megszerzésének lehetőségét nyújtják a növendékeknek, amellyel szabadulás után könnyebb a beilleszkedés, hanem a sajátos körülmények között a munkára nevelés a személyiségformálás igen hatékony eszköze is. /Rövidebb-hosszabb idő után itt megtalálják a nekik legmegfelelőbb munkát, a sikeres munka élménye pedig növeli önbecsülésüket, amely az átnovulásukhoz feltétlenül szükséges belső igényük növekedését is jelenti./

Hangsúlyos helyet kap nevelői tevékenységeik között a rendszeres életmódra szoktatás. A növendékek összetétele e szempontból is nagyon kedvezőtlen. 50 %-ban cigány származású gyerekek, a legtöbbjükkel az elemi szokásokat is itt kell elsajátíttatni.

Az általános műveltség kialakítása az iskolai oktatáson túl egyéb szervezett tevékenységek keretében is történik. A szabadidő eltöltésének megszervezésénél az ingerek keltése célján kívül az előbbi célt is figyelembe veszik. /Különböző szakkörök működnek, a színház, mozilátogatás, séták, kirándulások szervezésével pedig a zártságot is igyekeznek enyhíteni./ A testi nevelést szolgálja a korszerűen felszerelt, nagyméretű tornaterem is, melyben rendszeres sporttevékenység folyik.

Igyekeznek minden alkalmat megragadni, hogy emberi életforma példamutatásával is neveljenek.

Több alkalom adódik az "életre nevelésre" pl: a növendékek munkájuk és magatartásuk alapján össztöndíjat kapnak, s a pénzt nevelők segítségével, de tulajdonképpen önállóan, szabadon osztják be.

Az intézet segíti a szülők odafordulását gyermeük felé, s e viszony sokszor mélyül, erősödik, melyre nagy szükség van a növendék további sorsának alakulása érdekében is. De fontos szempontnak tartják azt is, hogy a szabadságot jó légkörű családban tölthessék el. 14 hónap intézeti élet után jár a szabadság, s ezen kívül 3 hónap nyári szünidő. Tapasztalataink szerint a "kint" eltöltött napok jó hatásuk.

Az esetenként előforduló szűkések megelőzésére szolgálnak az olyan beszélgetések például, melyeken szó van arról, hogy a szűkés a közösség problémája, mely a csoport becsülete szempontjából sem közömbös. A nevelő felhívja a figyelmet a szűkés veszélyeire, következményeire. A korrigáló nevelés csoportrendszerben folyik. Husz fős csoportok kis közösségei kapcsolódnak a közösségi élet egészéhez. A csoportnevelők törekvése megérettetett növendékeikkel, hogy nevelőikhez minden problémájukkal fordulhatnak, összetartoznak. A gyerekekben vetett pedagógiai optimizmusuk és gyermek személyiségében gyökerező pozitívumokra építik nevelői hatásaikat.

2. Vizsgálati eredmények és azok értékelése

1. Az irányító kérdések elenzése

a/ A vizsgálati személyekre vonatkozó életrajzi és szoci-kulturális adatok

1.táblázat	Születési év megoszlása
2.táblázat	Szülők foglalkozásának és iskolai végzettségének szerinti megoszlása
3.táblázat	Családi, környezeti hatások részletezése
4.táblázat	Vizsgálati személyek bűncselekményeinek fajtái
5.táblázat	Egyéb devians megjelenési formák

b/ A vizsgálati személyek pszichikus mechanizmusaira vonatkozó adatok

6.táblázat	A dollescensek társas kapcsolatai és társadalmi beilleszkedése
------------	--

c/ Az aktuális személyiségi állapotra vonatkozó adatok

7.táblázat	Problémák
8.táblázat	Érdeklődés
9.táblázat	Önismeret
10.táblázat	Fesztrációtűrőse
11.táblázat	Manifeszt, verbalizált féltalom, szorongás
12.táblázat	T.A.T.nyomasztó álmányok
13.táblázat	T.A.T.kellemes álmányok
14.táblázat	T.A.T.lappangó álmányok

A VIZSGÁLT SZEMÉLYEKRE VONATKOZÓ ÉLETRAJZI
ÉS SZOCIO-KULTURÁLIS ADATOK

1. táblázat:

	<u>Születési év megoszlása</u>				<u>év/fő</u>
	1962	1963	1964	1965	
	7	10	10	3	
All.gond.	3	4	4	2	

2. táblázat:

Szülők foglalkozásának és iskolai végzettségének szerinti megoszlása

	<u>Apa</u>		<u>Anya</u>		<u>Iskola</u>	<u>Apa</u>		<u>Anya</u>	
Mezőgazd.fiz.dolg.	2	2	isk.-lan	5	5				
Nem mezőgazd.fizikai dolg.	9	7	VIII.élt.	10	12				
Szakt munkás	8	4	Szaktisk.	7	3				
Nyugdíj.	1	-	Éretts.	-	1				
Hib.,egyéb	1	11	Nem tudja	8	9				
Nem tudja	9	6							

3. táblázat

*/
CSALÁD, KÖRNYEZETI HATÁSOK RÉSZLETEZÉSE

Devians fiatal	Szülői adatok alkohol		Suicidium a családban		Szülői bűncselekmények		Korai anya gyerm. kapcs. ősrőlőse	Támasz vesztés, csaló- dás	Ridog, brutális bánásmód	Hányat- tatás	Korai minősítés	Identifi- káció ill. modell hiány	Identifi- káció de- viáns modellel	Pozitív családi hatás pozitív identif.
	Apa	Anya	Apa	Anya	Apa	Anya								
B.A.	+	+			+		+	++		+	+++	+		
B.S.								++			++	+		
B.B.	+							+	+		++			
B.K.	+				+		+	+			++			
B.Z.							+	+		+	++			
B.Zs.											++			
C.A.	+	+		+	+	+	++	++	+	+	+	+		
D.L.					+			+		+	++	+		
F.M.	+						+	++		++	++	+		
J.S.							+	+		+	++	+		
J.J.							+	++		+	++			
K.A.											+			+
K.GY.													+	
K.T.					+			++		+	+	++		
L.J.	+				+		+	+			+	+		
L.B.	+							+			+	+		
I.A.							+	+++	+	+	+	+		
M.B.	+						+		+	+	+	+		
M.GY.		+					+	+	+	+	+	+		
N.Z.	+		+				+	++	+	+	++		+	
N.J.	+				+			+	+	+	+		+	
O.T.								+			++			
P.J.								+			+		+	
R.L.				+		+	+		+	++	+	+		
Sz.Z.	+						+	++	+	+	+	+		
T.G.								+			+	+		
T.J.							+	++			+	+		
T.I.						+		+	+	+	+		+	
T.K.	+	+			+		+	++	+	+	+		+	
V.F.					+		+	+	+	+	+		+	
Össz.	12	4	1	2	9	3	10	36	13	20	42	17	7	1

*/ Ha egy kategóriában egynél több + jel szerepel, azt jelenti, hogy az interjú során többször /megjelölt számú/ utalás, illetve válasz hangzott el a v.sz.részéről.

4. táblázat:

Vizsgált személyek büncselekményeinek fajtái

Doliktum	Esetek száma
1. betörés	8 fő egy esetben 1 fő tizenegy esetben
2. lopás	10 fő egy esetben 5 fő két esetben 1 fő három esetben 1 fő számtalan esetben
3. garázdaság	3 fő egy esetben 2 fő öt esetben
4. próbaszegés	3 fő egy esetben
5. határsértés	2 fő egy esetben
6. rablás	1 fő egy esetben 1 fő két esetben 1 fő három esetben
7. erőszakos nemi közöselés	1 fő egy esetben

Értelmezés:

A táblázatokban vázolt adatokat elemezve és összevetve a vizsgált populáció jellemzőit az alábbiak szerint értelmezzük:

1. családi, környezeti hatások, a családi viszonyok szerepe a bűnözésben
2. a korai anya-gyermek kapcsolatok alakulása és elsődleges szocializáció
3. Vizsgálati személyek kriminális tottoinak összefüggése a családi háttérrel, valamint a bűncselekmények fajtáinak vizsgálata.

A 3.sz.táblázat a családi környezetben 31 devians megnyilatkozást mutat, a szociális cselekedetek halmozottan is előfordulnak. Vezető szerepet foglal el a szülői alkoholizmus, amely természetesen a szétesett, zülött családi kapcsolatokat eredményezi.

A féltelenkeltő, durva alkoholizáló szülők, akik a gyermek érzelmi és biztonság-szükségletét nem elégítették ki nagy mértékben hozzájárultak ahhoz, hogy a fiatalt elindítsák a személyiség-károsodás felé. Igen magas a szülői bűncselekmények előfordulása is. Különösen súlyosan érinti a fiatalt az azonosulási időszakban, amikor a szülőknek pozitív magatartási mintákat kellene adniuk, példát nyújtva későbbi életútjukhoz.

A családban felmérhető bűncselekmények többnyire erőszakos ellopások és ifjúság elleni bűntettek. Az utóbbiak a fiatalok számára nemcsak példát, hanem veszélyt is jelentettek. A családokban fellelhető suicidumok nem voltak szignifikánsak a vizsgált személyek életútjuknak alakulásában.

A családi szocializáción belül meghatározó az anya szerepe. Bizonyítják ezt Harlow, Spitz, A. Freud és még igen sok más kutató vizsgálata.^{x/} A jó anya-gyermek kapcsolat alapvető mintát nyújt minden későbbi társas kapcsolathoz.

A vizsgált személyeknél a családi szocializáció során:

- elsősorban a korai anya-gyermek kapcsolat sérülése jelentős, amely nagymértékben labilissá tette a személyiséget. A korai anya-gyermek kapcsolat sérülést az esetek 60 %-ában tapasztaltunk.
- A v.sz.-nél a család, mint interakció tör nem nyújtott biztonságot, mert az esetek 50-55 %-ában rideg, brutális bánásmódban és hányattatásban volt részük.
- E két negatív élménynek az életútban való megjelenése minden esetben a támaszvesztésben, csalódásban nyilvánul meg.

^{x/} Ismertetéi: Mérei F.- Binet Á. /1970./

- A fentiekben vázolt hatások befolyásolták a fiatal én-képének kialakulását negatív irányban, a többi emberhez való helytelen viszonyulását, elnyomta a pozitív motivációk kialakulását a személyiségben.

A vizegált személyeknél döbbenetes magas számú korai minősítéssel találkozunk /42 esetben/. Pszichológiai vizegálatok bizonyítják, hogy igen korai életkorban meghatározza a gyermek Én-képének alakulását a minősítés. Negatív reakciókat, nihil-ártalmakat okoz, ha 10 éven aluli gyermeknek csak a hibáit veszik észre, gúnyolják, elmarasztalják, kisebbségséget érez és csatlakozik a rosszakhoz. Vagy szorongóvá válik, vagy dacos, gátlástalan lesz. A v.sz.is ezt igazolták, sokszor rendre utasították őket, rendszeresen összehasonlították ügyesebb szűfogadóbb, szorgalmasabb gyerekekkel.

Az exploráció során megkérdeztük, hogy ilyenkor mit tettél? Az alábbi válaszokat kaptuk:

B.Sándor 18 éves: "gondolkoztam, majd dacos lettem"

Sz.László 16 éves: "meghallgattam, de nem változtattam a magatartáson"

C.László 18 éves: "elkéldöm valahová az illetőt"

R.László 18 éves: "félrehúzódtam"

T.Gábor 17 éves: "magamba zárkoztam"

B.Sándor 17 éves: "elengedtem a fülem mellett, mindig azt gondoltam olyan vagyok, amilyen vagyok"

A korai negatív minősítés elősegíti a deviancia felé fordulást. A fiatal elfogadja a negatív minősítést és beépíti személyiségébe az aszociális jegyeket.

A deviáns családi környezet hatása és a deviáns magatartású fiatal között szoros kapcsolat mutatkozik. 17 fiatalnál hiányzik az egészséges identifikáció, illetve modell hiány, azonban magas a deviáns szülői modellel való azonosulás, megközelíti a 25 %-ot. Ez azt jelenti, hogy a fiatal elfogadja szülői kriminalitását és példát jelent számára a magatartási normák kialakításában. A családi háttér minden esetben visszahúzó erőjű volt a személyiségfejlődés szempontjából, a bűnöző szülő, mint "negatív modell" károsította a fiatal személyiségének fejlődését, diszponálta a kriminalitás felé feltűnő, hogy pozitív szülői modellel való identifikáció egy v.sz.-nél fordult elő.

A v.sz.nagyobb része személyi és társadalmi tulajdon ellen követett el bűntettot, kisebb hányada, pedig erőszakos jellegű bűncselekményt /garázdaság, rablás, erőszakos nemi közülsülés/.

A legtöbben a lopás bűncselekményét követték el /17 fő/. Ezeknek a gyerekeknek valószínűleg nemigen volt más lehetőségük, hogy a "kedvezőtlen miliőhatások elől szocializált formában térjenek ki."
/dr.Popper P. 1970.51.o./

Jellemző, hogy a súlyosabb bűncselekményt, mint például a rablást az egyik fiatal táretottesként /B.István 18 éves/ ódosanyjával együtt követto el. A súlyosabb bűncselekmények háttérében masszív károsító környezeti hatások és deviáns karakterű modellek állnak.

Egyéb deviáns megjelölési formák

5. táblázat

Alkoholizált	16 fő /bor,sör,tömény ital
Kábítószerrel élvezett alkalomszerűen	2 fő /ragasztó,Parkan alkohol/
rendszeresen	6 fő
Suicid kísérlet volt-e	4 fő /akasztás, gyógy- szer, idegentest nyelés/
Szökésben volt-e	5 fő egyszer 2 fő kétszer 1 fő háromszor 1 fő négyszer

Értelmezés:

A korszerű deviancia-elmélet megállapításai a fiatalok bűnözésében című fejezetben hivatkoztam arra, hogy a szakirodalom szerint deviánsnak minősül:

- az alkoholizmus,
- az öngyilkosság,
- a kábítószerfogyasztás,
- a csavargás, a szökés.

A vizsgált személyek közül 16 fő alkoholizál, ez a számadat teljesen meggyezik a szülői alkoholizmussal. Szoros kapcsolat mutatkozik az alkoholfogyasztás és a bűnözés között. A fiatalok többsége bűncselekményét alkoholos állapotban követte el, de tapasztaltunk olyan bűncselekményt is, ahol a szülők krónikus iszákosság következtében mutattak példát a fiatalnak a tett alkövetésére, mint például:

B.Sándor 17 éves: édesapja rendszeresen iszik, alkoholista személyiséggel rendelkezik, több esetben volt börtönben. A fiatal is rendszeresen alkoholizál erőszakos bűncselekményért van elítélve.

C.András 18 éves:mindkét szülő alkoholista, és börtönviselt. A fiatalok nem kíván dolgozni, "zeugázásból" árdrágító jegyeladásból él, nőkket tartatja el magát, most betörés miatt tölti büntetését.

Az öngyilkosság sajátos emberi megatartásmód Gaupp szerint a suicidum: "mindig az okok és motívumok hosszú láncának utolsó eredménye. A vizsgálat megállapította a suicidum módját;

- Sz.László /1965/, T.Gábor /1964/ gyógyszer,
R. László /1964/ és T.József /1963/ idegentest nyelés,
F.Gábor /1964/ akasztás.

A suicidumot elkövető fiatalokra jellemző volt az
indulatosság, az érzelmi fejletlenség, a szorongá-
si hajlan, a menekülési vágy, az interperszonális
kapcsolatok gyengesége.

Kábítószert v.sz. 30 % élvez. Legtöbbsen "szí-
puznak" ragasztóval, Parkánt eszednek és alkoholizál-
nak. Elmondták, hogy erre azért van szükségük, hogy
konfliktusaikat, szorongásaikat oldják, elfelejtsék
problémáikat. A narkomániás fiatalok családi milliő-
jét vizsgálva megtalálható a kudarcoteli gyermekkor,
a pozitív identifikáció hiánya, elviselhetetlen kör-
nyezet, magányosság az érzelmi talajtalanság. Fel-
tételvezésünk szerint a toxicománia, mint elhárító
mechanizmus működik, a fiatal pszichikus életében,
ehhez a háttérben meghúzódó motívumokat és okokat
kell megszüntetni, hogy a személyiség rendeződjék.

A szökések elsősorban a fiatalok beilleszkedő-
si zavarát jelzik. A szökések viszonylag a beuta-
lás kezdeti idejére esik, mert az előzetesen szer-
zett megfélemlítő információk befolyásolják a fia-
talkorukat. Súlyosabb gondot jelent az idősebb
növendékek erőszakos fellépése, terrorizáló mago-
tartása, amely kiszolgáltatottsággal és megalázás-
sal jár együtt, mint például:

L.Coaba /1964/ esete" a 21.szakaszban oltárian megverték, megalázták, másfél- kétórán keresztül. Nem volt más megoldáson, mint a szökés."

A szökés tényét a beszélgetés során a fiatalok a csavargó életmód utáni vágyakozással motiválták. Problémát jelentett számukra az intézeti közösséghez való tartozás érzésének kialakítása.

6. táblázat

ADOLESCENSEK TÁRSAS KAPCSOLATAI ÉS TÁRSADALMI BEILLESZKEDÉSERE VONATKOZÓ

ADALÉKOK

Devians K ö t ő d ő k : Párkapcsolathoz való Normákhoz való Társadalmi,
fiatalok viszony viszony felmért cso- ládi szerepek-
hoz való vi- szony

	barát	coop.	felmért	poz.	neg.	közös	poz.	neg.	poz.	neg.
B.A.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
B.S.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
B.D.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
C.K.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
B.Zs.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
B.Zs.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
C.A.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
D.L.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
F.M.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
J.S.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
J.J.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
K.A.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
K.Gy.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
K.T.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
L.I.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
L.B.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
I.A.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
M.B.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
M.Gy.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
N.Z.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
N.J.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
P.J.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
R.L.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
S.Z.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
T.G.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
T.J.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
T.I.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
T.K.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
V.F.	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Össz: 26 poz. 22 poz. 7 neg. 42 poz. 72 poz.
4 neg. 4 neg. 9 poz. 10 neg. 11 neg.
19 poz 22 poz. 9 poz. 10 neg. 11 neg.
7 neg. 1 neg.

6. táblázat

Értelmezés:

A családban hatéves korig szocializálódik elsődlegesen a gyermek. A második kritikus életkori periódusban, a pubertás és a prantpubertás idején azonban erősen módosulhatnak a kisgyermekkorban kialakult kapcsolati és viselkedési programok. Az e szakaszban bevéssődő interakciók, a belőlük folyó részben tudattalan, részben tudatos én-kép és én-ideál változások további, illetve más jellegű programokat írhatnak elő.

A kötődéseket az alábbiak szerint osztályoztuk:

- a/ barát
- b/ csoport való viszonyulás
- c/ felnőtt

A baráti kapcsolatok választásában találtuk a legmagasabb értékeket /29 poz. - 4 negatív/. Igen jelentősek a csoportokhoz való kötődések száma /19/, de figyelmeztetőek a negatív típusú kötődések a közösséghez /7 esetben/.

A növendékek 70 %-a rendelkezik érzelmiileg pozitív attitűddel a felnőttek iránt. A kisebbség érzelmi viszonyulása a felnőttekhez a közömbösösgtől a teljes elutasításig terjed. Gondot jelent ez a zárt intézetben nevelkedő fiataloknál, mert náluk a családi környezet káros hatásait az intézményes pedagógiai hatásnak kellene ellensúlyozni. A pedagógiai folyamat sikerét csak az intézet demokratikus légköre, a modellt nyújtó nevelői attitűd: az érzelmi elfogadás alapozhatná meg.

- A párkapcsolatokhoz való viszonyulás a fiatalok részéről 22 pozitív választás, 7 negatív választás és 10 növendék közömbösséget mutatott. Usszehasonlítva T.A.T.lappangó vágyak, szerelom, szex kategóriáival együttjárást találunk. A közömbös választások valószínűen azt jelzik, a növendékek a másik nem iránt érzett érzelmeiket eltitkolják, vagy elfojtják, illetve gátlás alá kerülnek.

- A társadalmi norma meghatározása a szakirodalom szerint: " ... normának nevezzük minden olyan kifejezett előírást, vagy hallgatólagos elvárást, amely megmondja az egyén számára, hogy viselkedjék adott helyzetben." /Andorka-Buda-Csah-Szenbathy 1974. 11.o./

Alapvető társadalmi normákhoz való viszonyulás 41 pozitív választás, csupán 10 negatív válasz utasítja el a társadalmi normarendszert. A magas pozitív megnyilvánulások a deviáns fiatalok részéről optimizmussal tölthetnek el bennünket, mert hajlanak ki a helyes normarendszerek elfogadására.

" A szerep azoknak a szabályoknak és előírásoknak az összességét jelenti, amelyeket egy adott és társadalmilag minősített emberi helyzetben vagy társadalmi pozícióban lévő egyén követ el más emberekkel való kapcsolataiban." /Buda Béla 1974./

A szerepek - a családi, a nemi, a felnőtt, a társadalmi szerep - tanulás útján alakulnak ki. Példákon illusztrálnók a szerepekkel való pozitív identifikációkat és a zavart azonosulásokat a vizsgélódásunk alapján:

Beszélg a nevelőidről:

B.Zoltán /17 éves/: "minden tanárral kapcsolatosan rossz emlékeim vannak".

Ó.Tibor/17 éves/: "három iskolába jártam az általános iskolát. Az orosz tanárja nem szívesen emlékezőn, szeretett verkedni. Az osztályfőnökre szívesen emlékezőn.

Van-e igazi barátság?

J.Sándor /18 éves/: "Két jó barát mindig megérti egymást. Segítik egymást, ha rossz helyzetbe kerülnek."

Ó.Tibor/17 éves/: "Igaz barátság nem lehet, ahol ketten vannak, mert nincs egyetértés."

Ismeresz-e valakit, akitől szívesen vennéd, ha szerelnés lenne beléd?

B.Zoltán /17 éves/: "nem. Ne legyen jó kiislány, "mama kedvence" vagány legyen."

P.József/18 éves/: "igen. Nem önző nem kurválkodik, pénzt nem költi."

L.József /17 éves/: "igen. Megértő, okos, problémán egy részét átvállalja, kölcsönös a megértés."

Véleményed szerint jó-e házasságot kötni?

B.Zoltán /17 éves/:"Nem, mert olyan mint egy kötél, nem elég szabad az ember".

B.Zsolt /18 éves/:"Nem, mert nem lehet kikapcsolódni és más nőkkel járni."

Ó.Tibor /17 éves/:"nem jó kötni, csak úgy is 1--2 év jó, ami szép. Utána fokozatosan kezd megromlani a viszony."

N.Zoltán /18 éves/:"Szerintem jó, mert akkor egymással sokkal jobban összehatóznak. Mert akkor együtt élnek és problémáikat együtt oldják meg."

T.József /18 éves/:"Szerintem jó. Jó családi körülmények mellett gyereket nevelni jó, többet nyújtani neki az nagyon jó érzés."

Jó-e, ha van gyereke az embernek?

B.Zoltán /18 éves/:"Igen, van utódom, aki az életet tovább folytatja, van akiért dolgozzon az ember és éljen."

B.Zsolt /17 éves/:"Jó, mert ha öreg leszek, lesz ki gondoskodik rólam."

N.Zoltán /18 éves/:"Kiskorban nem, de már ha kezd okosodni, akkor jó. Kiskorban sok időt kell ráfordítani és akkor nincs elég idő kikapcsolódásra."

T.József /18 éves/:"Igen nagyon hozzátartozik az élethez."

P.József /18 éves/:"Igen, mert lehet valakit szeretni és valakivel törődni."

Milyennek képzeled el?

T.József 18 éves/:"Én nálam különbnek, nem szeretném, hogy ilyen helyzetbe kerüljön. Szívesen sportolni és legyen szerencsés az életbe."

Ó.Tibor /17 éves/:"barna, göndör haju, kék szemű, jó ember, mint a legtöbb átlag ember."

Pályaválasztásod megtörtént-e, hogy képzeled a jövődet?

Ó.Tibor/17 éves/:"Ha letelik az éven, utána megszoknál helyezkedem el dolgozni. Megpróbálok összegyűjteni pénzt, idővel megnősülni és családot alapítani."

T.József/18 éves/:"Legközelebbi tervem, hogy szakmukás vizsgázom. Győrben szeretnék dolgozni, majd leérettségizni."

B.Zoltán /17 éves/: "most egyáltalán nem érdekel
a jövő".

N.Zoltán/18 éves/: "ha kikerülök innét elhelyezked-
ni egy vállalatnál és dolgozni,
majd kikerülni külföldre, hogy
más környezetbe kerüljek."

7. táblázat

AZ AKTUÁLIS SZEMÉLYISÉGI ÁLLAPOTRA VONATKOZÓ
ADALÉKOK

PROBLÉMÁK

<u>Tartalma</u>	<u>Előfordulás száma</u>
Stigma	+
Család	+ + + + +
Gyökértelenség	+ +
Megélhetőség	+
Perspektíva	+ + + + + + +
Nem írhatok levelet	+
Szökés	+
Otthoni emlékek	+
Bűntudat	+ + + + + + +
Szerelmi bánat	+ +
Kisebbségi érzés	+ +

7. táblázat

Értelmezés:

Az exploráció során kevés intim probléma tárult fel.

A személyiség aktuális állapotának megfelelő problémák elfojtása ellentmond T.A.T. nagaszánu nyomasztó élményeinek. Valószínű verbálisan nehezebben fogalmazták meg problémáikat, érzéseiket. Elsősorban érzelmi attitűdjüket projekciók útján kommunikálják a külvilág felé.

8. táblázat

ÉRDEKLŐDÉS

Z	n	o	F6	Irodalom	F6	S	p	o	r	t	F6	Színház	F6	Film, TV	F6	Egyéb érdeklődési terület
általában	4	vers	3	általában	4	általában	1	háborus	5	barokk						beszélgetés rejtély munka villanyezerezés gkv. autószerelés csavargás
klasszik.	2	szépirod.	3	etika	2	oporet	1									
tánc	4	afjuszgi	4	torne	1											
dancó	2	fantaszt.	3	uszas	2											
pop-rock	7	krimi	4	barokk	-											
cigány z.	1	term.	2	öröklivás	1											
		életreajz	1	szilyemelés	1											
		tudomány	2	cselgáncs	1											
		történel.	4	kézilabda	2											
		egyéb	4	labdarug.	6											
				asztaliten.	3											
				snkk	4											

Össz. 20 30 27 2 5 8

9. táblázat

Értelmezése:

A személyiség lényeges vonása, hogy az ember mivel foglalkozik szívesen, mi tölti ki szabadidejét, milyen jelenségekre figyel fel leginkább.

A vizsgálati eredmények alacsony kulturáltsági szintet mutatnak.

A kedvezőtlen környezet hatásai, a család szocializációjának nélkülözése nem alakították ki a fiatalokban a helyes iskolai tanulási módját. Iskolai élményeik negatív tartalmúak, nehezen, kinlódva tanultak, nem szorottek iskolába járni. Így nem alakult ki bennük az ismeretszerzés legerősebb motivációja a kíváncsiság és az ebből fakadó tudáshoz. Érdeklődési területük igen zárt rendszerben mozog, - pop zene, krimi, sport - nem tágitanak a külvilág, a természet, a tudomány és a technika megismerése felé.

Magas a discó, pop-rock zene választásainak száma. Valószínűsíthető, hogy a fiatalokat foglalkoztató problémák, feszültségeik levezetésére szolgálnak. A sport kategórián belüli választások megegyeznek a normál populáció elvárásaival.

Igen meglepett bennünket a színház, a film és a televízió iránti érdektelenség. Feltételezhetően a fiatalok a vizuális élményeket nem tudják saját szájukra adaptálni, verbalizálni. Őt vizsgált személy jelölte meg a televízió műsorainak megtekintését. Az irányultságra a háború témája volt a jellemző.

9. táblázat

UNISMERET

a/ Únértékelés minősége

Pozitív	13
Átlagos	11
Negatív	6

b/ Elégedettség

Igen	7
Ambivalens	3
Nem	11
Nem válaszolt	9

c/ Indulatosság tartja magát

Igen	7
Ambivalens	3
Nem	11
Nem válaszolt	9

d/ Indulatossága fokozódik-e

Fokozódik	13
Ambivalens	2
Nem	11
Nem válaszolt	4

Tulajdonságlista:

agresszív

/5 fős/

akarátgyonge

alkalmazkodó

barátkozó

befolyásolható

csavargó

/4 fős/

csendes

/4 fős/

gátlásos

ideges

/6 fős/

indultós

jól tanul

/2 fős/

nyugtalan

önzetlen

/2 fős/

rossz tanuló

/3 fős/

segítőkész

/3 fős/

sértődékeny

szorgalmas

9. táblázat

Értékelés:

Az önértékelés meglepően foglalkoztatja a v.sz.-t. A válaszok reálisak, szóródásuk megfelel a populációnak. Megfigyelhető, hogy a fiatalok önismereke elősorban a negatív attitűdökre vonatkoznak. Kevésbé említik a jó tulajdonságaikat. Az önismeret leértékelése a korai negatív minősítésekkel hozható összefüggésbe, mint ahogy azt

B. András /16 éves/ v.sz. esete is alátámasztja. B. Andrást kiskorában rendszeresen rendre utasították, többször összehasonlították nálánál ügyesebb, szorgalmasabb, szófogadóbb magatartású gyerekekkel. Arra a kérdésre, hogy tud-e milyen vagy, elégedett vagy-e önmagaddal? Így felelt:

"Ideges és durva vagyok. Szeretek csavarogni. Nem vagyok elégedett, mert a bűncselekményt csináltam."

Az elégedettségre vonatkozó kérdésekre 11 fő nemleges választ adott és 9 fő nem válaszolt. Ez a 75 %-os arány igen magas. A numerikus eredmény negatív attitűdöket takar. Bizonyítja ezt a tulajdonságlistán megtalálható személyiségjegyek.

A zártság, a büntudat érzése teszi nyugtalanná, indulatosná a vizsgált személyeket. Különösképpen a zártság érzése vált ki nyomasztó élményt. Az idegrendszer a negatív élmények hatására neurotikus tüneteket produkál, amely károsítja a személyiséget. A v.sz. felénél tapasztalható az indulatosság fokozódása az intézeti nevelés kezdetétől.

10. táblázat

FRUSZTRÁCIÓTÖRÉS

Elviseli Ambivalens		<u>Non viseli el</u>		Non válaszolt
		Agr.	Depr.	
14	4	11	1	-

Frustráció levezető, reakciók:

Beletörődés /5 fő/
 elkerülöm
 elhárítom
 "elküldöm az illetőt" /2 fő/
 fékezem magam
 figyelmemet elterelem
 félrehúzódok
 itál
 leépítem /2 fő/
 nem hagyom magam
 olvasok
 ezémit kimondja
 passzív /7 fő/
 tottlegesség
 visszavágok /4 fő/

10. sz. táblázat

Értékelés:

A vizsgált személyeket érő frusztrációk erősség skálát mutattak a vizsgálat során.

A frusztrációk elviselése túl jó képet mutatott feltehetően az Én-ideált jelzi és nem az aktuális Én-t.

T.A.T. projekcióinak eredményeivel összehasonlítva az aktuális Én frusztrációinak száma jelentősen magasabb.

Ut fiatalnál hangzott el az a kijelentés, hogy "boletörődöm az életem alakulásába, másoképp ugysem lehet."

A valóságos Én és az Én-ideál disharmóniájának feszültségét jelzi. Inkább a deviáns modellel azonosulnak. Nem tudják elviselni, hogy pozitív jellegű önmegvalósítási törekvésük akadályba, negatív minősítésben ütközzön. Önmegvalósításukat tehát deviáns uton bontakoztatják ki.

Akiknél alacsony a frusztrációs tolerancia képesség, azok agresszív és depresszív uton reagálják le a konfliktusukat.

11. táblázat

MANIFESZT. VERDALIZÁLT FÉLELEM, SZORONGÁS

a/ Küzd a szorongás ellen

Igen	Nem	Nem válaszolt
20	3	7

b/ Mult-ban

Szülők verés	sötét-állat	ijesz-	halál	repü-	non	non	válaszolt
	ség	tés		lő			
4	2	2	2	1	2	1	5
							1

c/ Jelen-ben

Szülők Kortára	Beteg-Halál	Jövő	Meghat.	Egyéb	Non	Non	válaszolt
csoporth	ség		lan	esc-			
			nőny				
-	4	3	1	3	1	1	10
							7

d/ Jövő-től

Csa-	Stigma	Vissza-	Megól-Pálya-	Calori	Körül-	Non	Non	vála-
lád	asán	a	hetés	közde	nőny.			ozolt
	bűncs.							
-	2	7	1	1	2	4	13	2

e/ Rossz álmok

Igen	Non
12	18

f/ Rossz álmok tartalma:

betegség, száguldás, zuhanás, zártság, család,
szörnyek, halottokról, bűncselekmény

11. táblázat

Értékelés:

T.A.T.vizsgálat feldolgozásakor a témakörben sokkal részletesebb, nolyobbról feltörő megnyilatkozásokat kaptunk.

/Lásd T.A.T.Nyomoztató ólmények 12.táblázat/

T.A.T. vizsgálat

A vizsgálat alatt olyan légkör kialakítására törekedtünk, ahol a vizsgált személyek az együttműködés során a vizsgálati szituációt rokonszenvesnek, nyitnak és őszintének érezték. A kooperáció során ez bebizonyosodott, külön igényelték az intim jellegű beszélgetéseket, segítséget kértek szociális ügyeik intézésében:

- B. András /16 éves/: továbbtanulási szándéka támogatásába
- L. Csaba /17 éves/: kollégiumi elhelyezés intézetbe kérte segítségünket.

A T.A.T. vizsgálatokat a projekciós szövegekben megjelenő tartalmak alapján elemeztük. Három fő kategóriába csoportosítottuk:

1. Nyomasztó élmények projekciói
2. Kellences élmények projekciói
3. Lappangó vágyak projekciói

A táblázatok eredményeinek összehasonlítása arra enged következtetni, hogy a deviáns adolescensek aktuális én-képükben mályen ál bűntudatuk, szorongásos állapotuk.

Elemezzük most részletesen kategóriánként a projektált történeteket.

12. táblázat

NYOMASZTÓ ÉLMÉNYEK PROJEKCIÓI

	Szám
Elezakadás, hűtlenség	20
Csalódás, sikertelenség, büntudat	13
Bántás, verés, büntetés	15
Szegénység, nyomor, éhezés	16
Suicidum	7
Bánat, magány, szorongás	41
Családi konfliktus	26
Itál, részegség	20
Diszkrimináció	7
Gyűlölet, bosszu	7
Betegség	10
Katasztrófa, baleset	17
Bűncselekmény: lopás, betörés	35
gyilkosság	16
Szexual.	11
Börtön	12
Monokülső, szűkös	10
Halál	76
Háboru, sebesülés	35
Projektált történetek száma összesen	402

12. táblázat

Értékelés:

Döbbenetes nagyszánu nyomasztó élmény projekciókat találtunk. Normál populációnál megközelítően a nyomasztó és a kellemes élmények egyenlők.

A nyomasztó élmények agresszív, frusztrációs és a depressziós tartalmu projekcióinak összege 402 egység.

A Kategórián belül a depressziós tartalmu projekciók vezetnek 154 előfordulási esettel.

Az explorációs vizsgálatoknál verifikált 75 %-os szorongásos állapotot a T.A.T. vizsgálat eredményei is alátámasztják.

A depressziós személyiségstruktura kialakulását igazolja a korai anya-gyermek kapcsolat sérülése, a személyekhez fűződő érzelmi kapcsolatok kialakulatlansága. A v.sz.-nek gyermekkorukban a világnak nem volt "felhívó jellege", megismerő és cselekvő aktivitásuk gátlás alá kerültek. Ezért elmagányosodtak, emberi kapcsolataik feledzéseké váltak. A tárgyi világ iránti érdeklődésük csekély volt, így normál fejlődésü társaikhoz nem kapcsolódhattak, mert nem tudták valók érzelmeiket, érdeklődéseiket megosztani. Befelé forduló, magányos, zárkozó emberré alakultak.

A T.A.T.vizsgálat depressziós tartalmai:

- a/ bánat, magány
- b/ halál
- c/ a suicidum
- d/ a betegség
- e/ az itél

A képek felezőitő jellegűknél fogva igen sok érzelmet, indulatot mozgósítottak, sokféle konfliktust engedtek manifesztálódni a v.sz.-nél. Élményeiket kivetítették a vizsgálatok során.

Szorongó, depresszív tartalmu élmények:

Ó.Tibor /17 éves/:" Viharos szél korbácsolta a tengert, mikor az ut felénél voltunk, hajónk néhány pillanat múlva tengeralattjárónak is beillett volna. Mindenütt víz, ez lesz a halálunk, de ebben a pillanatban ketté tört a hajó gerince, és mi süllyedtünk lefelé levegőért kapkodva."/.A.T.19./

L.Imre /18 éves/:" Szakadók felett van egy ut, egy embert üldöznek ezen az uton, mert megakarják ölni. /T.A.T.11./

B.Sándor /17 éves/:"Egy robbanás következtében lehet látni az ordót. Szörnyűség az emberek is meghaltak."/T.A.T.11./

J.Sándor /18 éves/:"Az öregembornak volt egy gyereke, aki meghalt a háboruban és apja kiment megnézni a sírját. Csendesen, szomorúan hazamegy és előveszi fia fényképét."/T.A.T.15./

T.József /18 éves/:"Sötét szobában kinyitotta az ablakot a nő, valamilyen megrázkódtatás érte, öngyilkos lett." /T.A.T.14./

Az alábbi frusztrációk tartalmu élmények:

- a/ elszakadás, hűtlenség
- b/ csalódás, sikertelenség
- c/ szegénység, nyomor
- d/ zártság, börtön
- e/ menekülés, szökés
- f/ diszkrimináció
- g/ szexuális kudarc

Kerültek feleztinre összesen 129 alkalommal.

B.András /16 éves/:"Egyik férfit cserbenhagyta a felesége. Az apa vigasztalja fiát, hogy van más nő, de a fiu nem akarja tudomásulvenni."/T.A.T.7.BM/

B.Sándor /17 éves/:"Itt is a férj, feleség vagy két szerelmes örökre elbucsznak, hogy soha többé ne lássák egymást."/T.A.T.4./

B.Sándor /18 éves/:"A férfi és a nő szerelmi kapcsolata végeszakad, valami nem egyezik a férfit ez nagyon megrázza, sirásba menekül."/T.A.T.13.MF/

"Egy férfi ballag hazafelé az esti lámpafényben és azon gondolkodik, hogy mit tett az életben a társadalomért. Elég-e az amit ő tett, hogy befogadják. Lelkigyötrelmek foglalkoztatják."/T.A.T.20/

B.Sándor /17 éves/:" Egy árva gyerek, akinek nincsen senkije, úgy áll az utcán és kéreget."/T.A.T.16/

P.Károly /17 éves/:"Egy özvegyt anyát ábrázol, aki otthon sir, elővette gondját, bánatát, mert ott-hagyta a férje."/T.A.T.3.BM/

T.József /18 éves/:"Szegény ember, nincs lakása, utcán alszik. Nem fogadják be a családok, kénytelen utcán aludni, nem étkezik rendszeresen, nincsen családja, háza."/T.A.T.3.BV/

T.Miklós /17 éves/:"Házastárs egymással veszekednek és ennek oka az lesz, hogy elválnak egymástól." T.A.T.4./

"Az ember kipiheni a fáradalmait. Az ember és a nő fekszik az ágyon. Nem tudott szexuális kapcsolatot teremteni a nővel."/13 MF/

K.Gyula /17 éves/:"A férfi el akar menni valahová, a feleség nem akarja engedni, hogy éljenek együtt, bocsásson meg neki."/T.A.T.4./

M.Béla /18 éves/:"Szegények lehetnek, nincsen rendszeres ágyuk, csak így fekszenek le. Bánatos, mert megverték."/3 BV/

"Ez a fiú megszökik a börtönből. Azért került ide, mert betört valahová. A szökés sikerül, de később elkapják és visszahozzák."/17 BV/

V.Ferenc /17 éves/:"A fiúnak van egy barátja a börtönben és ki akarja menteni, felmászik a kötélre, majd a bástyára ugrik, elfűrészeli a rácsot és kimentti a barátját."/17 BV/

Sz.Zoltán /16 éves/:"Egy börtön, ahol a fogoly mindig csak a négy fehér falat látja."/T.A.T.16/

V.Ferenc /17 éves/:" Egy embert becsukta a börtönbe, mert gyilkolt. Az ember szökést tervez, ami biztos nem fog sikerülni."/T.A.T.14./

N.Zoltán /18 éves/:"Sötét helységbe, azaz fogdába került egy illető vereség miatt. Az illető megszökik, de a városon kívül nem tud elmenni, mert visszahozzák. /T.A.T.14./

Bár a börtön-helyzet projekciója viszonylag nem nagyszámu /12/ mégis sokat idéztem, mert intenzívek és mélyek az asszociációk.

Az explorációs vizsgálatnál elemzett, támaszvesztés, csatlódás, hanyatttétel összértéke igazolja T.A.T.frusztrációs tartalmainak - elszakadás, hűtlenség, csatlódás, szegénység, nyomor -- magas számu elemének adekváltságát.

A zártság, a börtön, a menekülés, a diszkrimináció tartalmak kis száma értelmezésünk szerint az elfojtás, az énvédő, elhárító mechanizmus jele.

Az ösztön és indulati élet vizsgálatánál az antiszociális személyre legjellemzőbb az agresszív magatartási forma. Elemzésünknek elsősorban agresszió motivációjára, keletkezési forrására, céljára és levezetésének módjára kell koncentrálnia.

Az agressziós magatartási megnyilvánulások közül a gyilkosság, a háború, a családi konfliktusok tartalmak szignifikánsok.

Különösen magas a háborús témájú történetek, és a bűncselekményekkel, gyilkosságokkal végződő esetek száma. Valószínűleg az a magyarázata a deviáns fiatal érdeklődésének középpontjába a kriminalitás került. Az aktuális én-jüket foglalkoztatják saját orruk, életük. A feszültségük levezetését agresszív viselkedések útján kompenzálják. A diszharmónikusan fejlett pszichés struktúrák könnyebben azonosulnak a bűnöző életvitelű deviáns karakterekkel.

Illusztrálásként az alábbi agresszív tartalmú történeteket mutatjuk be:

J.Sándor/18 éves/:"A férfi meg akarta kapni a nőt. A nő csak kacérkodott vele, nem engedte magát. A férfi legyűrte, megerőszakolta. A nő sirva fenyegetőzött, hogy feljelenti a rendőrségen. A férfi megijedt és megfojtotta a nőt. A férfi megretten saját tettétől. Feljelenti magát a rendőrségen.
/13 MF/

B.Zolt /17 éves/:"Ússzevesznek a németekkel és lövöldözésre kerül sor megölték egy embert."/8 BW/

N.Zoltán /18 éves/:"Kitört a háború és egy sziklás részen becsapott a bomba. Valószínű egy hidat akartak megsemmisíteni, amivel az ellenség útját elvágták..." /T.A.T.11/

B.Sándor /18 éves/:"Három férfi között ellenségeskedés támadt. Ezt csak úgy lehet oldóntani, ha három közül valenelyik meghal. A kisfiu nem nóz cda, fél az iszonytól, ami esetleg elő táru."/8.BW/

T.József /18 éves/:"Egy embert hátulról leütnek, védekezni akar, de nem tud. Gyilkosságot követnek el."/T.A.T.18 BM/

B.András /16 éves/:"Mikor betöltöm 30.évet, kiceit részegen megyek, ott a kocnába az agrónomus előveszi a pénztárcát és rongosít meg pénz van benne. Kint megvárom és leültöm, a pénzt olvaszem."/T.A.T.18 BM/

B.Zoltán /17 éves/:"Betörő, aki a házba be akar jutni bosszuvágyból meg akar ölni valakit és kirabolni."/T.A.T.14./

13. táblázat

T.A.T. KELLEMEK ÉLMÉNYEK PROJEKCIÓI

	Szám
Gyerekkori játékok	6
Család, ajándék	11
Szerelem, szex	8
Barátság, vigasztalás	9
Siker	7
Munka	23
Pihenés	19
Szórakozás	10
Természet	35
Mágikus tartalmak	9
Enlőkezés	3
Alkohol	2
Kellemes élmények projekciói összesen	142

13. táblázat

Értelmezése:

A teljesítmény és kompetencia, proszociális és természeti tartalmu projekciók összege 142 egység, szembeállítva az agresszív, a fustráció és a depressziós tartalmak 402 egységével. Jelentős eltérést mutat a pszichésen sérült személyiségstruktúra felé.

A személyiség jegyek kialakulásában a harc, az ambivalencia és a társadalomba való beilleszkedés, a deviáns karrier felé való sodródás között zajlik.

Feltűnő, hogy a T.A.T.képek felhívó jellegéhez viszonyítva a szexuális és a szerelem tartalmak igen alacsony számúak, különösen, ha figyelembe vesszük, hogy 16-18 éves fiatalokról van szó. Magyarázatuk az "elsődlages szocializáció" sérülésével, korai negatív minősítésekkel hozhatók összefüggésbe. E kategóriák alacsony válasz száma viszont ellentmond azoknak az eredményeknek, amelyeket a nemi szerep és a felnőtt szerep vállalásának vizsgálatakor kaptunk az exploráció során.

A kellems élmények domináns tartalmai:

- a/ a munka
- b/ a család
- c/ a természet
- d/ a szórakozás, játékok
- e/ a pihenés
- f/ a siker, dicsőség

F. Miklós /17 éves/: "Rangetegen fürdöttek a Balaton hűsítő vizében. Mi is bentünk fürdőztünk. Nagyon tetszett a víz, sokat fürdöttünk. Jó két órát voltunk benne. Mikor megérkeztünk, elmentünk egy közeli vendéglőbe. Ott megébédeltünk, majd ólmánydusan elindultunk haza. Mikor visszaértünk egymásnak azt mondtuk, hogy de jól telt ez a vasárnap délután."
/T.A.T.16/

B. Sándor /16 éves/: "Egy játszótér ahol a gyerekek játszanak, a papa a padon ül és örül a gyerekének." /T.A.T.16./

Ó. Tibor /17 éves/: "9 óra felé elkezdtem készülni, logozabb ruhámat vettem fel. Tudtam, hogy fél 10 órakor találkozom valakivel, már régóta készültem a találkozásra. Fél 10 előtt öt perccel ott voltam, akit vártam csak később jött meg. Odavoltam az örömtől, hogy mégiscsak eljött és karombfogva, kéz a kézben elindultunk a közeli felé."
/T.A.T.16./

T. József /18 éves/: "Egy erdőbe egy forrás zudul le a szikláról. Ez nagyon szép látvány, ahogy a víz sodorja le a köveket természetes képet alkot."
/T.A.T.11./

J. Sándor /18 éves/: "Aratógépen dolgoztak az emberek. Lefeküdtek pihenni. Fűrésztő munka meghozta gyümölcsét, sikerült learatni a gabonát." /T.A.T.9.BH/

14. táblázat

T.A.T. LAPPANGÓ VÁGYAK PROJEKCIÓI

	Száma
Család, összetartozás	56
Szeretlem, szex	23
Tervezés, álmódosítás, boldogság	32
Karrier, gazdagság, siker	24
Segítségnyújtás	22
Titok, kalend	2
Lappangó vágyak projekciói összesen	159

14. táblázat

Értelmezése:

A lappangó vágyak a személyiség törekvéseit, akaratait jelzik, de megjelenítésük a sérült pszichés mechanizmusok miatt áttételesen, jelképesen jelennek meg a gondolkodásban és a fantázia csalekvésben. Beláthatunk a fantázia és az érdeklődés világába, amelynek problémáit a v.sz-k ismerik, át-élik, de csalekvéseikben nem érvényesítik. A projektált történetekben a fiatalok igyokoznak a társadalmi normákhoz pozitívan viszonyulni, megfelelni a társadalmi, a felnőtt, a családi szerepeknek.

Az elvárt és a vágyaknak megfelelő attitűdök kialakulása pszichikus folyamatokon keresztül válsoul meg. A szükségletok igénye mozgositják az én részére a vágyteljesítő notívumokat.

A lappangó vágyak projekciójának összértéke 159 egység. Amint már említettük a nyomasztó tartalmu projekciók száma 402 egység, amely a személyiséget defenzív állapotba tartja és elnyomja a lappangó élmények manifesztálódását.

A lappangó vágyak projekciói:

- a/ a család utáni vágy, az összetartozás
- b/ az álmodozás, a tervezés, a boldogság
- c/ a karrier, a siker, az egzisztencia
- d/ a segítség nyújtása
- e/ a szerelen, szex

T.József /18 éves/:"A kisgyerek szeretne megtanulni hegedülni és azon gondolkodik, hogy milyen nagy művész lesz, talán az édesapja is zeneszerző lehetett."/T.A.T.1./

B.Tibor /17 éves/:"A kisleány kapott egy hegedűt a szüleitől ajándékba. Azon álmodik, mi lenne, ha ő művész lenne."/T.A.T.1./

B.Sándor /17 éves/:"A tornász azért küzd, hogy első legyen. Minden erőfeszítést megtesz és benne az a vágy, hogy ő a legjobb mindenkinél."/T.A.T.17 BW/

T.József /18 éves/:"Család, rendes körülmények között élnek. A felnőttek dolgoznak, a gyerekek tanulnak. Egymást megbecsülik."/T.A.T.16/

B.Sándor /17 éves/:"Otthon, család, ahol édesanyám a konyhába főz, apám talán segít neki, testvéreim a szobában játszanak."/T.A.T.16./

K.Tibor /16 éves/:"A család szorgalmasan dolgozik a ház építésén. A család örül, hogy lesz szép otthonunk."/T.A.T.16./

T.József /18 éves/:"Nekem volt szép kapcsolat. Banketten ismerkedtem meg egy szép lánnyal. Másnap randevut beszélünk meg. A kisleány eljött, szépen beszélgettünk, megértettük egymást, majd kialakult a szerelmi kapcsolatunk."/T.A.T.16./

Meglepő következtetésre nyújt alkalmat az a tény, hogy a vizsgálat lebonyolításának egész folyamata alatt az intézetben élő fiatalok együttműködése. Mind az explorációs, mind a projekciós vizsgálat során nyíltak, nyitottak és érdeklődők voltak. Ugy tűnik igen erős, kielégítetlen kommunikáció szükségletük van, főként olyan felnőttel, akitől nem függnék, aki multjukkal együtt elfogadja őket. A vizsgálati eszituációt úgy alakítottuk, hogy érezniük kellett semmiféle diszkrimináció nem éri őket és ez szinte terápiás légkört teremtett.

II. A 45.sz. Unálló Szakmunkástanuló Kollégium- ban történt vizsgálatok

A kontroll csoportra vonatkozó adatok

A 45.sz. Unálló Ipari Szakmunkástanuló Otthon az ország legnagyobb szakmunkásképző bázisának egyik komplexuma. Célja, pedagógiai feladata a budapesti lakásépítési program munkaerőpótlásának biztosítására vidékről felhozott szakmunkástanulók elhelyezése, nevelése.

Az intézet 1.500 fős kapacitással működik, végzi oktató-nevelő munkáját. A tanulók képzésüket 23 főle szakmában kapják. Ezek közül a legjelentősebbek a következők; épületburkoló, kőműves, ács, szobafestő, vasbetonszerelő, asztalos, csőhálózat szerelő.

A tanulók 25-30 fős nevelési egységeket alkotnak, melyeknek élén főhivatásos pedagógus szervezi munkájukat, tevékenységüket.

A pedagógiai munka során a nevelőtestülettel egyetértve az állami gondozott növendékek nevelésére különös figyelmet fordítottunk. Ezért első évtől kezdődően két kiváló pedagógussal egy férfi és egy nő csoportnevelővel igyekeztünk az otthonpótlását a lehetőségek szerint megvalósítani. Kontroll csoportnak éppen ezért választottam ezt az állami gondozott kis közösséget. Élettörténetük - családi környezeti ártalmak, tanulmányi elmaradás, stb. - ugyanis nagy-

mértékben hasonlóak az eszödi intézetben élő fiatalokéhoz, /ezt tekintetten független változónak, függő változó viszont a vizsgálati és a kontroll csoport aktuális helyzete: a zárt intézet büntető jellegű katonás fegyelmeivel szemben a kollégiumban megtervezett otthonpótló, szinte terápiásnak mondható légkör.

2. A kontroll csoport vizsgálati eredményei és azok értékelése

1. Az irányító kérdések elenzése

a/ A vizsgálati személyekre vonatkozó élettrajzi és szoci-kulturális adatok

1.táblázat	Születési év megnevezése
2.táblázat	Szülők foglalkozásának és iskolai végzettségének szerinti megnevezése
3.táblázat	Családi, környezeti hatások részletezése
4.táblázat	Fiatalkorú pályaválasztásának motivációi
5.táblázat	Devians megjelenési formák

b/ A vizsgálati személyek pszichikus mechanizmusaira vonatkozó adatok

6.táblázat	Adoleszcensok társas kapcsolatai és társadalmi beilleszkedése

c/ Az aktuális személyiségi állapotra vonatkozó adatok

7.táblázat	Problémák
8.táblázat	Érdeklődés
9.táblázat	Önismeret
10.táblázat	Frusztrációtűrő
11.táblázat	Manifeszt, verbalizált problémák, szorongás

2. T.A.T. projekció

12. táblázat	Nyomasztó élmények
13. táblázat	Kellences élmények
14. táblázat	Lappangó élmények

a/ A vizsgált személyekre vonatkozó élet-
rajzi és szocio-kulturális adatok

1. táblázat

a/ Születési év megoszlása év/fő

1964	1965	1966	1967
4	9	12	4

b/ Állami gondozásba töltött évek száma

30 fő	Összesen	277 év
1 fő	Átlag	9,23 év
/legtöbb 17 év, legkevesebb 2 év/		

2. táblázat

Szülők foglalkozásának és iskolai végzettségének
szerinti megoszlása

Foglalkozás	Apa Anya		Iskolai végz.	Apa Anya	
Szakmunkás	3	2	iskolázatlan	6	9
Betanított m.	1	3	8 ált.	5	4
Segédmunk.	9	5	Szakm. közép	4	3
Nyugdíjas-hib.	2	6	Érettségi	-	-
Egyéb	5	3	Nem tudja	15	14
Nem tudja	10	11			

3. táblázat

Család, környezeti hatások részletezése^{x/}

Allami gondozott fiatal	Szülői alkoholizm./börtön/ Apa Anya		Szülői Apa Anya		Korai anya-gyerm. kapcs. sz. röleése	Támasz- vesztés, csalód- ás	Rideg, brutál- is bá- násnód	Hányat- tatás	Korai minő- sítés	Identifi- káció, ill. modell hiány	Poz. család- di hatás, modell nyújtás	Siker ill. kudarcs élmény	Intézeti váltások száma
B. Tibor						+				+			1
D. Ferenc	+	+	+		+	++	++	++	+	+			4
E. Ferenc	+		+		+	+++	+	+	+	++		+	2
E. Zoltán					+	+	+	+	+	+++			3
F. Antal		+			+	++	+	++	+	++		+	2
F. László	+	+			+	++		++		++			2
G. Géza	+	+	+		++	++	+	+	+		+		4
G. István						++		+	+	+		+	3
H. Zoltán	+				+	++	++	++	+	++			3
I. Lajos	+		+		++	++	++	++	+	+			3
K. Károly	+		+		+	+	+	+	+	+	+	+	2
K. László			+		+	++	+	+		++		+	3
L. József	+		+		+	+++	+	+	+	+			1
L. József	+					+		+				+	2
M. Zoltán	+					+++	+	+		+			3
M. Sándor	+	+	+	+	+	++	+	+	+	+			5
M. Zoltán	+				+	+	++	+	+	+	+		2
N. Károly					+	+	+	+	+	+			2
N. László	+		+		+	+++	+	+		+			2
O. Imre					+	++						+	1
O. László	+				+	++	+	+	+	+		+	2
P. István						++		+	+	+	+		2
P. Zoltán	+	+				+	+	+	+	+		+	2
P. Alfonz					+	++	+	+	+	+		+	6
P. György	+		+		+	+	+	+	+	+		+	5
Sz. Attila	+				++	++	+	++	+	+		+	2
T. Ferenc	+				+	++	+	++		+			2
V. Kálmán	+	+	+	+	+	++		+	+	+			4
V. László					+	+++	+	+	+				2
V. László	+	+	+		+	++	+	+	+	+			5
Összesen	20	8	12	2	28	56	26	33	22	33	4	12 siker 21 kudarc	79

x/ Ha egy kategóriában egynél több + jel szerepel, ez azt jelenti, hogy az interjú során többször /megjelölt számú/ utalás, illetve válasz hangzott el a vizsgált személy részéről.

4. táblázat

A fiatal pályaválasztásának motivációi

Felkészült a pá- lyára, maga vá- lasztotta	Nevelői ráhatás- sal választott	Nem volt más lehetősége
--	------------------------------------	----------------------------

8 fő

10 fő

12 fő

Elégedett

11 fő

Csalódott

29 fő

Értelmezés:

A vizsgált fiatalok rendkívül alacsony kulturális családból származnak, primitív ingerszegény környezetben nevelkedtek. Szüleik közül csak 5 fő rendelkezik szakmunkásképesítéssel. Mintegy 25 %-a az általános iskola nyolcadik osztály követelményeinek sem tették előget /V.-VI.oszt./

Az elődleges szocializáció kitüntetett korában egész életükre kiható súlyos károsodásokat szenvedtek. Tartós és halmozott ártalmak veszélyeztették pszichés fejlődésüket. A korai anya-gyermek kapcsolat, a támaszvesztés, az elszenvedett brutalitások, a hányattatás megnehezítették vagy teljesen megakadályozták szüleikkel, mint modellel való identifikációjukat.

Az eszódi és a szakmunkásképző intézetben élő állami gondozott fiatalok gyermekkori élettörténete, a szülőkkel és esetenként a szülő-pótló nevelőkkel a kapcsolata a két populációban feltűnő eltéréseket mutat. /lásd old.ábráját./ A nem deviáns fiatalok emlékeiben több családi ártalom /szenvedés/ szerepel, mint amennyit a javítóintézeti fiatalok említenek. Nyitott kérdés, hogy ennek az eltérésnek mi az oka. Egyik feltevésünk az, hogy a kollégiumi fiatalokkal az exploráció folyamán jobb személyes kapcsolatot sikerült kiépítenünk, másik hipotézisünk, hogy az eszódi neveltek elfojtották a kisgyermekkori élményeket, mert kortárscsoporthoz /referencia csoport/ fűződő kapcsolataik pregnánsabbak, dominálóak.

Döbbenetes eseményeket ismerünk meg az állami gondozottak intézetben töltött éveinek és az intézeti váltások adatainak megvizsgálásakor. Egy-egy fiatal átlagban 9,2 évet töltött intézetben és 3,6-szor változtatott intézetet. Az állami gondozás ezek szerint nem tudta betölteni az otthonpótlás szerepét, lehetetlenné vált a tartós interperszonális kapcsolatok kialakítása a felnőttekhez és a társakhoz fűződő intim kötődés, sőt a konzekvensen végrehajtott intézet váltások következtében a szokásrendszerek gyakori felbomlása is dezorganizálta a fiatalok önfejlődését.

A kollégiumban az otthonos csoport légkör kialakítására való törekvéseink során felszínre került, hogy még 15-16-17 éves korukban is - amikoradolescensek általában függetlenségre törekkeznek - ennek a kis csoportnak a tagjait erős dependencia szükséglet jellemzi. Állandóan együtt vannak nevelőikkel, a pedagógus jelenlétét igénylik, nehezen döntenek ügyeikben, örülnék a tanácsnak, irányításnak. Felnőtté válásuk elősegítése nehéz feladat.

A pályaválasztás kiegyensúlyozott családi légkörben nevelkedő gyermekek számára is nehézségekkel teli korszak, az intézetben élő gyermekek számára méginkább. Ezért átgondolt, hosszú előkészített pedagógiai ráhatást feltételezne a pályaeorientáció. A nevelőotthonok esetében az eredmények nem ezt mutatják, pedig körültekintő, tervezett az egyénre szabott szakmai-választással elkérülhetővé válna a serdülő szakmunkásképzői kudarca.

Sajnos az állami gondozottak pályaeorientációja esetleges és véletlenszerű. /lásd tábl./
Az adott szegényes alternatívák között enged választási lehetőséget, nem az egyén fejlődését és igényét tükrözi, hanem a nevelőotthonok pedagógiai tehetetlenségét.

Néhány tragikus életsors illusztrálására ezúzerint közöljük azokat a rövid szövegeket, amelyeket a fiatalok explorációjuk során elmondtak.

"Szüleim házassága nagyon hamar megromlott. Apám ivott, anyám megcsalta. Sokat nélkülöztünk, mert a fizetésnapon volt minden, aztán semmi. Sokszor láttam apámat részegen ... Nagyon nehéz gyermekkorom volt, anyám sohasem volt hozzám őszinte. Apám miatt került börtönbe."
/N.László 1966/

"Szüleim elváltak, apám ivott. Emlékszen, hogy egyszer késsel támadt anyámra. Óvodáskoromban nevelőszülőkhöz kerültem. Aztán nagyon megöregedtek és intézetbe kerültem. Nem nagyon jól éreztem magam Megyaszón, mert verték a gyerekeket, a csikket belögégették a kezünkbe."
/U.Zoltán 1965/

Születésem után anyám nagyon sokáig kórházban volt, addig nagyanyám nevelt. Aztán nem is akart anyám nevelni. Első osztályos koromban kerültem intézetbe. Azóta csak a nagyanyámmal tartom a kapcsolatot. Anyám a legrohadtabb ember, iszik. Utálok."
/F.Antal 1966/

"Az életben során a legtöbb kudarc volt a felnőttek részéről. Eltettek az egyik otthonból a másikba, pedig én nagyon nem akartam. Olyan szakmát erőszakoltak rám, amit nem akartam."

/P.György 1966/

"Apám és anyám vert. Ez az első emlékem. Sok otthonba voltam. Amikor első osztályba kerültem, akkor döbbentem rá, hogy nekem nincs anyukám. Évekig sírtam és nem értettem, hogy miért nem jön hozzám senki."

/P.Alfonsz /1964/

5. táblázat

Deviana megjelenési formák a fiatal részről

a/

Alkoholizált	alkalomszerűen	14 fő
	rendszeresen	5 fő

b/

Kábítószert élvezett	alkalomszerűen	4 fő
	rendszeresen	2 fő

c/

Suicid kísérlet	akasztás	1 fő
Gondolatban ön- gyilkosságot terve- zett		5 fő

d/

Bűncselekményt elkövetett lopás		5 fő
---------------------------------	--	------

e/

Szökés	egyszer-kétszer	6 fő
	többször	1 fő

Értelmezés:

Adataink szerint a csoport tagjai között antiszociális fejlődésű fiatal nincsen. Disszociális cselekedeteket - lopás, szökés, alkohol és kábítószert élvezés - többen követtek el, benyomásunk szerint azonban ezeknek száma nem lépheti túl nagymértékben a családban élő ilyen korú fiatalok hasonló jellegű cselekedeteinek számát. Az alkohol fogyasztás elfogadott norma volt környezetükben. A kábulatkeltő szereket 30 %-uk kipróbálta szorongásuk oldására vagy a csoport konformizmusának hatására. A probandusok úgy tűnik, hogy agreeezőjukat maguk ellen fordították /suicidum kísérlet adatai/.

Üngyilkosságra gondoltál-e valaha, miért?

"VII.osztályos koromban, anyám ivott, hát részeg volt, belémkötött és majdnem megvert. Elkecseredtem nagyon, de aztán meggondoltam és igyekeztem elfelejteni."

/G.Géza, 1964/

"Igen, mert néha úgy éreztem, hogy unom már az életet."

/V.László, 1966/

"Igen. Apám nagyon ivott és ha nem is bántott /fizikailag/, de elszomorított az élete."

/O.László, 1965/

6. táblázat

Ág. Adolescencek társas kapcsolatai és társadalmi beilleszkedésre
vonatkozó adalékok

Államigondozott fiatal	K ö t ő d é s e k			Párkapcsolathoz való viszony		Normákhoz való		Társ.felnőtt, család- di szerepekhez való viszony	
	Felnőtt	Barát	Kortársi csoport	Pozitív	Negatív Közömbös	Pozitív	Negatív	Pozitív	Negatív
B. Tibor		-	+	+		++		++	
D. Ferenc		+	+	+		+		+++	
E. Ferenc		+	-	+		+++		+++	
É. Zoltán	-	-	+	+	- -	++	-	++	-
F. Antal	+	-	+	+		+++		++	
F. László	-	-	+	+		++		+++	
G. Géza	+	-	+	+		++		+++	
G. István	+	-	+		-	++	-	++	-
H. Zoltán		+	+	+		++		+++	
I. Lajos	+	+	-		-	+	-	++	-
K. Károly		+	+			++		+++	
K. László		+	+	+	+	+	-	+++	-
L. József			-		-	++		++	
Lu. József		+	+		-	+		++	
M. Zoltán		+	+	+		++		+++	
M. Sándor		-	-	+		+++		+++	
Mo. Zoltán		+	+	+		++		+++	
N. Károly		+	+	+		++		+++	
N. László	-	+	+		-	++		++	
O. Imre		+	+	+		++		++	
O. László	+	-	+	+		++		+++	
P. István		+	+	+		++		+++	
P. Zoltán		+	+	+		++		+++	
P. Alfonz		-	+	+		++		++++	
P. György		+	+	+		++		+++	
Sz. Attila		+	+	+		++		++	
T. Ferenc		+	+	+		++		+++	
V. Kálmán	+	-	+	+		+++		++++	
V. László		+	+		-	++		+++	
Vé. László		+	+	+		++		++	
Össz. pozitív	6	19	26	22		60		81	
Össz. negatív	3	10	4		8		4		4

Értelmezés:

A táblázat adatai véleményünk szerint igen kedvező módon tárják fel állami gondozott növendékeinknek mind a társaskecsolatokhoz, mind a társadalmi felnőtt szerepekhez /munka, család/ és a normákhoz való viszonyát. A barátokhoz, illetve a kortársi csoporthoz való kötődésük igen intenzívnek tűnik. Az előzőekben leírt dependencia igényük és leválási nehézségeik ezt kielégítően magyarázzák. Nevelési tapasztalataink szerint a csoport kohézió valóban nagyobb a növendékek között, mint azokban a csoportokban, akik mögött családi háttér van.

Idézetek a kijelentéseikből:

"Az a jó benne, hogy mi gondozottak együtt vagyunk, mert ha bántjuk is egymást néha azt nem szenvedjük meg úgy, mintha családban felnövekedett gyerek bántana meg minket."

/P. Alfonz 1964/

"Elképzzelhető, hogy teljesen magától összejön a csoport és jókat beszélgetünk, s jó a hangulat, nincs ellenségeskedés. Három év múlva olyanok leszünk, mint a testvérek."

/P. István 1965/

A normákhoz és a társadalmi felnőtt szerepekhez való ilyen nagyarányú pozitív /60,31/ és elenyésző kis arányú negatív /4, 4/ viszonyulás igen meglepő lenne, ha nem ismernénk azt a jelentőséget, hogy az állami gondozott sordulók eddigi

életükben tapasztalt negatív társadalmi megkülönböztetés miatt szinte görceösen vágyódnak a társadalmi beilleszkedés és a felnőtt szerepek után. A jelzett viszonyulások a személyiségük rendezésre való törekvéseiket fejezik ki. Az önmegvalósítás igénye fáradhatatlanul hajtja át a személyiséget az addigi negatív életut rehabilitációjaként. Ettől remélik "háasságuk" megszűnését.

Nézetünk szerint a szakmára felkészülés szakasza döntő jelentőségű olyan szempontból, hogy a vágyott célok eléréséhez támogatást kell nyújtunk részint személyiségük /akaraterojük, érettségük/ fejlesztésével, részint differenciált pálya felkészítéssel /egyéni bánásmód, korreptálás/.

A hatodik táblázat illusztrálására idézzük néhányuk megjegyzéseit;

"A házasság az egy börtön, mert nem ad szabadságot a két fél részére, de ezzel együtt jó házasságot kötni, de a megfelelő partner kell.

...Aranyosak a gyerekek. Jók, szépek lesznek. Nem fogom verni őket."

/F. Antal 1965/

"Nagyon sok házasság megy tönkre, divat a válás. Valószínű, hogy megházasodom, de annyira kevés a rendes férfi és nő, hogy nekem sem fog sikerülni, de megpróbálok.

... Nagyon kedves értelműek egy kisgyerek. Mindenképpen szeretnék gyereket. Annak az ellentétével fogom nevelni, ahogy engem neveltek."

/N. László 1966/

"Én megfogok nőülni. Egy család az mégis csak más. No nem olyan család, mint neked volt. Persze lesz gyerekek kettő vagy három. Ők nem lesznek ÁG-sok. Tőlem mindent meg fognak kapni. Ha elválok, akkor magammal viszem őket. Embert fogok belőlük faragni. Mindent meg fogok mondani nekik, hogy mit csináljanak."

/G.Géza 1964/

c/ Az aktuális személynévi állapotra vonatkozó
adatok

7. táblázat

Problémák

<u>Tartalom</u>	<u>Előfordulások</u>
Perspektíva	+++
Családi élet	+
Traumatikus élmény	+++++
Tanulási nehézség	+++
Nincsen problémája	+++++

Értelmezés:

Szokatlan, hogy serdülőkorban 17 fiatalnak nincs problémája. Feltételezésünk szerint egyik magyarázata az lehet, hogy a családi melegséget nélkülöző gyermek életéből kimaradt a családtagok személyes gondjainak, problémáinak megbeszélése és a közös döntések élménytadó aktusa. Nem kaptak mintát saját életük problémáiról való gondolkodáshoz, önismeretük csekély, nem mernek szembenézni szorongásaikkal.

Másrészt arra is gondoltunk, hogy jelenlegi helyzetükben kellemesebben élnek, mint eddig, e ezt minősítik a "problémák hiányának".

8. táblázat

Érdeklődés

Zone	íróirodalom	író színház	író TV, film	író sport	író Egyéb	író
Díszó	5 szépirod.	2 vígjáték	5 általában	10 általában	12 beszélgetés	24
Pop-rock	10 ifjúsági	5 operett	2		1 kedv. 2 túr. 1 motorozás	
Csány	1 történelmi regény	1				
	fantasztik. 1				csavaros horgászás	
Össz.	16	9	7	10	15	28

Értelmezés:

Az érdeklődés ennek az életkornak megfelelően a személyiség minden dimenzióját éthetja. A gondolkodás fejlődése és a szociális kapcsolatok differenciálódása az ifjúkori érdeklődés kibontakozásához megfelelő alapot biztosít. A probandusok érdeklődésének irányvonalát a tömegkommunikációs eszközök hatása erősen befolyásolják. A vizsgálati eredmények megerősítenek bennünket abban a feltevésben, hogy a fiatalok izlésének, szórakozási formáinak, kulturálódási igényeiknek nincs egyéni arculata. A művészi értékek iránti szükségletük még nem alakultak ki. A társadalmi és művészi alkotások iránt szinte közömbösek.

Feltűnő a beszélgetés szükségletének intenzív igénye. Az ifjúkorban a társas együttlét gyakori formája a beszélgetés. Jellemző korosztályukra a "vita a vitáért" folytatott eszmecsere nem annyira a tartalom, az érvek és ellenérvek, mint inkább az önállóság, a személyiség hangsúlyozása és az érzelmek fűtöttségének a dominanciája meghatározó.

Feltehetően a kisgyermekkori kommunikációs szükségletek ki nem elégített komponenciájaként jelentkezik a fokozott beszélgetés iránti vágy.

9. táblázat

Uniszeret

<u>a/ Önértékelés minősége/fő</u>		<u>b/ Elégedettség/fő</u>	
Jó	1	Igen	9
Gyenge	14	Ambivalens	11
Elfogadható	15	Nem	10

c/ Indulatosság tartja

magát

d/ Indulatosságának

foka

fő

Igen

7

Fokozott

3

Ambivalens

8

Csökkent

12

Nem

11

Nem válaszolt

5

Nem válaszolt

4

e/ Tulajdonságai

nem adtak értékelhető választ, ami egybevág az önértékelés csökkent voltával.

Értelmezés:

Önismeretüket az eddigi életük folyamán tapasztalt többnyire negatív minősítések, visszajelentések determinálják, csak 50 %-nak van reális önértékelése, a csoport másik fele önmagát alul értékeli. Ez a megállapítás öszecseng azzal, hogy kb. kétharmad része nincs megelégedve önmagával. A fiatalok többsége önmagukról negatív beállítottsággal vallanak, hibáikat, gyengeségeiket bővebben sorolják fel, mint ezek ellenkezőjét. Ami a személyiségük stabilitását illeti, úgy tűnik az erre adott válaszok a legpreferáltabbak, mintha az állami gondozott fiatalokat ez foglalkoztatná a leghatározottabban, amikor önképükről vallanak.

- "Akaratgyenge, kisebbségi érzésem van, befolyásolható vagyok, én csak "AG" vagyok - "

Ezek a megállapítások a személyiség dimenziójában a kiegyensúlyozatlanság érzését tükrözik.

Előnyösen ítéldhetjük viszont azt az adatot, hogy 12 fő úgy érzi, hogy jelenleg indulatoessága csökkent. Feltehető, hogy a ezakne-tanulás csillapította a jövőtől való szorongásukat és ezért váltak nyugodtabbakká.

10. táblázat

Frustrációtűrés

Elviseli	Ambivalens	Non viseli ol Agr.	Non Dopres.	Non válaszolt
9	9	10	-	2

Frustráció levezetése, reakciók:

Belotörődöm	/7 f6/
Elhárítom	/2 f6/
Számit kimondja	/4 f6/
Visszavágok	/10 f6/
Passeziv	/9 f6/

Értelmezés:

Frustráció tűrésükre vonatkozó verbális vallomásaikból helytálló következtetéseket nem merünk levenni. Az adatok igazolását csak hosszabb ideig tartó megfigyelés adhatná meg. /Az a célunk a későbbiekben célzott és rendszeres megfigyelésekkel hasonlítani össze a különböző szociokulturális helyzetben élő növények frustrációs tűrését./

11. táblázat

Manifeszt, verbalizált félelem, szorongás

a/ Küzde a szorongás ellen

Igen	Nem	Nem válaszolt
22	2	6

b/ Szorongás tartalma

Szülők	Felnőtt	Brutalitás	Állat	Képzelt lény
/pedagógus/				
5	4	7	3	3

c/ Álmok minősége

Jó	Rossz
21	19

d/ Álmok tartalma:

vágyak, illúzió, plátói szerelem, a lányokról,
szép dolgokról,
szörnyekről, természet feletti lényekről, az
életéről, a halálról

Értelmezés:

Az állami gondozottság helyzetével - szülők által való elhagyatottság, társadalmi kirekesztettség, az állami gondozás megszűnésével való bizonytalanság - együtt jár az állandóan fennálló, de többnyire rejtett szorongás. /Lásd a T.A.T.projekciók/

Éppen ezért jó jelnek tekintjük, hogy az exploráció során megnyilvánult növendőkeink tudatos küzdelme a szorongás ellen. Ugyanakkor kedvező személyiségformálódásról tanuszkodik, hogy fele részben kellemes tartalmu álmak vannak.

Idézetek a szorongásokról és az álmokról:

"Gyermekkoromban a Munustól félttem, ami a pincéből jön fel. Álmodtam róla sokat, anyám ijesztgetett ezzel. Kb. 2 évvel ezelőttig általában félttem ok nélkül is."

/E.Ferenc 1967/

"Apám veréseitől félttem. Egértől félek az unokatestvérem ijesztett meg nagyon. Előfordul rossz álom is, ha olyan filmet látok, amiben valami szörnyeszerű lényeket látok."

/B.Tibor 1967/

"Nevelőszüleim szomszédjaitól félttem, álmodtam is róluk. Elég sűrűn jöt is álmodok szexről, jó nőről, elveszem feleségül."

/H.Zoltán 1965/

"Gyakran álmodom. Ezek mostanában kellemes álmok. Jó lenne, ha az ember álomban élne."

/N.László 1966/

T.A.T. PROJEKCIÓK ÉRTELMEZÉSE

Amint várható volt a kollégiumban élő fiatalok T.A.T. vizsgálata összehasonlítva a zárt intézetben nevelkedő antiszociálisok vizsgálatával eredményesebbnek bizonyult a projekciók mennyisége szempontjából. Ezt az elaborációs készség magasabb szintjével magyarázzuk. Ez megerősíti azt a tapasztalatunkat, amire az explorációk spontaneitásával kapcsolatban utaltunk. A kollégiumi fiatalok 915 válaszával az aszódi neveltek 703 válasza /77%/ áll szemben.

Meg kell jegyeznünk, hogy az arányok is eltolódtak a nyomasztó élmények, a kellemes élmények és a leppengő vágyakra vonatkoztatva. A két utóbbi kategória az állami gondozott fiataloknál hangsúlyosabb, mint az aszódieknál. A nyomasztó élményekre az aszódiek viszont nagyobb számú projekciót adtak. /Lásd 18. táblázat/

12. táblázat

Nyomasztó élmények projekciói

	Száma
Elszakadás, hűtlenség	34
Csalódás, sikertelenség, büntudat	18
Bánás, verés, büntetés	27
Szegénység, nyomor, éhezés	28
Suicídum	8
Bánat, magány, szorongás	47
Családi konfliktus	14
Ital, alkoholizmus	36
Gyűlölet, bosszú	15
Betegség	27
Katasztrófa, baleset	32
Bűncselekmény: lopás, betörés	13
rablótámadás, gyilkosság	31
Szexualitás	10
Börtön	9
Menekülés, özökés	11
Háború, sérülés	44
Halál	54
Projektált történések száma összesen	464

Értelmezése:

Bár állami gondozott növendékeinknél sem találtunk egyenlő arányt a nyomasztó és a kellemes élmények között, mégis kisebb a differencia, mint az aszódi populációnál. A nyomasztó élményeknél első helyen áll - mint az aszódiaknál - a halál, a többi kiugró élmény azonban más rangsorba kerül, mint az aszódiaknál. Kirívóan többször asszociálnak a háborúra, támadások-gyilkosságra, az alkoholizmusra, a szegénységre és a betegségre.

Feltevésünk szerint ezek a különbségek arra vallanak, hogy a nem antiszociális, viszont az átlag populációnál neurotikusabb állami gondozott fiatalok még nem tudták igazán feldolgozni azokat a családi környezeti ártalmakat, amelyek miatt állami gondozásba kerültek.

a/ Szorongó, depressziós tartalmú projekciók

"Rajzórán elképzelt bolygónak a felszínét kellett lefestenünk. Az 5-ös rajzok között egy olyan rajz, amely kitűnt a többi közül, mégpedig azzal, hogy rettentő élénk színekből állt és különböző állatfigurákat rejtett magába: patkány, madár, szárnyas bagoly szeme."

/F. Antal T.A.T.19/

"A férfi részegen jön haza, a feleség és a gyerekek már előre félnek, hogy megint verekedés lesz és az éjszakát a szabadba kell tölteniök."

/V. Kálmán T.A.T.16/

b/ Frustrációs tartalmu projekciók:

"Van egy öregasszony, aki nem tudja kifizetni a házbért és másnap jönnek a csendőrök és kilakoltatják. Busul, mert nem tudja, hogy a gyerekeivel mi lesz, elviszik a gyerekeket az árvaházba."

/Sz. Attila T.A.T.3/

"Egy házaspár összevesztok. A férj el akar menni, az asszony megcsalta a férjét, ezért összevesztok és elváltak."

/I. Lajos T.A.T.4/

c/ Agressziós tartalmu projekciók:

"Ezek egy banda tagjai, akik lemészárolták az indiánokat és elvették a jószágaikat. Egyesével elkapják őket és kinzó cölöpön megölik valamennyit."

/Sz. Attila T.A.T. 9/

"Egy részeg ember, aki felelősségével meggy haza a kocsmából elég részegen. Utközben összevesznek, a férj megveri a feleségét."

/D. Ferenc T.A.T.18/

13. táblázat

Kellemes élmények projekciói

Száma

Gyermekkori játék	2
Családi ajándék	29
Szeretlem, szex	7
Barátság, vigasztalás	16
Siker	10
Munka	33
Tanulás	8
Szórakozás	2
Pihenés	12
Természet	32
Sport	12
Rivalizálás, győzelem	16
Örömszerzés	6
Mese, illúzió	21
Emlékezés	8
Mágikus tartalom	13
Kellemes élmények projekciói összesen	227

=====

Értelmezés:

Az aszódiakhoz viszonyítva számos különbséget találunk:

- növendékeink szeretnek álmvilágban élni, ezt mutatja a mesés történetek sokasága,
- sok a rivalizálásra és a sportra való asszociáció, ami teljesen hiányzik az aszódiaknál,
- pozitív prognózisra utalnak a munka, a tanulás és a másoknak való örömszerzési projekciók.

Hasonlóságot találunk az aszódi populációval a rendkívül kisszámú gyermekkori emlékek és a játék projekciók tekintetében, valamint a természeti tartalmu asszociációkban. Továbbá feltűnő - akárcsak az aszódi fiataloknál - a szexuális és a szerelem tartalmak alacsony száma. Erre vonatkozó hipotéziseinkre az aszódi vizsgálatnál utaltunk.

a/ Hála, örömszerzési projekciók

"A gyerekek hamarosan megkedvelték a tanárnőt. Végig vitte őket VIII.-ig és ezalatt a pár év alatt szíven viselte az egész osztályt. Amikor már kikerültek a gyerekek érkezik hozzá egy levél és egy verset talál a levélben;
Szeretnék egy szót kimondani
Mit hálás kimondani
Egy szót csupán
Mit annyiszor régalmaznak
Szeretet.

Köszönöm, hogy értem annyit tett
Szívén a sorsomat viselte
Mert ön olyan, mint egy anya
Ki keblén gyermekét dajkálja."
/P.Alfonsz T.A.T.2/

b/ Mese tartalmu projekció

"Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy
szép tiszta fehér lap. Nagyon gőgös volt, hogy őrá
kisgyerekek nem rajzolnak semmit, hanem ő csak a
maga tiszta fehérségének örült.
Egyszer a mellette lévő lapra egy kislány egy gyö-
nyörű szép kiscicát rajzolt. A fehér lap hirtelen
elkezdett irigykedni, mert látta, hogy a másik lap
milyen szépen virít azzal az aranyos kiscicával.
Már olyan irigy volt, hogy belesárgult ebbe az
irigységbe. A kisgyerekeknek nem kellett ez a
sárga, csunya lap, összegyűrték és eldobták. Ez
lett a vége a gőgös, irigy lapnak."
/O.Imre.T.A.T.16/

c/ Rivalizálásra, győzelemre való projekció

"Nagyon szeretem a sportot. Testnevelésből
kötélmászás volt osztályzatra. Mindenki izgult,
velem együtt. Tizedik voltam a névsorban. Már a
nyolcadik fiú sem tudott felmenni, sőt a kilence-
dik sem, mire rám került a sor. Nagy erőfeszítés-
sel haladtam felfelé. Tudtam, hogy sikerül."
/M.Zoltán. T.A.T.17/

14. táblázat

Lappangó vágyak projekciói

	Száma
Család, összetartozás	74
Szerelm, szex	32
Tervezés, álmodozás, boldogság	27
kARRIER, gazdagság, siker	32
Segítségnyújtás	34
Titok, kaland	25
Lappangó vágyak projekciói összesen	224

Értelmezés:

A T.A.T. vizsgálat lappangó vágyait kifejező projekciókat a személyiség aktuális állapotára és prognosztikus lehetőségeire vonatkoztattuk. A személyiség mély rétegeit érintő problémák megjelenítése számos lappangó vágyakat kifejező történetekben megtalálható elem volt, amelyekben tükröződtek az "én" törekvései, érvényesülési vágyai, az ideálnak való megfelelés igénye.

Az elmondott történetekben elsodró erővel jelentkezik a "család" iránti vágy. S egyben megmutatkozik a társadalmi normák és a felnőtt szerepek vállalásának mértéke is.

A projektált asszociációban sok az illúzió tartalom. A vizsgálat során az adolescencek pszichés strukturájában kedvező dinamikai adottságokat találunk, amelyek feltehetően pozitív irányban fejlesztik, gazdagítják a személyiséget.

A fenti megállapítások hangsúlyozására az előbbiakat idézzük:

"Elképzelt kép: Egy család éppen lefekvéshez készül. Édesapa és édesanya megfürdeti a gyerekeit és vacsorát ad nekik. Még a gyerekek megnézik a mesét az édesanya elmosogat, majd ő is megnézi a TV műsorát és boldog, hogy ilyen szép családja van."
/I.Lajos,T.A.T.16./

"Fent voltam az egyik barátnőmnél. Házvezetőnőjük volt, a lány édesanyja azt a feladatot adta, hogy időnként nyisson ránk. A padló nyikorgott és mindig tudtuk mikor jön. Amikor benyitott mi mint az ártatlan gyerekek könyvet olvastunk."

/F. Antal, T. A. T. 5/

"Hogy mentem az utcán látni, hogy valaki fekszik az utcán. Hívtam a mentőket s még meg nem érkeztek, próbáltam felállítani. Mikor megérkeztek a mentősök, megdicsérték, hogy nem hagytam cserbe egy eszméletlen embert."

/M. Zoltán, T. A. T. 17/

"Ezen a képen én magamat mutatom meg, hogy miként tanulok meg kiskoromban hógedülni. Mikor én megkaptam a szüleimtől a hógedűt én még nem tudtam játszani. Beiratkoztam egy zeneiskolába, ahol tanárok tanítottak. És amikor jól ment, akkor zenekarba kerültem, majd híres zenész lettem."

/P. István, T. A. T. 1./

C/ KÖVETKEZTETÉSEK - JAVASLATOK

Következtetéseinket a kiegészítő vizsgálati és kontroll csoportra korlátozó érvényűeknek - elő kísérletnek tekintjük. Ebből kifolyólag nem vetjük össze részletesen a vizsgálati és a kontroll csoport személyiség fejlődését és a pszichopedagógiai feladatokat, módszereket, amelyeket nevelésükben alkalmazni kell. Mindkét populációra vonatkozóan külön-külön vonjuk le vizsgálati eredményeink alapján következtetéseinket és tesszük meg javaslatainkat.

Következtetéseinket alátámasztó összehasonlító táblázatok:

15. táblázat: A fiatalok szüleinek foglalkozás szerinti megoszlása és a szülők iskolai végzettség szerinti megoszlása

16. táblázat: Család, környezeti hatások

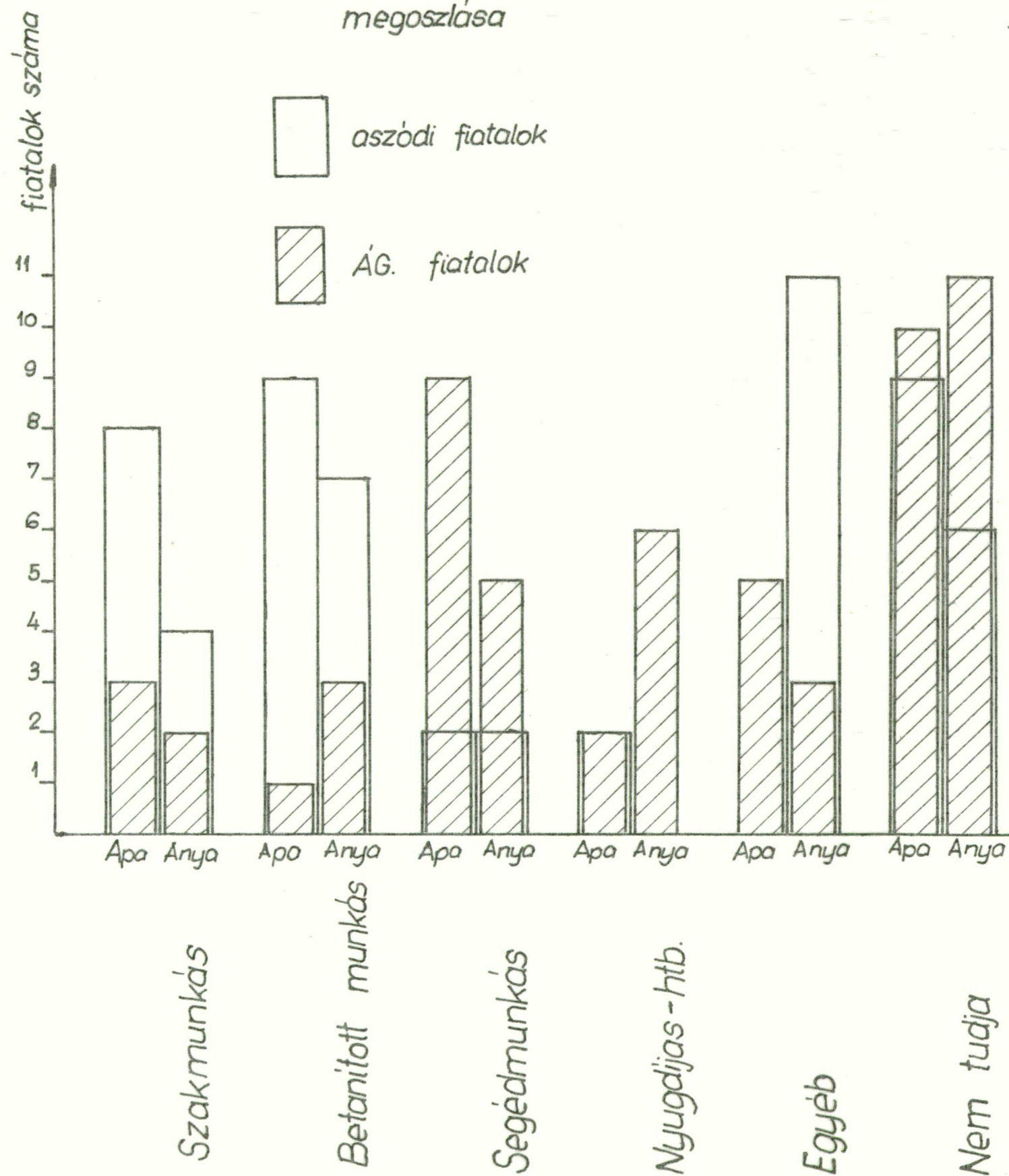
17. táblázat: Adolenscensek társas kapcsolataira és társadalmi beilleszkedésére vonatkozó adatok

18. táblázat: T.A.T. Nyomasztó élmények projekciói

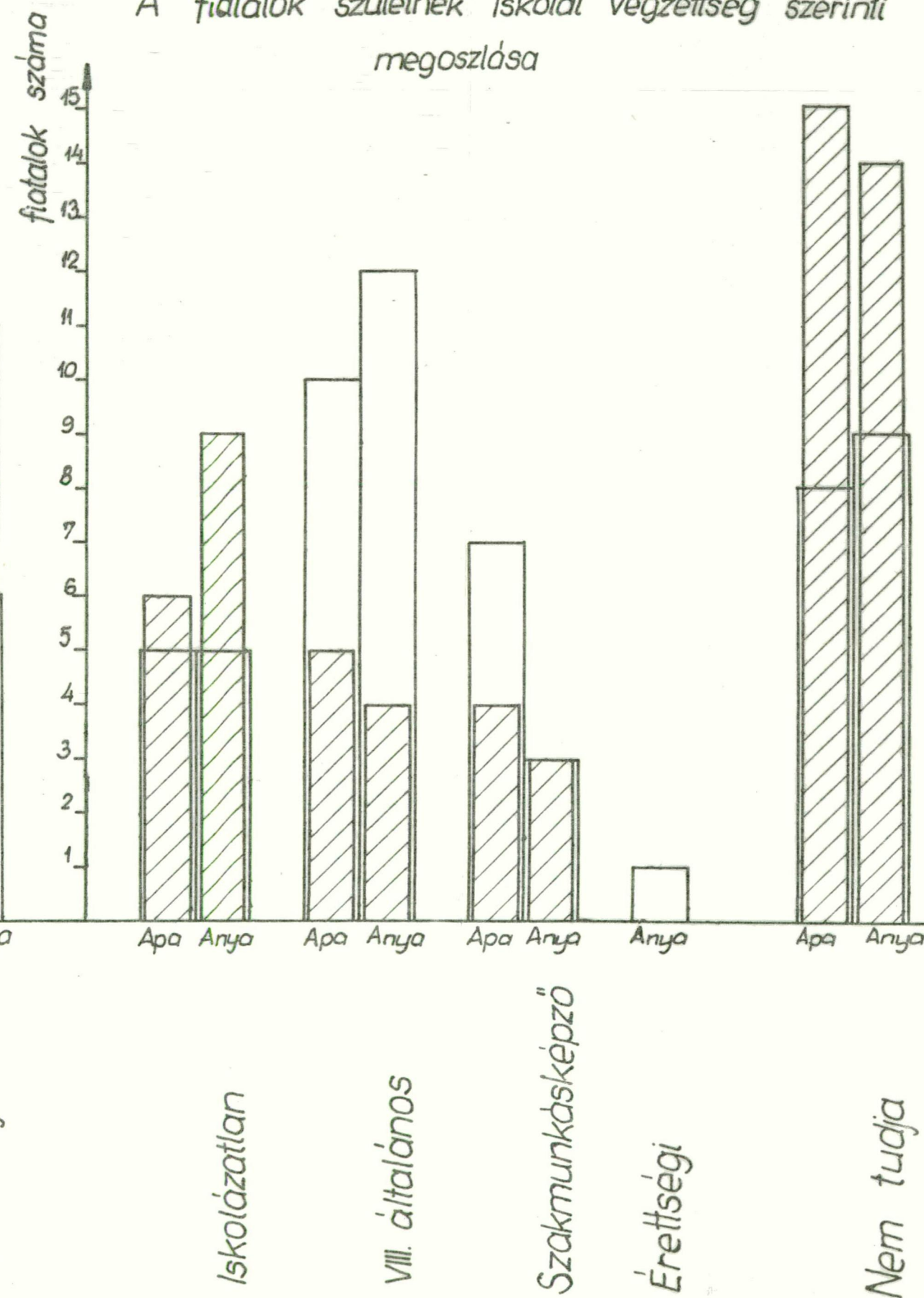
19. táblázat: T.A.T. Kellemező élmények projekciói

20. táblázat: T.A.T. Lappangó élmények projekciói

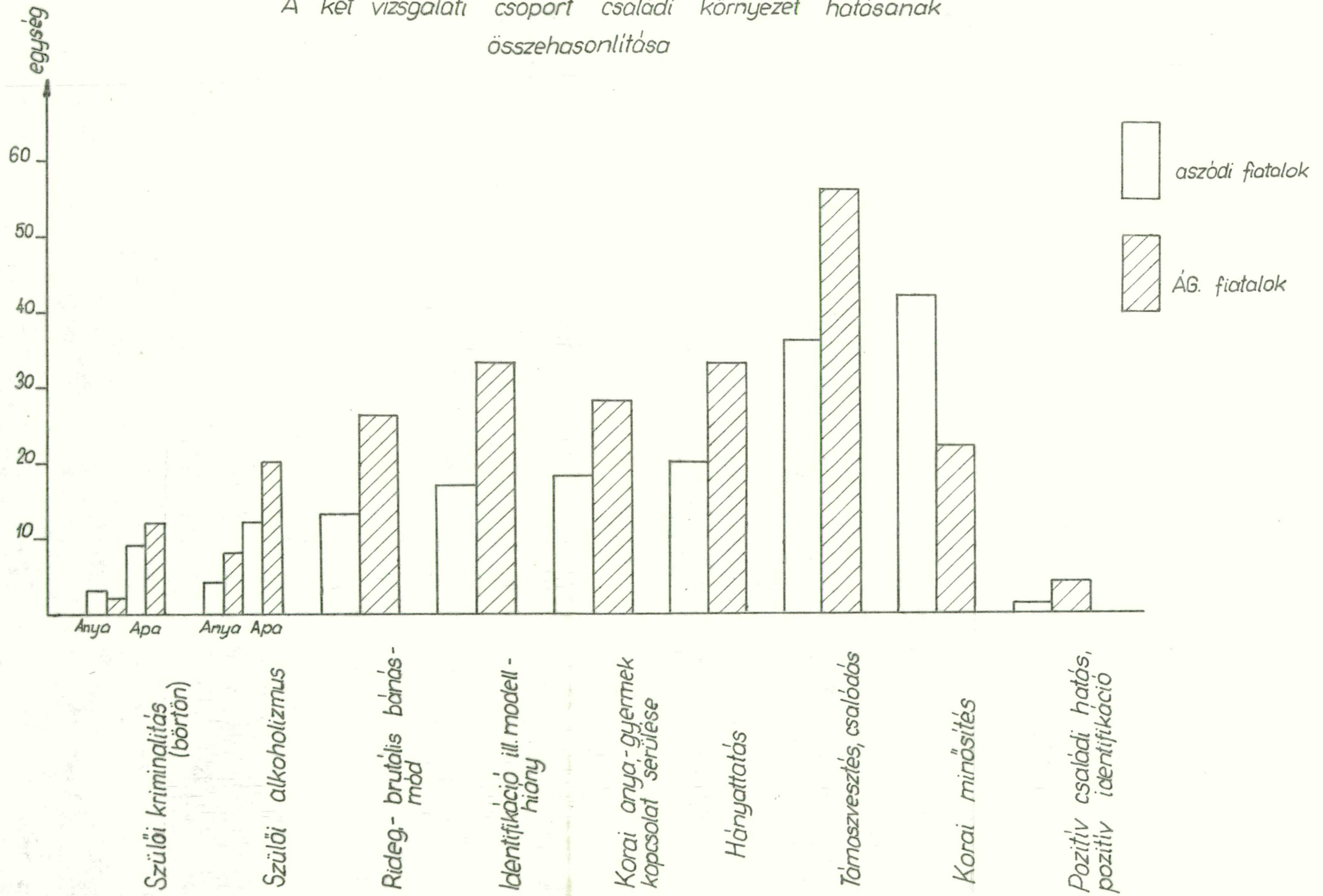
A fiatalok szüleinek foglalkozás szerinti megoszlása

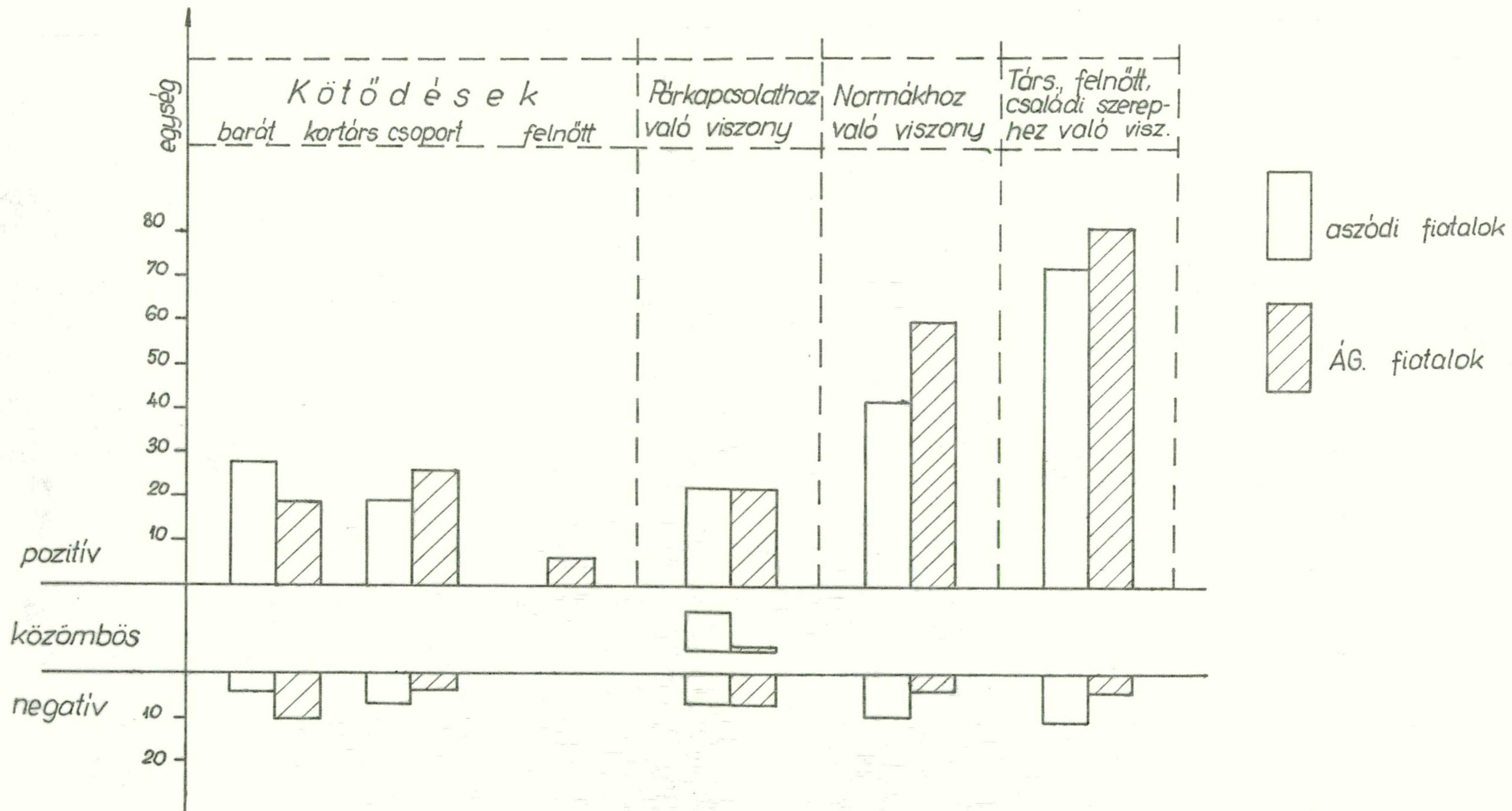
A fiatalok szüleinek iskolai végzettség szerinti megoszlása

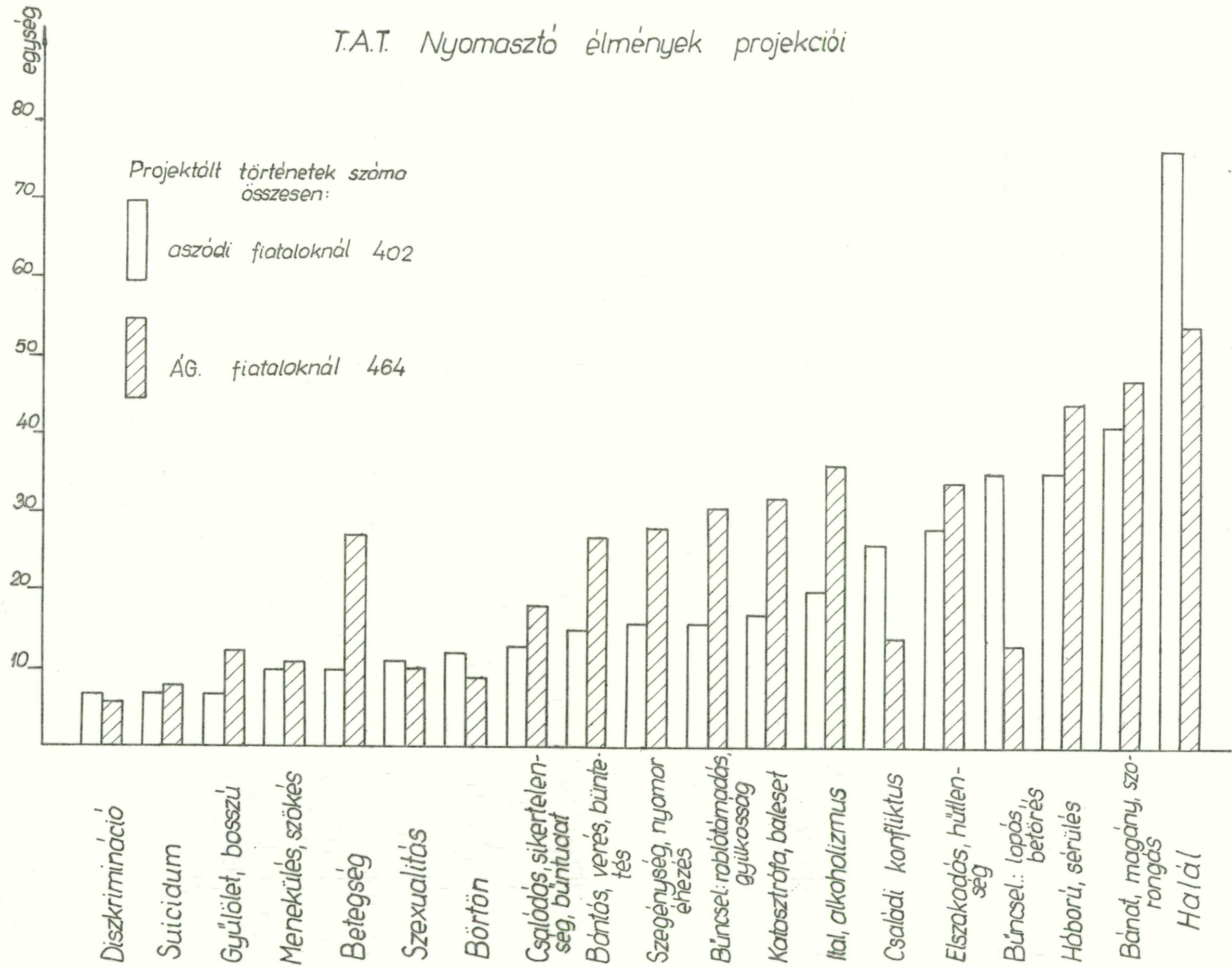
A két vizsgálati csoport családi környezet hatásának összehasonlítása

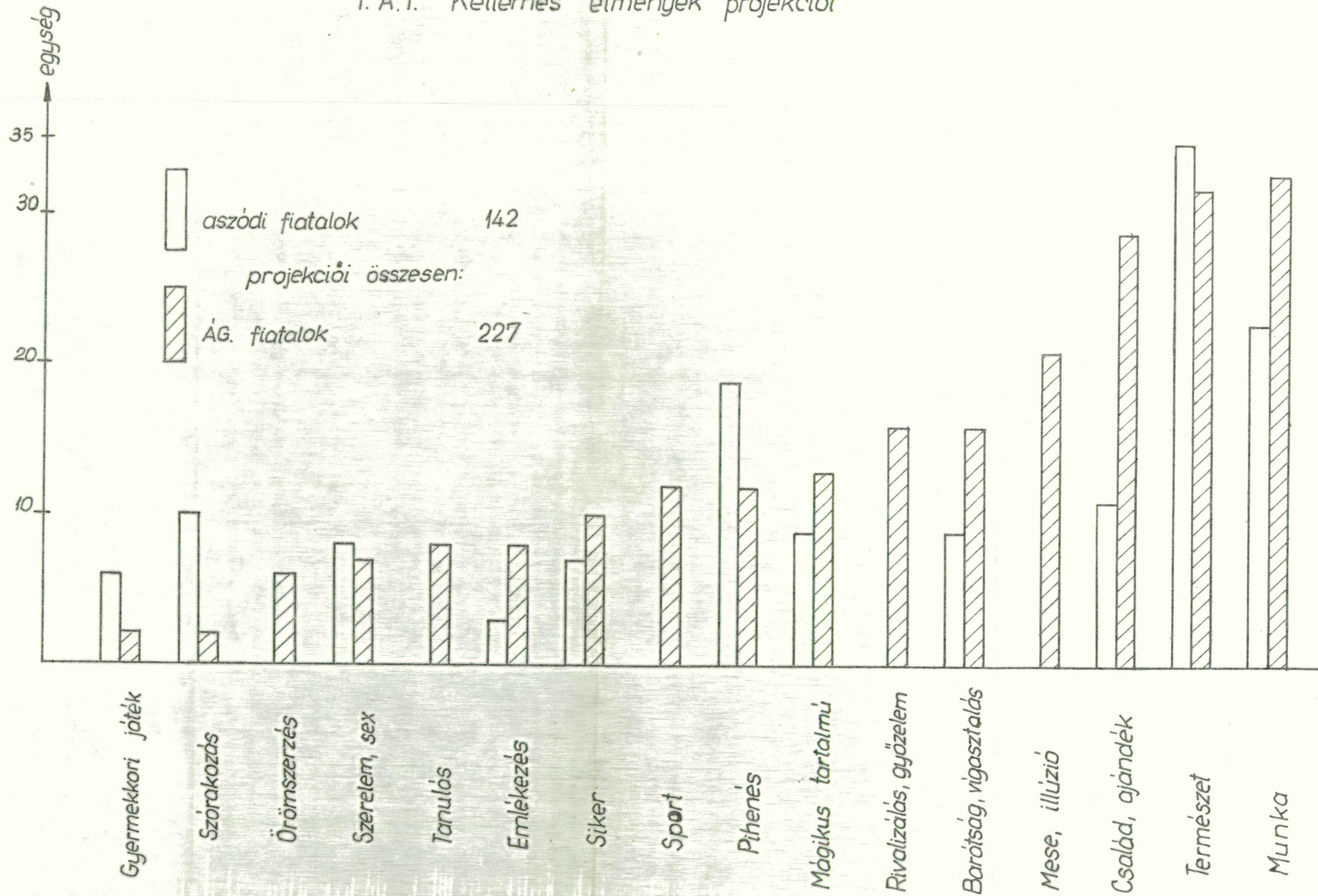
Adolenscensek társas kapcsolataira és társadalmi beilleszkedésére vonatkozó adatok

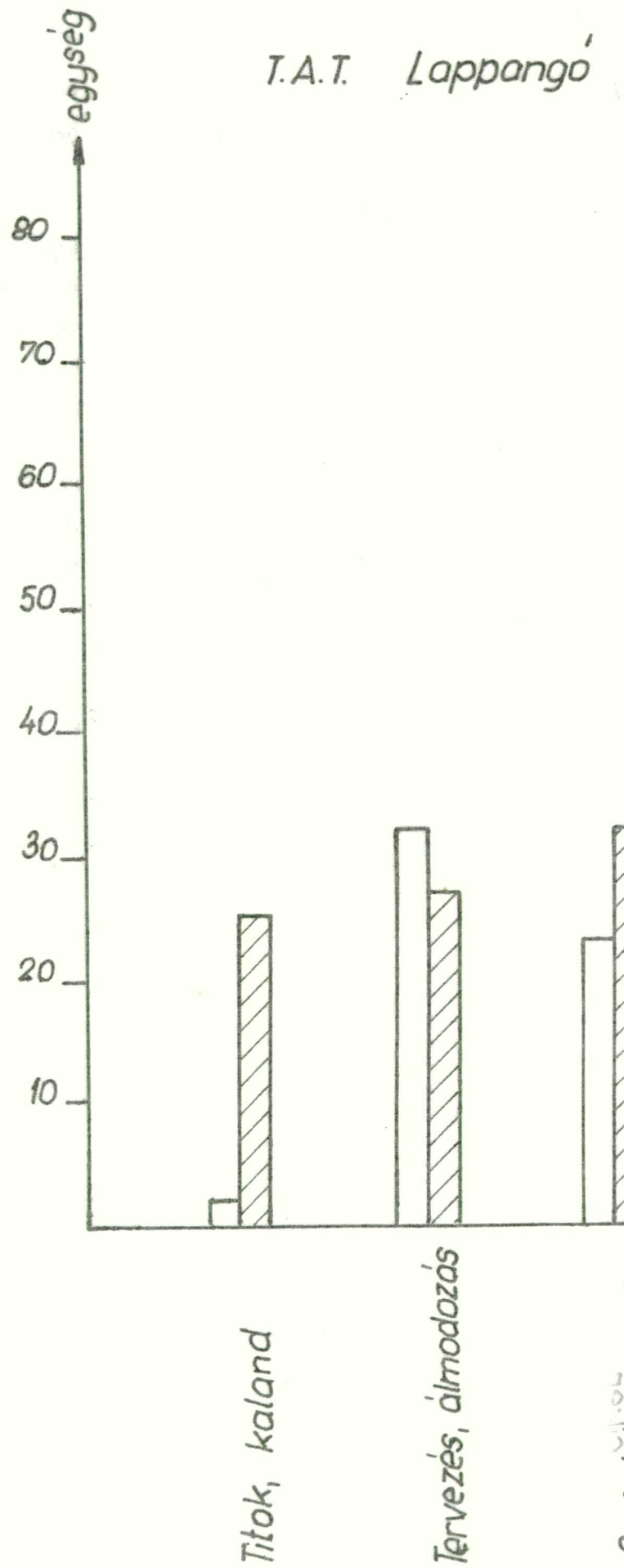
T.A.T. Nyomasztó élmények projekciói

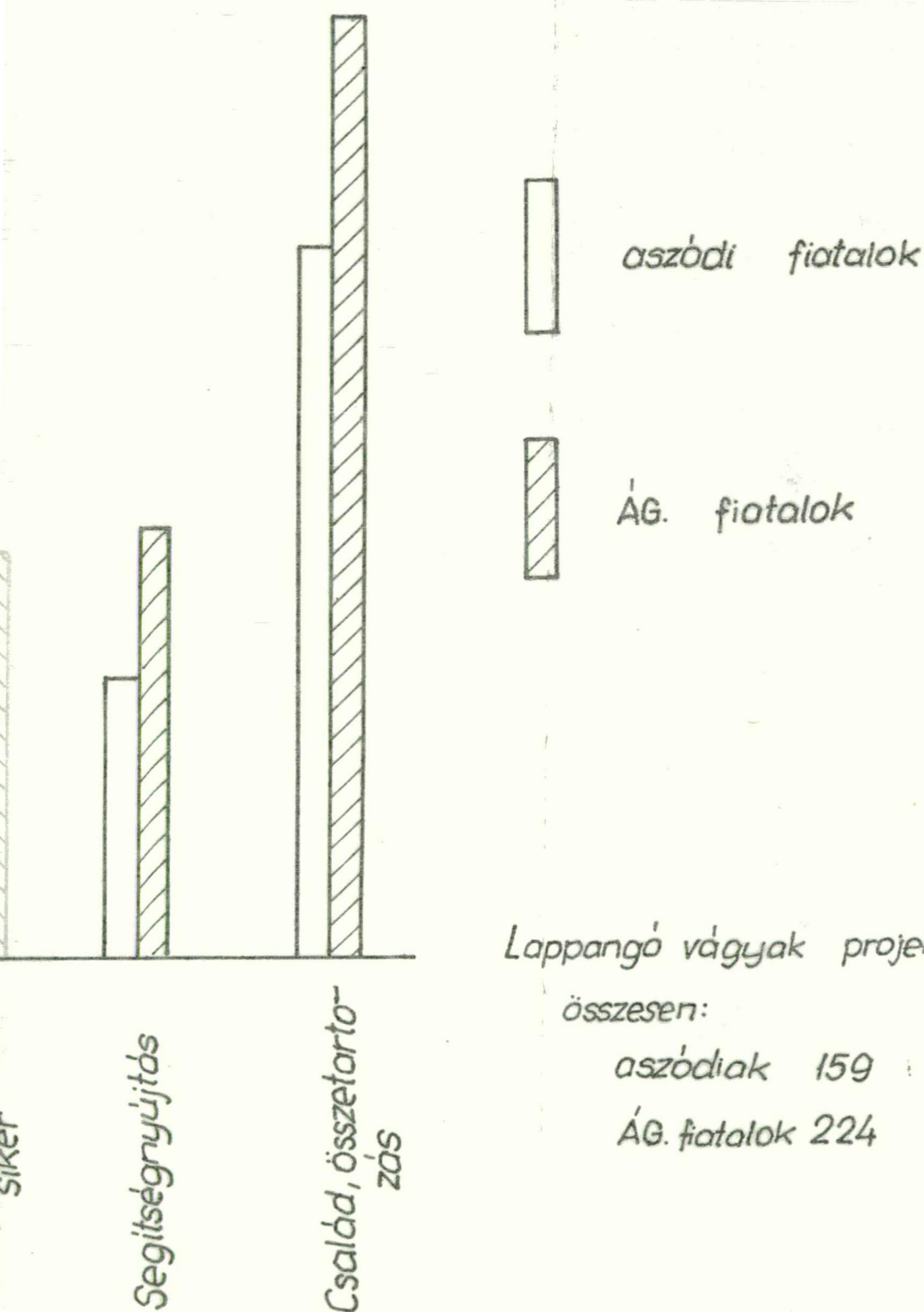
T. A.T. Kellemes élmények projekciói

T.A.T. Lappangó

projekciói

Lappangó vágyak projekciói

összesen:

aszódiak 159

ÁG. fiatalok 224

I. Az aszódi fiúnevelő intézeti vizsgálatok
következtetései

1. A vizsgálati személyek élettörténetét a hátrányos családi helyzet a veszélyeztettség és a bűncselekmények típusai szerint feldolgozva a 30 tagú adolescens csoportot homogénnek tapasztaltuk.
2. A vizsgálati eredmények viszont igen heterogén képet mutatnak az intézetben belüli rétegződés szempontjából. A többség a deviáns karrier kezdetén van.
3. A vizsgálati eredmények az igazolták, hogy a visszaeső bűnözők tartaléka 5-6 fő.
4. Vizsgálódásunk során a középső részt - 10-15 fő - az ingadozó személyiségű, pozitív felnőtt modell hiánya miatt azonosulni nem tudó fiatalok alkották. Ebben az életkorban nagyon fontos a pszichológiai környezet stimulása. Az egybezártság elindítja a rosszul szocializálódott, vagy akut neurotikus állapotban levő fiatalokat a deviáns karrier csúcsa felé.
5. Hipotézisünknek ezt a részét igazoltnak találjuk, mely szerint mind a neurotikus, mind az antiszociális magatartás kialakulásában

döntő jelentősége van a család környezet ártalmainak. Továbbá összefüggést találtunk a miliőártalom jellege és a személyiségzavar súlyossági foka között.

6. Egyértelműen levonhatjuk azt a következtetést, hogy az antiszociális személyiségzavar okában a szülők szociális adaptációjának zavarai, a negatív devians identifikációs modellek és az elhanyagoló rideg, brutális bánásmódok a meghatározóak.
/Lásd 16.sz.ön.táblázat/

7. A vizegált fiatalokoruknál szinte kivétel nélkül a miliőártalmak halmozottan fordulnak elő, amelyek generálisan sértették a személyiség harmonikus fejlődését.
/Lásd 16.ön.táblázat/

8. Igazoltnak véltük azt a tényt, hogy az antiszociális karakterrel rendelkező fiatalokorú bűnözők személyiség-sűrűléseinek manifesztálódását neurotikus magatartás előzte meg. Diagnosztikai és terápiái szempontból ezt a megállapítást értékes momentumként kell kezelni a személyiség további regressziójának tekintetében.

9. A vizsgált populáció többségét az alkalmi törvénszegésért elítéltek alkotják. Az intézetben - már magából a zártságból eredően is - döntősi felelősségük feladására, dependenciára, konformizmusra, infantilis fantáziálgetésre szocializálódnak. S ebben a helyzetben válnak fokozatosan egymás modelljévé. Az erősebb ösztönstruktúrájú domináns, esetenként már valóban antiszociális csoporttagokat az alacsony önértékelésű neurotikusok követik, mert rendkívüli indulatokkal, erős szenkcionáló hatalommal rendelkeznek. A zárt körülmények között a velük való identifikáció két eleme: az utánzódás és az empátia kialakult.

A vizsgálat arra utal, hogy az intézetben élő fiatalok reszocializációja a jelenlegi ugynevezett átnevelési módszerekkel nem hatékony, mert a szoktatás és a rutinszerű verbális etikai foglalkozások nem érintik a személyiség mélyebb rétegeit.

A vizsgált csoport tagjai nemcsak pszichikus aktuális állapotuk szerint különböznek egymástól, hanem szocializálódásuk is mód felett heterogén kópot mutat. Több módszer ismeretes, ami a személyiség átstrukturálását eredményezi, részint katartikus élmények, részint én-erősítő törekvések útján.

Javaslatok:

1. A törvénytisztező fiatalok egymástól lényegesen eltérő személyiség struktúráját és reszocializálásuk prognózisának, valamint módszereinek különbözőségét figyelembe véve, az egységes típusú zárt nevelőintézet helyett szükséges lenne megkísérlni differenciált típusú, de legalább kétféle szervezettségű - nyitott és zártság fokozataival rendelkező - nevelőintézeti hálózat kialakítását.
2. Terápiás légkört kell teremteni, amelyben a fiatalok önismerethez, kompetencia-élményekhez, a családi kapcsolatok rendezéséhez jutnak. Én erősítő hatásokat kell nyújtani azoknak a növendékeknek, akik a családba nem találtak azonosulási mintát, vagy nevelési hibák folytán én-gyenge, disszociális tünetekkel rendelkező fiatalokká váltak, érzelmileg még nem sivatárosodtak el, válaszútban vannak a beilleszkedés és a normaszegő élet között.
3. Olyan pedagógusok foglalkozzanak a növendékekkel, akiknek alkalmasságukat a problémaérzékenység, a frusztrációtűrés, a kreativitás és a demokratikus beállítódás jellemzi. Alkalmas legyen új, specifikus módszerek kidolgozására és gyakorlati alkalmazására.

4. Megtervezni a növendékek személyiségének mélyreható formálását az intézeti nevelés során, megtalálni azokat a nevelési szituációkat, - sport, kulturális, munkafoglalkozások - amelyek a reszocializációs folyamatot elősegítik.
5. Alkalmazni kell a reszocializáció során az indirekt pszichopedagógiai módszereket, melyek az adolescencek autonómia igényét ki-elégítik. S ki kell aknázni az irodalmi, a művészeti, az önismereti csoportfoglalkozásokat, vitaköröket, intim beszélgetéseket. Mindezek megteremthetik a kis csoportban az egészséges kohéziót, s a változatos tevékenységben kialakul a primer csoport önkormányzata, amelyben a fiatalok régi társkapcsolatok helyett új, szimmetrikus kapcsolatokba lépnek.
6. Biztosítani azokat a feltételeket, amelyekben érvényesül a munka reszocializációs hatása. Az egyhangú, piszkos és nehéz munkával nem lehet a növendékekben kialakítani a munka-örömet, a teljesítmény motiváció kezdeteit. Szükséges lenne korszerű gépekkel berendezett műhelyekben, a modern technológiát megismer-tető, érdekes, sikereket nyújtó foglalkozások szervezése.

7. Lehetővé kell tenni a súlyosan sérült növendékek részére, hogy pszichológusnál egyéni vagy csoportosan pszichoterápiában vegyenek részt.

"Feltétlenül szükség lenne javító-nevelő intézetekben pontos, céltudatos, az egyéni eset sajátosságaihoz alkalmazott pszichoterápiára is."

/Dr. Gecsei Kiss P.-Liebermann L. 1964./

II. A 45.sz. Önálló Szakmunkástanuló Otthonban
történt vizsgálatok következtetései

1. A kollégiumban nevelkedő állami gondozott fiatalok jelenleg még igen formálható, képlékeny, infantilis személyiségűek, neurotikus reakcióik során igyekeznek alkalmazkodni az új környezet-höz. Személyiségük állapotára az idegrendszer labilitása és a szélsőséges neurotikus megnyilvánulások jellemzőek.
2. Megrendítő sorsukban a kudarcok, kötődési nehézségek, az agressziós és depressziós állapotok közötti hányódás és az identifikáció hiányosságai, ön-gyengeséghez és dependenciához vezettek. /Lásd 16-18 összehasonlító táblázat/
3. A gyakori intézet váltása szubkulturában élő családjuktól való leválás konfliktusai labilis értékrendszert, bizonyos disszocialitásra hajlamosító - alkoholizálás, ragasztózás, lopás - motivációkat alakította ki bennük.
4. Az interperszonális kapcsolatok - nevelőkkel, iskolai tanárokkal, szakokkal - az átlagosnál több érzelmi konfliktust okoznak.

5. Az állami gondozott fiataloknál a kognitív diszszonancia kisebb-nagyobb mértéke tapasztalható volt. Az a tudattartalom, hogy ő ér annyit, mint más fiatal, meg tud felelni a vele szemben támasztott követelményeknek, ellentétben azzal a tudattal, hogy nem jár iskolába, munkahelyre, gyakran ellenszegül, esetenként deviáns magatartást tanúsít.
6. Tanulmányi elmaradásaiuk inkompetencia érzésüket súlyosbították. Pályaorientációjuk nem történt elég gondossággal. Életpályájukhoz, szakmai képzésükhöz nagyrésztük passzívan viszonyul.
7. Jövőjükhöz való viszonyulásokban kevés a lendület, életük önálló alakítására alig éreznek ösztönzést, terveik - egy részükénél - a vágyak szintjén teljesednek ki, optimális perspektívájuk általában az, hogy a társadalmi diszkriminációtól, a kirekesztettségtől megszabadulhatnak.

Nézetünk szerint a vizsgálatainkból levont következtetéseket szakmunkásképzésünkben komolyan figyelembe kellene venni és az állami gondozottaknak minden tanintézetben és minden kollégiumban jelentős támogatást és segítséget kellene nyújtani. A segítségnek azt a formáját kellene választani, ami önállóságukat, önbecsiségüket és önértékelésüket emeli.

Javaslatok:

1. Az állami gondozott gyermekek hányódását olkorülendően szükséges lenne a széles korhatáru nevelőotthonok számának növelése, - testvércapcsolatok ápolása, interperszonális kapcsolatok tartóssága lehetővé válik - és a nevelőszülői hálózat szélesítése.
2. Az otthonosság a szülőpótlás és a megfelelő emocionális nevelés csak pszichológiailag alátámasztott terápiás légkörű nevelőotthonban jöhet létre.
3. A tanintézeti pedagógusok részére olyan speciális pedagógiai, pszichológiai ismereteket kell nyújtani továbbképzések keretében, amelyek segítségével szolgálnak a nehezebben adaptálható állami gondozott fiatalok neveléséhez.
4. Fel kellene készíteni a szakoktatókat arra, hogy ne éreztessék a fiatalokkal szembeni társadalmi megkülönböztetést. A velük szemben való elvárások, ha átmenetileg alacsonyabb tudásokhoz igazodnak is, ne különbözzenek végcéljukban családban élőkkal szemben felállított követelményektől.

5. A kollégiumban a pedagógusoknak az első években szülőpótló szerepet kell betölteniük, egyéni problémáikkal empátiában kell foglalkozniuk és ezen felül kapjanak a serdülők társadalmi munka megbízásokat, KISZ feladatokat. Nekik van legnagyobb szükségük arra, hogy szakkörökben, sportban, hobby foglalkozásban a másnemiekkel való barátkozás terén ösz-személyiségükben fejlődjenek, ami lényegében felnőttkori társadalmi beilleszkedésük záloga.
6. Lehetővé kell tenni súlyosabban sérült növendékek részére, hogy pszichológusnál egyéni vagy csoportterápiában vegyenek részt. Keresse az intézet pedagógiai vezetése a nevelési tanácsadókkal való együttműködési lehetőségeket.

Feltételezzük, hogy a reszocializációra tett javaslataink mindkét populációnál elősegítik a fiatalok társadalmi beilleszkedését. A pszichopedagógiai módszerek alkalmazása pedig a személyiség újrarendezését és fejlődését gyorsítja meg.

Igy talán elérhetnénk, hogy a deviáns fiatalok között ne az állami gondozottak legyenek többségben.

Feltételezzük, hogy a reszocializációra tett javaslataink mindkét populációnál elősegítik a fiatalok társadalmi beilleszkedését. A pszichopedagógiai módszerek alkalmazása pedig a személyiség újrarendezését és fejlődését gyorsítja meg.

Értekezésünk elkészítése során két évig tartó a fiatalokkal történő empátias beszélgetés és személyiségvizsgálat egy még nem rendezezett, de intenzíven átölt pszichopedagógiai koncepciót értelt meg bennünk. Nézetünk szerint a kedvezőtlen helyzetű fiatalokkal való hatékony bánásmód főbb tényezői az alábbiak.

A pedagógus a fiatal aktuális személyiségképének megismerése alapján a további személyiségfejlesztés érdekében programot tud készíteni. Az egyedi nevelési terv tartalmazza, hogy hogyan, milyen módon avatkozzon a fiatal személyiségébe. Hogyan változtasson rajta és mik azok a fő pontok, ahol hatását akarja kifejteni.

Lényeges a csoportstruktúra kialakítása, ezzel egyrészt növelni lehet a pedagógiai hatást/Makarenko/. A reszocializálásnak ez sarkalatos pontja, mivel ebben a helyzetben lehet legjobban lemérni az elért eredményeket.

Éddig elhanyagolt tényezőknak kell említenünk a növendékek kreativitásának fejlesztését.

"A kreativitást olyan lehetőségnek lehet felfogni, amelynek segítségével az egyén önmagát fejleszt, megvalósítja, külvilágát aktívan átalakítja és a jövő változásait formálja."

/Erika Landau, 1974./

Vizsgálataink eredményeinek értékelésénél és következtetéseink levonásainál már utaltunk a szocializációnak talán leglényegesebb feladatára, a terápiás légkör megteremtésére. Az ismétlések elkerülése végett egy kiváló szakember A. Aichorn munkájából vett idézettel szeretnénk ezt alátámasztani.

"Annak a szellemnek, amely az intézetet áthatja, a nevelőtestületből kell kiindulnia. A nevelő saját pozitív életérzése, az a szerencsés életfogás, amely derűt és örömet áraszt maga körül, olyan atmoszférát teremt, amelyben minden különösebb nehézség nélkül sikeres lesz a nevelőmunka. Ezeknek a fiataloknak nagyon sokat kell adni és az a nevelőt egy nagyon fontos követelmény elé állítja: nagyfokú beleélési képességet várunk tőle, hogy mindig sikerüljön megéreznie, mit kell tennie"

I R O D A L O M

1. Allport G.W. 1980. A személyiség alakulása, Gondolat, Budapest
2. Andorka R.-Buda B.-Cseh-Szombathy L. 1974. A deviáns viselkedés szociológiája, Gondolat, Budapest
3. Aronson E. 1980. A társas lény. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
4. Dr. Ágoston Gy. Neveléstudományok
5. Bedi E. 1977. Családi szocializáció és személyiségzavarok. Tankönyvkiadó, Budapest.
6. Buda B. 1980. A szexualitás modern elmélete, Tankönyvkiadó, Budapest.
7. Buda B. 1978. Az empátia, Gondolat.
8. Buda B. szerkesztette: 1981. Pszichoterápia, Budapest. Gondolat.
9. Buda B.-Havas O-né 1974. A felnőttkor küszöbén. Tankönyvkiadó, Budapest.
10. Böszörményi-Bruckner Gy. 1967. A gyermekkor és az ifjúság pszichiátriája, Medicina Könyvkiadó, Budapest.
11. Dr. Gáspár Kiss P.-Liebertmann L. 1965. Személyiségzavarok gyermekkorban. Akadémia, Budapest.
12. Dr. Gödöny J. 1978/XV. kötet: Kriminológiai és kriminológiai tanulmányok. Közgazd. és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
13. Dr. György J. 1967. Az antiszociális személyiség Medicina, Budapest.

14. Dr.György J. 1978.A nehezen nevelhető gyer-
mek. Medicina,Budapest.
15. Hanák K. 1978.Társadalom és gyermekvé-
delom, Akadémia,Budapest.
16. Herman A. 1965.Tanulmánygyűjtemény a
nevelőotthon pedag. Tankönyvk.Bp.
17. Hódosi R. 1964.Pszichológiai tanulmányok
Akadémia,Budapest.
18. Dr.Horváth Gy. Személyiség és öntevékenység
19. Dr.Huezár T. 1964.Fiatalkorú bűnözők.
Tankönyvkiadó,Budapest.
20. I.Sz.Kon 1979.Az ifjúkor pszichológiája
Tankönyvkiadó,Budapest.
21. Kiss T. 1978.Az énkép kialakulása és
fejlődése.Tankönyvkiadó Budapest.
22. Kősné Dr.Ornai V. 1981. A pedagógus és a nehezen
nevelhető /szociálisan inadaptá-
lalt/gyermek. Akadémia,Budapest.
23. Lewin K. 1975.Csoportdinamika. Közgazd.
és Jogi Könyvkiadó,Budapest.
24. Makarenko 1959. Válogatott művei,Budapest.
25. Makarenko 1959. A nehezen nevelhető gyer-
mek nevelésének megszervezése c.
előadás tézisei.Makarenko művei
VII.köt.Budapest.
26. Makarenko 1959.A robbantásról. Makarenko
művei VII.köt.Budapest.
27. Mérei F. 1976. Gyermektanulmányok.
Egyetemi Nyomda,Budapest.
28. Mérei F.-Binót Á. 1981.Gyermeklélektan. Gondolat Bp.

29. Dr.Molnár J. 1971.Galeribűnözés.Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó,Budapest.
30. Dr.Murányi Kovács E-né 1973. A gyermekkori szénólyi-zavarok pszichológiája. Tankönyvkiadó,Budapest.
31. Dr.Murányi Kovács E-né 1980. Reszocializálás zárt nevelő intézetben.Gyp.Főiskola évkönyve IX.évf.,Budapest.
32. Murányi M. 1974.Az értékorientációk fejlesztése. Tankönyvkiadó Budapest.
33. Dr.Münnich I.-Dr.Szakács F. 1977. Bűnöző fiatalok. Közgazd.és Jogi Könyvkiadó Budapest.
34. Pataki F.szerkesztette, 1976. Pedagógiai pszichológia. Gondolat,Budapest.
35. Dr.Pál L.-Dr.Szabó A.1976.Nevelés a büntetés-végrehajtásban. Közg.és Jogi Könyvk.Bp.
36. Dr.Popper P. 1970.A kriminális személyiségzavar kialakulása.Akadémia,Budapest.
37. Rainer Winkel 1981. Pedagógiai pszichiátria Tankönyvkiadó,Budapest.
38. Dr.Ranechburg J. 1973.Féltelen,harag, agresszió Tankönyvkiadó,Budapest.
39. Rubinstein 1964.Az általános pszichológia alapjai.Akadémia,Budapest.
40. Dr.Szabó A. 1979.A fiatalok és a büntetőjog.Kökgazd.és Jogi Könyvk.Bp.
41. Dr.Szilárd J. Alkoholológia.
42. Szőnyi G. 1980. Szocializáció - reszocializáció,Statiszt.Kiadó,Budapest.
43. Tinbergen 1976. Az ösztönről. Gondolat, Bpest.

44. Dr. Veczkó J. 1978./egyeséges jegyzet/ Gyermek és ifjúságvédelem. Tankönyvkiadó, Budapest.
45. Dr. Vigh J.-Dr. Földvári J. 1979. Kriminológiai alapismeretek. Tankönyvkiadó, Budapest.
46. Dr. Vikár Gy. 1980. Az ifjúság válságai. Gondolat Budapest.
- Aichhorn, A. Verwahrloste Jugend. Intern. Psa. Verlag, Wien 1925.
Tanulmánygyűjtemény az indop. serdülők pedagógiai köréből.
Szerkesztette Dr. Murányi Kovács E-né Tankönyvkiadó 142.o.

Tartalomjegyzék

	Oldal
BEVEZETÉS	1
A/ Elméleti áttekintés	3
I. A személyiség fogalma	3
II. A szocializáció és a szocializációs ártalmak	8
1. A szocializáció	8
2. Az anya-gyermek kapcsolat	9
3. A család szerepe	10
4. Környezeti ártalmak és az abból eredő pszichés zavarok	13
a/ A miliőártalmak értelmezése	13
b/ A legjelentősebb környezeti ártalmak	13
c/ A környezeti ártalmakból eredő sze- mélyiség zavarok	16
d/ A nevelőintézmények miliőártalmai	19
5. A serdülőkor és az ifjúság másodlagos szocializációja	23
III. A korszerű deviancia elmélet megállapí- tása a fiatalok bűnözésében	27
1. Szociálpszichológiai megközelítés	28
2. Pszichológiai aspektus	30
3. Szociológiai megközelítés	34
4. Jogi aspektus	40
IV. Az intézményes korrigáló nevelés, mint a reszocializáció egyik formája	43

	Oldal
B/ Vizsgálat lefolytatása és eredménye	50
I. Az aszóni fiunovoló intézetben történt vizsgálatok	50
1. Az intézet bemutatása, pedagógiai feladatai, eljárásai	50
2. Vizsgálati eredmények és azok értékelése	56
II. A 45.sz. Unálló Szakmunkástanuló Otthonban történt vizsgálatok	101
1. A kontroll csoportra vonatkozó adatok	101
2. A kontroll csoport vizsgálati eredményei	103
3. A vizsgálati eredmények grafikus összehasonlító ábrázolása	130
c/ Következtetések	135
I. A vizsgálati csoport következtetései és javaslatai	142
II. A kontroll csoport következtetései és javaslatai	148

Irodalomjegyzék